

UPPSALA
UNIVERSITET

Kristina och Kristina

En komparativ analys av persongestaltningen i Vilhelm

Mobergs Utvandrarserie och musikalen

Kristina från Duvemåla

Marie Lange

Ämne: Litteraturvetenskap

Nivå: Master

Poäng: 45 hp

Ventilerad: VT 2015

Handledare: Anna Williams

Examinator: Björn Sundberg

Litteraturvetenskapliga institutionen

Uppsatser inom litteraturvetenskap

Abstract

Since 1995 the musical *Kristina från Duvemåla* has been performed on many national theatre stages in Sweden and is still obtaining success and fame. It is based on novels by the famous Swedish author Vilhelm Moberg, *Utvandrarna* (1949), *Invandrarna* (1952), *Nybyggarna* (1956) and *Sista brevet till Sverige* (1959) that revolve around a Swedish family emigrating to the United States during the 19th century. This thesis investigates both the novels and the musical adaptation in a comparative way. Theory of adaptation and intermediality is used to analyse differences and similarities of the stories used in the novels and the musical. It can be assumed that major changes were implemented in the adaptation of the main characters, specifically Kristina. According to that a shift in importance and variations in characteristics of the main characters appeared in the musical. Since the musical is named after the character Kristina who is moreover the key figure in the overall scenic performances, it leads to the conclusion that there exist major shifts in importance of content structures. For the analysis, individually chosen scenes are investigated in comparison with the novel contents as well as certain musical songs and dialogues. It can be ascertained that Kristina's role in the musical has changed significantly in comparison to the novels by Vilhelm Moberg. The results do make contributions to the applied analysis of media adaptations in literary studies and musicology and might state an example for further analysis of adaptations.

Innehåll

1 Inledning	1
Syfte och frågeställning	3
Metod och disposition	4
Forskningsöversikt	5
Historisk bakgrund.....	6
Synopsis Utvandrareposet	7
Synopsis Kristina från Duvemåla	8
2 Teoretiska utgångspunkter	9
Intermedialitet.....	9
Adaption	12
3 Persongestaltning	15
Kristina Johansdotter från Duvemåla	18
Kristinas och Karl Oskars kärlek	18
Äppelträdet Astrakan	28
Idén om emigrationen	30
Kristinas rädsla	37
Annas begravning	40
Resan börjar	45
Kristinas död.....	51
Karl Oskar Nilsson från Korpamoen	60
Hjälten Karl Oskar	62
Karl Oskars död	67
Axel Robert Nilsson från Korpamoen	69
Robert kommer hem	70
Ulrika i Västergöhl	76
Ulrika och Kristina.....	80
4 Sammanfattning och avslutning	82
5 Sammanfattning på tyska	85

Källor och litteratur	86
Elektroniska källor.....	88
Bilaga sångtexter <i>Kristina från Duvemåla</i>	89

1 Inledning

Så här skrev jag i programmet inför premiären på ”Kristina från Duvemåla” den sjunde oktober 1995.

Käre Vilhelm Moberg,

Med all rätt har du oräkneliga gånger hemsökt mig i vargtimman under åren jag arbetat med musikalen om Kristina. Med all rätt har Ditt rykte och Din gärning fått mig att tvivla på mitt förstånd. Men när tvivlet varit som störst har alltid Din egen text varit min bästa bundsförvant. Lusten till den har övervunnit vördnaden och våndan. Det vore förmåtet att tro att vår Kristina skulle vara densamma som Din. Men en sak tror jag Du kan vara säker på. Vi älskar henne lika mycket som Du.

Med tacksamma hälsningar

Björn Ulvaeus

(Moberg 1949, Pocketutgåvan, s. 5)

Musikalen *Kristina från Duvemåla* sattes upp för första gången för 20 år sedan i Malmö. Ingen hade räknat med att musikalen skulle bli succé. Björn Ulvaeus, som skrev sångtexterna och manuset till pjäsen, hade funderat på åka utomlands precis efter premiären om det skulle gå dåligt. Men allt gick bra och musikalen har efter premiären satts upp flera gånger i Sverige och utomlands. Sedan hösten 2014 spelas den i Göteborg och kommer i höst 2015 att sättas upp i Stockholm. Den svenska publiken älskar Kristina och Karl Oskar och deras äventyr.

I första hand var det Vilhelm Moberg som för 66 år sedan skapade detta Utvandrarepos, som beskriver vad mer än hälften av svenskarna upplevde under 1800-talet fram till början av 1900-talet. Alla kände en person i byn, i socknen eller i familjen som emigrerade och de flesta av de ca 1,2 miljoner som utvandrade bosatte sig i Amerika.¹ Vilhelm Mobergs efterforskningar ska ha tagit flera år och sista boken ur *Utvandrarna*-serien, *Sista brevet till Sverige*, utgavs 1959. Till grund för musikalen ligger de fyra romanerna *Utvandrarna*, *Invandrarna*, *Nybyggarna* och *Sista brevet till Sverige*. Denna berättelse är oerhört nära den svenska historien, vilket gör det lätt att identifiera sig med Kristina och Karl Oskar, som blev tvungna att emigrera till ett nytt land eftersom de inte kunde se en framtid för sig och sina barn i jordbrukssverige.

Vilhelm Moberg gav huvudpersonerna deras utseenden och karaktärer. Björn Ulvaeus och Benny Andersson gav dem en röst. ”Åh Kristina, guldets blev till sand”² sjunger Robert i musikalen, när hans förhoppningar om ett bättre liv i Amerika inte blir uppfyllda. Kristina är denna strålande karaktär i boken, som gör berättelsen levande, man börjar leva och lida med Kristina. Det är säkert på grund av detta som Ulvaeus och Andersson använder sig av henne som huvudperson i musikalen. Hon blir nämnd ett flertal gånger i musikalen vars titel också

---

¹ Ulf Beijbom, *Kristina från Duvemåla och en miljon andra utvandrare: om verkligheten bakom Vilhelm Mobergs utvandrarepos*, Göteborg 1995 [1995a], s. 21.

² Bilaga Scen 55 Guldets blev till sand.

innehåller hennes namn. I böckerna och i musikalen försöker författarna att ge ett intryck av hur det känns att flytta utomlands med hoppet om att få ett bättre liv. Kristina och Karl Oskar bestämde sig för att inte åka tillbaka. De tog farväl för alltid när de lämnade socknen Ljuder i Konga härad (Moberg 1949, s. 9). Så gjorde de flesta utvandrare.

Vilhelm Moberg skapade med sin utvandrarsaga ett svensk nationalepos som tillhör den svenska kanon och även har blivit översatt till engelska och ytterligare 15 främmande språk.³ Åtminstone den första romanen blir läst i skolan och berättelsen lever upp på nytt genom olika medier. Moberg var ganska kritisk när det gällde filmatiseringen av sitt epos. Han ”valde duon Jan Troell och Bengt Forslund som regissör respektive manusförfattare och producent”.⁴ *Utvandrarna* kom ut 1971 och *Nybyggarna* 1972 och båda filmerna blev succé. Moberg hade ett stark inflytande på filmproduktionen, till exempel så var han emot att Monika Zetterlund skulle få spela rollen som Ulrika.⁵

När musikalen *Kristina från Duvemåla* uppfördes 1995 var Vilhelm Moberg redan död, men publiken upplevde att Utvandrarmyten levde vidare. Jens Liljestrand kommenterade det: ”Mottagandet av musikalen visar att gestalten Vilhelm Moberg hade börjat blekna, samtidigt som hans verk hade blivit en del av en större berättelse.”⁶ Mobergs berättelse blir adapterad på så många olika sätt. 2006 regisserade och dramatiserade Farnaz Arbabi en ganska egen och modern version av Utvandrarserien, som blev hyllad av kritikerna. Pjäsen uppfördes i Växjö och ”vände perspektivet till att handla om invandrares upplevelser som nyanlända i Sverige, och språk som persiska, ryska och bosniska talades på scenen.”⁷ Det är modigt att våga använda sig av ett samhällskritiskt ämne som flyktingpolitik och immigration och presentera det i form av en pjäs som grundas i kärleken till hemlandet Sverige.

Flera nyutgåvor av romansviten har publicerats, den sista 2013. Ett år senare uppförde Dramaten *Utvandrarna* i en dramatisering av Irene Kraus och regi och koreografi Mats Ek. Även denna framställning fick stor publik och 2016 ska pjäsen bli uppförd igen. *Kristina från Duvemåla* spelades även i Helsingfors 2012 med utsålda hus. Berättelsen om utvandrarna lever fram till idag och det känns som ett ämne, som man aldrig blir trött på.

Musikalen har en stark bindning till gestalten Kristina och i följande uppsats vill jag undersöka skillnader och likheter mellan romanerna och musikalen.

---

³ Jens Liljestrand, *Mobergland. Personligt och politiskt i Vilhelm Mobergs utvandrarserie*, Stockholm 2009, s. 193.

⁴ Liljestrand 2009, s. 199.

⁵ Liljestrand 2009, s. 199.

⁶ Liljestrand 2009, s. 202.

⁷ Liljestrand 2009, s. 204.

Är det så som Ulvaeus skriver i sitt brev till Moberg, att han använder sig mycket av Mobergs texter? Finns det något nytt i musikalen som inte finns i böckerna? Vilka delar av böckerna blev inte en del av musikalen? De och flera andra frågor ska jag försöka att besvara i min uppsats.

Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att göra en djupgående analys av likheter och skillnader mellan *Utvandrarna* (1949), *Invandrarna* (1952), *Nybyggarna* (1956), *Sista brevet till Sverige* (1959) och musikalen *Kristina från Duvemåla*. Materialet utgörs av Vilhelm Mobergs romaner och manuset till *Kristina från Duvemåla* från 2012 som uppfördes i Helsingfors. Därmed är det inte samma manuskript som under premiären i Malmö 1995. Manuset inkluderar både manustext och sångtext och är utlånat från Mono Music, Benny Anderssons och Görel Hansers musikförlag.

På grund av musikalens struktur är det inte möjligt för hela romansviten att få plats i musikalen. I min uppsats kommer jag därför att framhäva vilka berättelser ur romanerna som blivit del av musikalen och på vilket sätt det påverkar historieskildringen. Därmed ska jag också beakta vilka delar som saknas, men som jag menar är viktiga för berättelsen. Eftersom källmaterialet är omfattande kommer undersökningen framför allt att fokusera på vissa utvalda delar. Litteraturens omfång är för stort för en analys av alla episoder.

Min tes är att musikalen har större fokus på Kristina än på de andra utvandrarna vilket blir tydligt redan i musikalens titel. Därför kommer jag att granska gestaltningen av Kristina utförligt. Analys av persongestaltningen i musikalen och i romansviten av de tre huvudkaraktärerna Karl Oskar, Robert och Ulrika i samband med Kristinagestaltningen kommer också ske.

Jag ska studera källorna med komparativ textanalys. Grundläggande för uppsatsen blir teorin kring adaption och intermedialitet. Adaption är en vanlig metod vid överföring av bok till film och intermedialitet beskriver samverkan mellan olika medier. Eftersom den är en mer praktisk metod passar adaption bättre för min analys, därför kommer jag framför allt att använda mig av adaptionsteorin.

Min analys utgår från följande frågeställningar: Hur lika eller olika är musikalen och romanerna? Är Kristina den viktigaste personen i musikalen och hur förändrar det Mobergs berättelse? Framställs Kristina som en annorlunda person i musikalen i jämförelse med romansviten?

Metod och disposition

Denna uppsats ska ge en överblick över Mobergs *Utvandrarepos* i jämförelse med musikalen *Kristina från Duvemåla*. Därför består materialet huvudsakligen av romansviten och ett manus. För att göra en tydligare skillnad mellan musikalen och romanerna kommer jag att avgränsa de fyra böckerna. Eftersom uppsatsen har en litteraturvetenskaplig bakgrund ska analysen stödja sig enbart på text från romanerna och musikalen. Så som Ulvaeus beskriver i förordet till nyutgåvan av *Utvandrarna* (2013) är texterna ur Mobergs böcker den ursprungliga källan till historien berättad i musik. Jag kommer därför inte att betrakta sceniska framträdanden. Vid lämpliga avsnitt ska en kort musikalisk bedömning ske, men bara om det är till gagn för analysen. Uppsatsen kommer inte innehålla djupgående tolkningar av musiken. Urval av texterna sker genom min egen bedömning, som jag kommer att argumentera för vid lämpligt tillfälle senare under uppsatsen.

Efter min inledning kommer jag att ge en kort sammanfattning av tidigare forskning, vilket inte är så lätt på grund av brist på forskning inom samma ämne. Romanerna innehåller en stor andel historiskt material. På grund av det viktiga historiska budskapet i *Utvandrarserien* följer även en sammanfattning av Sveriges utvandrarhistoria under 1800-talet. För att förenkla den följande analysen kommer jag att återge de viktigaste händelserna ur romansviten och ur musikalen. Eftersom innehållet i romansviten och i musikalen är liknande, kommer jag att ta upp *Kristina från Duvemåla* bara kort. I den följande analysen sker en utförlig jämförelse mellan innehållet i romansviten och musikalen.

Uppsatsen fortsätter med en presentation av de teoretiska utgångspunkter som jag kommer att använda mig av under textanalysen. Min jämförelse mellan romanerna och musikalen kommer jag att forma med hjälp av komparativ analys. Därför använder jag mig av adaptations- och intermedialitetsteori. Intermedialitetsbegreppet kommer jag att redogöra för framför allt genom Hans Lunds teori och adaptation befäster jag med Linda Hutcheon och Alfred Estermanns teori.

Därefter följer den komparativa analysen av persongestaltningen som omfattar de fyra huvudkaraktärerna Kristina, Karl Oskar, Robert och Ulrika. I början granskar jag huvudkaraktärernas andel vad gäller framträdanden under musikalen. I själva analysen undersöker jag deras figurer och framhäver likheter och skillnader mellan romanerna och musikalen.

Under analysen citerar jag ur manuskriptet och skiljer mellan sångtext och talad text. Sångtexter som jag använder mig av i analysen bifogar jag som bilaga numrerat efter den scen

sången förekommer i, i slutet av uppsatsen. Dialog och monolog ur manuskriptet kommer däremot inte finnas som bilaga.

I slutet av min undersökning kommer jag att sammanfatta resultaten och diskutera dem med utgångspunkt i mina frågeställningar. Slutligen kommer jag ge en sammanfattning av uppsatsen på tyska.

Forskningsöversikt

Kristina från Duvemåla är inte den första musikalen som skrevs med en roman som grund. Det finns ett flertal kända musikaler som har romaner eller diktsamlingar som förebilder, till exempel *Cats*, *Wicked*, *Oliver!* och *Cabaret*. Enligt mina efterforskningar har det inte tidigare gjorts några undersökningar där man gjort en komparativ litteraturvetenskaplig analys av ett musikalmanus och en roman. Av musikförlaget Mono Music fick jag information om att manuset till *Kristina från Duvemåla* aldrig tidigare lämnats ut, därmed är denna undersökning den första som gjorts av Vilhelm Mobergs Utvandrarepos och musikalen *Kristina från Duvemåla*.

På grund av forskningsbrist inom samma ämne, kunde jag inte hitta en undersökning som liknade min analys, därför har jag använt mig av litteratur som berör närliggande områden. Franz Schmitt-von Mühlenfels betonar i sin avhandling att det är sällsynt i litteraturvetenskapen att man gör en analys av en musikaltext på grund av att det inte är renodlad text och även musiken måste vara del av analysen. Texten betraktas även i musikalen som mindre viktig.⁸

Boken *Bortom en vid ocean: Kristina från Duvemåla* av Beata Bergström, Lars Rudolfsson, Jan Mark och Joel Berg utkom 1996 ett år efter premiären av *Kristina från Duvemåla* i Malmö. *Bortom en vid ocean* innehåller intervjuer med Benny Andersson och Björn Ulvaeus angående kompositions- och skrivprocessen av musikalen, vilket har varit till stor hjälp för att förstå deras tankegångar gällande adaptationen.

För att få historisk bakgrund till Sveriges Amerikaemigranter använder jag mig av Ulf Beijboms *Kristina från Duvemåla och en miljon andra utvandrare: om verkligheten bakom Vilhelm Mobergs utvandrarepos*, som publicerades samma år som musikalens premiär 1995. Beijbom sätter romansvitens berättelse i en historisk kontext och kompletterar med informationen om utvandringsperioden.

---

⁸ Franz Schmitt-von Mühlenfels, "Literatur und andere Künste", *Vergleichende Literaturwissenschaft, Theorie und Praxis*, (red.) Schmeling, Manfred, Wiesbaden 1981, s. 166f.

Jens Liljestrands *Mobergland. Personligt och politiskt i Vilhelm Mobergs utvandrarserie* från 2009 är den mest aktuella undersökningen av Vilhelm Mobergs författarskap. Den innehåller karaktärsbildningar såväl som bakgrundsinformation och diskussioner kring Mobergs Utvandrarserie och kring författaren Vilhelm Moberg.

Om Mobergs detaljerade beskrivning av kvinnor finns Ingrid Netterviks avhandling *Några kvinnogestalter i Vilhelm Mobergs författarskap* från 1996. Texten belyser flera kvinnor och även Kristina och Ulrika blir porträtterade. Avhandlingen passar därmed bra som stöd analysen i min uppsats.

Historisk bakgrund

De första svenskarna emigrerade till Nordamerika under 1600-talet. De bosatte sig vid Delawareflooden och grundade en koloni med namnet "Nya Sverige".⁹ Där bodde i maj 1654: 368 kolonister och 22 holländare.¹⁰

Vid mitten av 1800-talet var den första stora gruppen utvandrarna en religiös grupp som följade profeten Erik Jansson. Mellan 1846 och 1850 var det ca 1500 "janssare" som grundade sin egen egen koloni Bishop Hill i trakten Henry county i Illinois.¹¹ Flera svenskar som inte blev accepterade på grund av sin tro av Svenska kyrkan emigrerade till Nordamerika. Några av dem är de 3 409 mormonerna.¹² Vilhelm Moberg använde sig av karaktären Danjel Andreasson från Kärragården, som är Åkian, för att ge läsaren en bild av det religiösa Sverige under 1800-talet.

Beijbom beskriver hur mer än 100 000 personer emigrerade mellan 1868 och 1873, vilket sammanlagt är fler emigranter än alla personer som lämnat Sverige sedan 1600-talet.¹³ De flesta flydde från landsbygden efter missväxtperioden mellan 1867 och 1868.

Nödåren, som de kallades, visade vad extremt klimat och felslagna skördar kunde orsaka i naturaekonomins kvardröjande tid och hur sårbar modernäringen var, trots skiftesrörelse och andra rationaliseringar. Följden av vår historias sista stora naturkatastrof blev visserligen inte massdöd i svält utan en väldig ökning av de fattiga och nödhjälpsbehövande.¹⁴

I romansviten lämnar utvandrarna Sverige redan 1850, åren innan den stora missskörden (Moberg 1949, s. 525). Därmed kan de räknas till en av de första grupperna som lämnade

---

⁹ Ulf Beijbom, *Utvandrarkvinnor*, Stockholm 2006, s. 45ff.

¹⁰ Beijbom 2006, s. 51.

¹¹ Beijbom 1995a, s. 6.

¹² Beijbom 2006, s. 38.

¹³ Beijbom 1995a, s. 17.

¹⁴ Beijbom 1995a, s. 17.

Sverige. Antalet utvandrare växte över tiden fram till första världskriget. Rekordemigrationen sker under 1880-talet. Vissa år var det ”rekordtal på över 46 000 transatlantiska utvandrare”.¹⁵ Mellan 1851 och 1930 emigrerade 649 000 män och 492 000 kvinnor till USA eller Canada från Sverige.¹⁶

Det fanns ett flertal anledningar till emigrationen, till exempel befolkningsexplosionen under 1800-talet, stagnation för jordbruket, värnplikt, religiös förföljelse och amerikafebern genom amerikabrev, drömmen om en egen åker och slutet av Inbördskriget 1865.¹⁷

Synopsis Utvandrareposet

Utvandrarna, *Invandrarna*, *Nybyggarna* och *Sista brevet till Sverige* är fyra romaner som detaljerat beskriver Karl Oskar och Kristinas liv, som svenska utvandrare som bosatt sig i Nordamerika, där de lever fram till sin död.

Första boken i serien gavs ut 1949 och är en beskrivning av det svenska samhället vid början av 1800-talet. I fokus står bondparet Karl Oskar Nilsson från Korpamoen och Kristina Johansdotter från Duvemåla och deras familj och vänner. På grund av dålig skörd lider de av hungersnöd och deras första dotter Anna äter ihjäl sig på korngrynsgröt. Paret bestämmer sig för att utvandra till Nordamerika. Med dem följer deras tre barn, Karl Oskars bror Robert, Kristinas morbror Danjel, hans familj och deras tjänstefolk Ulrika i Västergöhl och Arvid Petterson. Under överfarten till Amerika blir alla förutom Ulrika skeppssjuka och flera personer dör. De börjar sin resa från sin hemsöcken Ljuder den 4 april och är framme i New York den 23 juni 1850. Därmed slutar också *Utvandrarna* och berättelsen fortsätter utan tidsfördröjning med *Invandrarna*.

Den andra romanen gavs ut tre år efter första och är en skildring av Kristinas och Karl Oskars första år i Nordamerika. I början reser de genom landet med tåg, ångskepp och flodbåt för att komma till Minnesota och byn Taylors Falls. Vid sjön Ki-Chi-saga bygger Karl Oskar deras första nya hus i Amerika: en brädskoja. Två månader senare är stockhuset inflyttningsklart och Kristina föder Dan. Våren 1851 lämnar Robert och Arvid Karl Oskar och Kristina för att resa till Kalifornien och gräva efter guld. Ulrika i Västergöhl blir baptist och gifter sig med pastor Henry O. Jackson i Stillwater.

Romanen *Nybyggarna* publicerades 1956 och innehåller händelserna vid sjön Ki-Chi-saga mellan 1853 och 1860. Kristinas och Karl Oskars andra barn Johan är nära att dö, när han och

---

¹⁵ Beijbom 1995a, s. 21.

¹⁶ Beijbom 2006, s. 35.

¹⁷ Beijbom 1995a, s. 17.

Karl Oskar hamnar in i en snöstorm. Karl Oskar är tvungen att döda sin ox för att med hjälp av oxens kropp värma Johan och rädda honom från förfrysning. Allt fler personer från Nordeuropa flyttar till området och de bildar den första kyrkoförsamlingen i St. Croixdalen. Familjen flyttar in i ett större och bättre hus. 1854 föder Kristina Ulrika och två år senare Frank. Robert kommer sjuk tillbaka till sin bror med värdelösa pengar. Efter ett bråk med Karl Oskar lämnar Robert huset och avlider kort därefter. Åtta år efter deras ankomst blir de amerikanska medborgare. Romanen slutar på midsommarafton 1860.

Vilhelm Mobergs sista roman ur Utvandrarserien *Sista brevet till Sverige* gavs ut tio år efter *Utvandrarna*. I jämförelse med de tidigare böckerna är *Sista brevet till Sverige* fylld med fler historiska fakta än de andra romanerna. Moberg väver in inbördeskriget 1861 och indianernas uppror 1862 i händelserna vid Ki-Chi-Saga. Karl Oskar kan inte göra militärtjänst på grund av en gammal skada i sitt vänstra ben. Kristinas morbror Danjel och hans son med familj blir indianernas första offer. Den äldsta kvinnan i församlingen Fina-Kajsa avlider och hennes son ska ha dränkt sig. Kristina är med barn igen, trots att läkaren har sagt till henne och Karl Oskar att hon inte skulle överleva sin nästa barnsäng. Kristina dör 1862. Kort dessförinnan smakar hon på astrakanäpplena som kommer från Sverige. Sedan dess lever Karl Oskar mer och mer tillbakadragen och hans barn gifter sig och flyttar ut. Johan tar hand om gården Nelson Settlement. När Karl Oskar tillsammans med sina söner faller en stor ek faller den på honom och han skadar sin rygg. Ulrika blir änka och hon skickar en brudkrona till socknen Ljuder. Romanen avslutas med ett sista brev till Sverige, till Karl Oskars syster Lydia som berättar om Karl Oskars död 1890.

Synopsis *Kristina från Duvemåla*

Eftersom musikalen i stort sett följer de viktigaste händelserna i Utvandrarserien kommer jag endast att sammanfatta musikalen kortfattat under denna rubrik. Under analysen sker iakttagelsen detaljerat. För synopsis ligger manuskriptet till grund.

Musikalen *Kristina från Duvemåla* är uppdelad i två akter med sammanlagt 70 scener. Den första akten innehåller fem avsnitt (*Prolog, Grindar på Amerikavägen, Bönder på havet, Sökare av nya hem, Bosättningen*), fyra av dem är namngivna efter huvudkapiteln i Mobergs första två romaner i Utvandrarserien.

Första akten beskriver kärleken mellan Karl Oskar och Kristina och hur de bestämmer sig för att flytta till Amerika. Resan med skeppet över oceanen, deras första tid i det nya landet fram till födelsen av Dan är scener som alla tillhör första akten.

Den andra akten är mycket kortare med bara 21 scener. Den är uppdelad på fyra rubriker (*Att bärga livet över vintern, Guldets blev till sand, Välsignad kvinna, Astrakanäpplena är mogna*) och tre av dem har samma namn som huvudkapitlen i romansviten.

Andra akten handlar om deras första tid i landet. Robert kommer tillbaka från sin resa genom Amerika, Ulrika gifter sig och Kristina börjar tvivla på sin gud och musikalen slutar med hennes död.

2 Teoretiska utgångspunkter

I den här uppsatsen kommer romansviten och musikalen att analyseras komparativt. Armand Nivelle beskriver olika metoder att använda sig av vid en komparativ litteraturanlys. Dessa handlar om att upptäcka bundenhet, konvergens och paralleller eller att peka ut avvikelser, divergens och skillnader.¹⁸

Analysen kommer att ske direkt baserad på texten. Teorier som ska användas är intermedialitet och adaptation.

Intermedialitet

Begreppet intermedialitet är en sammansättning av de latinska orden *inter*, som betyder mellan och *medius* som står för medlare. Intermedialitet betecknar därmed ”in einem weiten Sinn jedes Überschreiten von Grenzen zwischen konventionell als distinkt angesehenen Ausdrucks- oder Kommunikationsmedien“, det vill säga att begreppet innehåller minst två uttrycks- eller kommunikationsmedier som är skilda från varandra och som överträder sina gränser.¹⁹ Denna definition innebär att varje medium är exakt preciserat och kan skiljas från andra medier. I verkligheten kan man inte alltid skilja olika medier från varandra. Gränserna blir otydliga och smälter ihop som t.ex. i tecknade serier som är beroende av de två medierna text och bild. ”Grundläggande för studiet av den intermediala gränstrafiken är den i för sig truistiska uppfattningen att ord, bild och ton/ljud sällan kan ses totalt isolerade från varandra.”²⁰ Blandning av flera medier kallas för *mixed media* och det betyder att medier kan samverka med varandra, men att ett medium inte kan ersätta det andra.

---

¹⁸ Armand Nivelle, ”Wozu vergleichende Literaturwissenschaft?“, *Vergleichende Literaturwissenschaft, Theorie und Praxis*, (red.) Schmeling, Manfred, Wiesbaden 1981, s. 178.

¹⁹ Ansgar Nünning (red.), *Metzler Lexikon Literatur- und Kulturtheorie. 4. aktualisierte und erweiterte Auflage*, Stuttgart 2008, s. 327.

²⁰ Hans Lund (red.), *Intermedialitet. Ord, bild och ton i samspel*, Stockholm 2002, s. 10.

Hans Lund skiljer mellan tre olika intermediala typer: kombinerade medier, integrerade medier och transformerade medier.²¹

Kategorin kombination består av medier som adderas till varandra på olika sätt. [...] Kategorin integration består av medier i symbios. [...] Inom kategorin transformation finner vi medier som representerar eller på annat sätt refererar till andra medier som således bara indirekt är närvarande för läsaren, lyssnaren eller betraktaren.²²

Som exempel på transformation nämner Lund ”filmer som bygger på romaner, musikstycken som försöker gestalta verbala berättelser i toner” och ”teatralisering av text”.²³ Därmed kan en musikal som har en roman som grund räknas in i kategorin transformation. Mediet musikal är i sig själv en samverkan mellan olika medier som ton/ljud, bild och text som är del av tonen och refererar till romansviten. För lyssnaren och betraktaren av musikalen är själva Utvandrareposet indirekt närvarande. Följaktligen passar *Kristina från Duvemåla* in i transformationskategorin. ”I semiotisk terminologi talar man om det tolkande mediet som posttext och det tolkade mediet som pretext eller *target text*.”²⁴ Därmed är romansviten pretext och musikalens manus posttext.

Enligt Ulrich Weissteins avhandling räknas libretto in i kombinerade medier.²⁵ Libretto är manuset i operan, det kan därmed även passa musikalen. Weissteins räknar upp fyra olika interaktioner mellan musik och text:

a) musiken styr över texten, b) texten styr över musiken, c) texten och musiken bildar en komplementär eller symbiotisk förening och d) texten och musik följer var och en sin egen bana och stor antingen i ett dialektiskt eller i ett antagonistiskt förhållande till varandra.²⁶

Över tiden varierar formen av samverkan mellan musik och text. Weisstein framhäver även den viktiga rollen libretto har och att det inte är en självklarhet att ett mästert drama även kommer att bli en mästert opera.²⁷

En annan typ av text på scenen, som räknas till de transformerade medierna, är dramatexten som Ulla-Britta Lagerroth analyserar i ”Från text till teater” (2002).²⁸ Det kan även finnas

---

²¹ Lund 2002, s. 19f.

²² Lund 2002, s. 20.

²³ Lund 2002, s. 20f.

²⁴ Lund 2002, s. 20.

²⁵ Ulrich Weisstein, ”Librettologi“, *Intermedialitet. Ord, bild och ton i samspel*, (red.), Lund, Hans Stockholm 2002, s. 85.

²⁶ Weisstein 2002, s. 86.

²⁷ Weisstein 2002, s. 92.

²⁸ Ulla-Britta Lagerroth, ”Från text till teater“, *Intermedialitet. Ord, bild och ton i samspel*, (red.), Lund, Hans Stockholm 2002, s. 213 – 219.

likheter mellan en dramatext och delar ur ett musikalmanuskript, där skådespelarna bara talar och inte sjunger. Lagerroth beskriver att en dramatext, som vanligtvis brukar bestå av en dialog och som även innehåller scen- och spelanvisningar, bygger på litterära och teatrala koder och därmed potentiellt är ”öppen” för transformation till teatermediet.²⁹ En viktig anpassning görs genom tolkningen av texten som regissör och skådespelare utvecklar under repetitionen fram till själva föreställningen. Hon påpekar att processen blir styrd av inflytande från ett flertal olika inflyttande till exempel ”teaterns egna, mediespecifika konventioner, av scentekniska villkor och produktionsomständigheter” och ”kulturella, sociala, politiska och andra slag av ideologiska kontexter”.³⁰ En mycket viktig faktor är även publikens förväntningar. Dramatexten har även karaktären av att visa hur det är här och nu. Rummet det utspelar sig i har därmed också en viktig funktion. Det själva tredimensionella rummet som är spelplatsen har en egen ”visualiserande och rörelsemättade understruktur”.³¹

Medan det i den verbala texten är fråga om en successivt kommunicerad handlingsutveckling från första sidan till den sista, rör det sig i teaterföreställningen om en i scenrummets teckenvärld självt pågående utveckling i tid, där inte bara skådespelaren genom tal och rörelse blir bärare av handlingen, utan ljus, dekor, musik och ljud lika väl kan fylla den funktionen.³²

Denna teori kan även appliceras på musikalerna, där musiken är den enda faktorn som tillkommer.

I sin bok om litteratur och andra konstformer skriver Franz Schmitt-von Mühlenfels om ”Mischformen” som han beskriver som blandningen av litterära texter och konst, t.ex. balett, film, tecknad serie, opera och till och med musikal.³³ Schmitt-von Mühlenfels teorier som kom ur hans undersökning kring operan och libretto kan användas även för musikalerna och romansviten. Han nämner tre olika punkter som är typiska när en litterär text som drama eller berättelse blir överförd till musik och sceniskt framträdande som i operan. Den första är nödvändigheten av en åtstramning av texten. För att kunna få balans måste delar som innehåller mindre karaktäristiska situationer strykas. Den andra punkten handlar om talstilen hos de individuella karaktärerna som medverkar. Den behöver få mer dynamik och samtidigt vara subtil, enligt Schmitt-von Mühlenfels. Det betyder att samtliga emotioner ska uttryckas så tydligt som möjligt i den muntliga framställningen. Slutligen skriver han om det sceniska

---

²⁹ Lagerroth 2002, s. 213f.

³⁰ Lagerroth 2002, s. 214.

³¹ Lagerroth 2002, s. 214.

³² Lagerroth 2002, s. 214.

³³ Schmitt-von Mühlenfels 1981, s. 166.

framträdandet, som behöver beskriva de framställda situationerna övertygande med stora, kontrastrika scenbilder.³⁴

I min analys kommer jag att beakta de två första punkterna som Schmitt-von Mühlenfels beskrivit, eftersom den tredje behöver en mer ingående analys av det sceniska framträdandet, vilket inte är möjligt inom ramen för denna uppsats.

Avslutande kommenterar Schmitt-von Mühlenfels att analysen av en opera aldrig får ske utan att beakta musiken.³⁵ Det är en punkt som jag håller med om och som jag också tycker är nödvändig för att studera ett musikal i sin helhet. På grund av den litteraturvetenskapliga ansatsen i denna uppsats, kommer jag dock inte att undersöka musikens verkan på texten i stort. Det skulle frångå mitt ämne. I fokus står Mobergs romansvit och musikalens manus.

Adaption

”According to its dictionary meaning, ’to adapt’ is to adjust, to alter, to make suitable.”³⁶ Inom filmbranchen kallas omvandlingen från en litterär text till en film adaption. Att begreppet adaption inte bara kan användas när det gäller filmer förtydligar Linda Hutcheon i sin avhandling *A Theory of Adaptation* (2006). Det förekommer även i tv, musikal, drama, internet, romaner, tecknade serier, alltså nästan överallt.³⁷ Adaption kan därmed enligt Hutcheon användas för att beskriva omvandlingen av en romansvit till en musikal. Anpassningen är ett nödvändigt fortskridande och blandning av olika konstformer. Adaption möjliggör att man kan få uppleva ett verk på nytt, men på ett helt annat sätt. Hutcheon beskriver adaption som en repetition fast utan kopiering.³⁸ I en sammanfattning ger hon en tydlig bild av adaption.

- An acknowledged transposition of a recognizable other work or works
- A creative *and* an interpretive act of appropriation/salvaging
- An extended intertextual engagement with the adapted work³⁹

Det finns även olika anpassningsmetoder för olika medier. I en roman har en berättare sina egna synpunkter, och utifrån dessa leder han läsaren genom tid och rum. Berättaren har även möjlighet att ge en tydlig beskrivning av karaktärernas själar. Sådana möjligheter har till exempel inte en musikal, en film eller ett radioprogram. I dessa medier behövs en direkt

---

³⁴ Schmitt-von Mühlenfels 1981, s. 170.

³⁵ Schmitt-von Mühlenfels 1981, s. 170.

³⁶ Linda Hutcheon, *A Theory of Adaptation*, New York 2006, s. 7

³⁷ Hutcheon 2006, s. 2.

³⁸ Hutcheon 2006, s. 7.

³⁹ Hutcheon 2006, s. 8.

auditiv information och en ovanlig visuell framställning som sker i realtid för att berätta en historia.⁴⁰ I en adaption till musikal spelar därmed det sceniska framträdandet precis som musiken en lika stor roll som själva sångtexten och replikerna. Det är även så att språket anpassas till det nya mediumet, vilket även kan ske om det mediumet är detsamma. Eftersom varje person tolkar saker olika är det vanligt att den ursprungliga texten förändras i anpassningsprocessen genom interpretationen av den nya författaren. Hutcheon skriver om det som en dubbel process av interpretation som utmynnar i skapandet någonting nytt.⁴¹

I en omvandling av ett verk från en skriven text till en talad text på scenen finns det olika svårigheter. I en roman brukar det till exempel inte stå så detaljerat beskrivit kring hur karaktärerna rör sig, vilka gester de gör eller vad de har på sig. Även anpassning av orden från en skriven till en talad text ingår i omvandling. Det är inte bara att förändra texten från indirekt till direkt tal, det handlar även om att göra samtalet underhållande på scen, att visa känslor och att stämningen framkommer. Ännu viktigare blir det i musikalen, där musiken ska vara en variant av den skrivna texten. Musiken ska framföra berättelsen och ge uttryck för alla de saker som står skrivit mellan raderna. Hur texten förändras för ett sceniskt framträdande eller hur musiken adapteras beror på regissören, skådespelarna och musikerna. I själva dramatiseringsprocessen måste berättelsen anpassas till ett sceniskt framträdande. Beskrivning av miljöer, berättelsen och tankarna hos karaktärerna måste omvandlas till tal, handlingar, ljud och visuella bilder. Även konflikterna mellan och inställningarna hos karaktärerna måste komma fram.⁴²

Linda Hutcheon nämner att musiken i musikalen kallas för ”the embodiment of excess”⁴³, det vill säga att musiken framhäver förändringar i karaktärens liv och överdriver genom rytm, sång och rörelse. Hon beskriver även att det är nödvändigt att sammanfatta innehållet när det överförs från skriven till talad text. Musiken tar över en stor andel och originaltexten blir mindre. Det förekommer även repetitioner av musik och text i musikalen. Händelserna och karaktärerna ska presenteras på ett enkelt sätt. Samtidigt ska känslorna komma fram. Musiken tar mycket plats i musikalen och övertar därmed även rollen som dramatiker.⁴⁴ Genom musiken drivs berättelsen framåt. Därmed är det bevisat att strykningar och sammanfattningar av originaltexten är nödvändiga i en adaption från roman till musikal.

Publiken är möjligen den viktigaste faktorn att tänka på i adaptionen till en musikal. ”For an adaption to be successful in its own right, it must be so for both knowing and unknowing

---

⁴⁰ Hutcheon 2006, s. 13.

⁴¹ Hutcheon 2006, s. 20.

⁴² Hutcheon 2006, s. 39f.

⁴³ Hutcheon 2006, s. 41.

⁴⁴ Hutcheon 2006, s. 44f.

audiences.”⁴⁵ Det är möjligt att adaptationen inte förstås om man inte känner till innehållet i originaltexten. Då är det bara en del av publiken som förstår händelserna. Anpassningen måste ske på ett sätt så att även de som inte vet vad historien handlar om kan förstå alla händelser. I musikalen *Kristina från Duvemåla* är möjligheten stor att publiken känner till berättelsen. Många kanske även har läst en eller flera av romanerna. Andra vet vad Utvandrareposet handlar om på grund av den stora populariteten hos Mobergs romaner. Händelseförloppet i stora drag är välbekant för de flesta, det är viktigt för adaptationen.

Ett sceniskt framträdande blir även begränsat genom en viss tidsram som innebär att bara de viktigaste episoderna ur originaltexten får bli en del av musikalen. Det är en naturlig förkortning som sker i adaptationsprocessen. Å andra sidan framställs tiden på scenen bara i realtid, vilket utesluter långa berättelseskildringar och hela föreställningen spelas i presens. En annan begränsning är den visuella presentationen som är inskränkt på scenen på grund av olika faktorer, till exempel att det inte är möjligt att ha för mycket material på scenen eller att byta snabbt mellan olika platser. Därmed baseras utvalet av episoder från den ursprungliga texten på möjligheten att framställa dem sceniskt. Linda Hutcheon skriver om möjligheten att karaktären, på grund av den nödvändiga komprimeringen, kan bli tvådimensionerad. Då tar musiken över rollen som överföraren av berättelsen. ”The words they sing may *address* the outer world, but their music *represents* their inner lives.”⁴⁶ Det sker på grund av att artisten bara kan höra sig själv sjunga, men publiken hör hela samklangens av sångaren tillsammans med hela orkestern. Så är det i operan och möjligtvis även i musikalen.⁴⁷ Klangens på scenen låter annorlunda än ute i publiken.

Hur viktig musiken är i musikalen understryker Hutcheon när hon säger, att musiken självklart är mycket viktig för att adaptationen ska bli succé. Kompositörer brukar använda sig av manuskriptet för att skriva musiken. Inte originaltexten däremot, eftersom de måste skriva musik som passar händelserna med timing, och även musikalens budget. Även kläder och scenarrangemang tillhör adaptationsprocessen.⁴⁸

Sammanfattningsvis kan man säga, att det är omöjligt att göra en adaptation av en ursprunglig text utan att förändra den i sin form. Då skulle det inte heller vara någon adaptation, det skulle vara samma text. En framgångsrik adaptation är en blandning av kända delar och nya intryck.

---

⁴⁵ Hutcheon 2006, s. 121.

⁴⁶ Hutcheon 2006, s. 60.

⁴⁷ Hutcheon 2006, s. 60.

⁴⁸ Hutcheon 2006, s. 81.

Alfred Estermann skiljer mellan tre olika former av adaptation i sitt verk *Die Verfilmung literarischer Werke* (1965). Första varianten är dokumentationen. Den fungerar som ett sceniskt framträdande i teatern. Grundverket har sällan förändrats, utan bara nödvändiga filmiska ändringar är gjorda. Den andra formen kallar Estermann filmkonstverk. Denna variant visar upp flera konstnärliga förändringar av den litterära textens dokumentationsform. Filmmakaren skapar ett nytt verk som står för sig själv. Sista varianten kallas filmatisering och innebär en ganska fri tolkning av den litterära förlagan. Själva filmen och detta medium står i centrum och originaltexten står bara för en röd tråd i produktionsprocessen.⁴⁹

För att applicera Estermanns teorier på musikalen kan man se den som en blandning av den andra och tredje formen. Detta eftersom själva skapandet av ett musikal innebär en ganska fri förändring av romanen, för att få kunna visa texten på scen och omvandla den till musik. Detta passar in i Estermanns tredje variant. Ändå håller sig i musikalen *Kristina från Duvemåla* nära den ursprungliga berättelsen av Moberg och bara nödvändiga ändringar har gjorts, vilket stämmer bättre in i kategorin filmkonstverk.

3 Persongestaltning

Vilhelm Moberg lyckades med sitt *Utvandrarepos* skriva historia. En viktig grund till att berättelsen blev så levande och väcker så starka känslor hos läsaren är identifikationen med de fyra huvudkaraktärerna Kristina, Karl Oskar, Robert och Ulrika. Även i musikalen står de fyra i centrum och innehar den största andelen repliker och sånger.

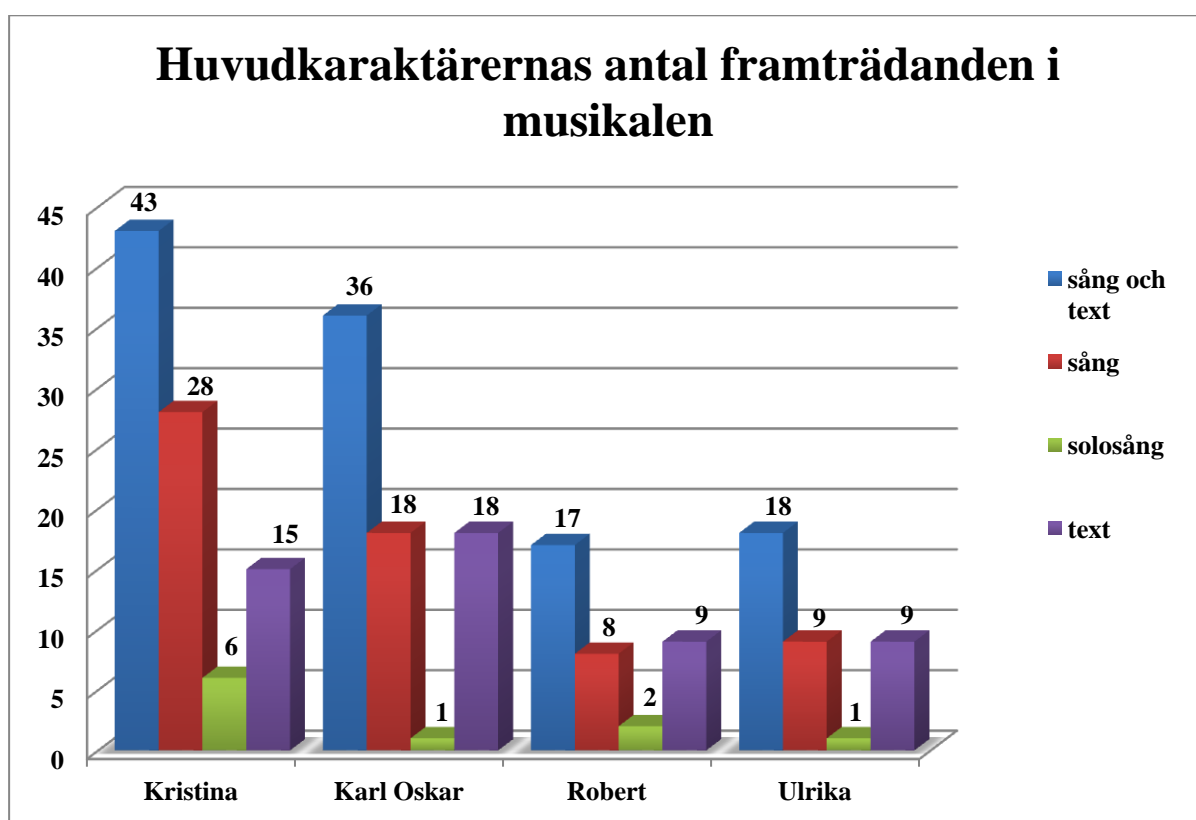
För att kunna jämföra huvudkaraktärerna bättre använder jag mig av diagrammet nedan. Diagrammet visar hur stor andel av framträdandet i musikalen var och en av karaktärerna har. Min beräkning baseras på 69 scener. I 48 av dem dominerar musikaliska framträdanden och de benämns i diagrammet ”sång”. Ibland innehåller även de scenerna monologer eller dialoger mellan aktörerna. Samtal mellan flera personer sker i 21a scenen och heter i diagrammet ”text”. Musikalen innehåller sammanlagt 70 scener (på grund av att scen 58 *Veteåkern växer* inte har någon text eller sång räknas den inte med). Som man kan se finns det fler sånger i musikalen än scener med samtal mellan flera personer. Min uträkning gjordes enbart med hjälp av manuset, därmed är det möjligt att huvudkaraktärerna är med på scen, men eftersom de inte är direkt nämnda i manuskriptet räknade jag inte med dem. Det finns till exempel flera köror som uppträder och i t.ex. scen 23 *Vi öppnar alla grindar* sjunger utvandrarerna, i scen 35 *Invandrare i Battery Park* sjunger invandrarna och i scen 50 *Överheten* sjunger nybyggarna.

---

⁴⁹ Alfred Estermann, *Die Verfilmung literarischer Werke*, Bonn 1965, s. 204f.

Eftersom begreppen inte specificerar om det omfattar alla eller bara några utvalda har jag ignorerat alla körer. Sångtexten skiljer sig från den vanliga texten i manuskriptet genom kursiv stil.

Diagrammet omfattar enbart huvudkaraktärerna Kristina, Karl Oskar, Robert och Ulrika, alla andra personer i musikalen ignoreras. Jag har räknat ihop hur många scener de sjunger och talar i ("sång och text"), endast sjunger ("sång") och endast talar ("text"). En till rubrik är "solosång" som är alla scener som denna karaktär ensam sjunger i. I scen 47 *Kristina ska föda* håller Ulrika en monolog. Hon är den enda av de fyra som talar en hel scen utan att scenen även innehåller en sång. Rubriken "sång" innehåller även "solosång" av karaktärerna.

Som man kan se i diagrammet uppträder Kristina (43) med "sång och text" mest på scenen. Karl Oskar (36) är också med ganska ofta och Robert (17) och Ulrika (18) ganska sällan. Kristina (28) sjunger även i de flesta sånger. Karl Oskar sjunger enbart i 18 sånger och många av dem är duetter med Kristina eller andra karaktärer. När man jämför hur många scener Kristina sjunger i (28) så talar hon inte alls lika mycket, bara i 15 scener har hon ett samtal med en eller flera personer. Karl Oskar (18), Ulrika (9) och Robert (8,9) har en jämnt andel scener som de sjunger och talar i.

När man granskar alla solosånger kan man se, att Kristina har med sex solosånger fler än Robert med två och Karl Oskar och Ulrika med en solosång. Diagrammet visar att tonvikten i musikalen ligger på Kristina.⁵⁰

På grund av vikten som musikalen lägger på Kristina kommer jag till största del ägna mig åt denna huvudkaraktär i min analys. Karl Oskar, Robert och Ulrika är också en del av analysen, men eftersom deras förekomst i musikalen är mycket mindre än den är i romansviten är deras analysdel mindre än Kristinas. Redan under analysen av Kristina kommer jag dock att kritiskt beakta även de andra huvudkaraktärerna. Analysen sker kronologiskt efter musikalen och betraktar även tiden och andra nyckelfigurer i romansviten och musikalen.

I följande komparativa analys ska huvudkaraktärerna granskas närmare utifrån originaltexten och musikals manuskript. Möjliga förändringar och likheter mellan karaktärerna ska granskas kritiskt med hjälp av utvalda textdelar.

För att få en kronologisk överblick ska undersökningen börja med Vilhelm Mobergs *Utvandrarna* och därefter följer en analys av de viktigaste händelserna. Innehållsmässigt följer *Utvandrarna* till största del musikalen från scen 1 *Korpamoen* till scen 34 *Brevet*.⁵¹ De flesta avsnitten fram till scen 34 benämns efter kapitlen i första romanen, men det finns även med episoder ur *Sista brevet till Sverige*. Eftersom musikalen innehåller sammanlagt 70 scener, har romanen *Utvandrarna* med ca 34 till 36 scener den största andelen i musikalen.

Mobergs andra roman *Invandrarna* utspelar sig till största del i musikalen mellan scen 35 *Invandrare i Battery Park* och 51 *Ljusa kvällar om våren*.⁵² Men även scen 59 *Ogifta Ulrika i Västergöhl gråter*, scen 60 *Ett Herrans Underverk* och scen 61 *Dopet* tillhör romanen *Invandrarna*.⁵³ Därmed är det ca 19 scener som är tagna ur *Invandrarna* och det är den nästa största andelen i musikalen.

Tredje romanen börjar i musikalen i scen 52 *Präriens drottning* och fortsätter till scen 58 *Veteåker växer*, även scen 63 *Som om Gud inte funnes* är från *Nybyggarna*.⁵⁴ Det är sammanlagt sex scener som är tagna ur tredje romanen.

Sista brevet till Sverige är bara del av musikalen fram till Kristinas död. Scen 62 *Missfallet* och scen 64 *Skördefesten* till scen 70 *I gott bevar* behandlar händelserna ur sista boken.⁵⁵ I början av musikalen finns även några scener med som delvis är från *Sista brevet till Sverige*.

---

⁵⁰ Kristinas andel är mycket större än de andras. Bara när man betraktar scener som hon bara talar i så har Karl Oskar tre fler, annars ligger hon alltid mycket över genomsnittet.

⁵¹ Andersson m.fl. 2012, s. 1–41.

⁵² Andersson m.fl. 2012, s. 42–63.

⁵³ Andersson m.fl. 2012, s. 78–80.

⁵⁴ Andersson m.fl. 2012, s. 64–76, 81–82.

⁵⁵ Andersson m.fl. 2012, s. 80–81, 83–90.

Därmed härrör mellan sju till nio scener ur sista romanen.

I *Kristina från Duvemåla* finns det ett flertal överlappningar mellan romanerna. Musikalen följer inte kronologiskt alla händelserna ur Mobergs Utvandrarserien. I undersökningen kommer jag att hänvisa till några överlappningar, men inte till alla. Det finns även scener som innehåller berättelser ur flera av romanerna.

Kristina Johansdotter från Duvemåla

Kristina från Duvemåla blev efter romansviten och musikalen den mest berömda utvandrankvinnan från Sverige. På grund av Mobergs djupgående beskrivning av henne och musikens framgång i musikalen får man känslan av en verklig person. Hon är inte längre fiktiv. Denna huvudkaraktär fick ett till monument efter att Andersson och Ulvaeus valt henne till nyckelfigur och namngett musikalen efter Kristina. Musikalen slutar till och med i och med hennes död och inte som i Mobergs romaner med Karl Oskars bortgång. Fokus i musikalen ligger därmed på karaktären Kristina. Därför ska en stor del av analysen belysa figuren Kristina, hur hon blir presenterad i romansviten och hur hon framställs i musikalen.

Till de viktigaste scenerna i första boken som har att göra med Kristina räknar jag Kristinas och Karl Oskars kärlek, dottern Annas död, beslutet att flytta till Amerika och överfarten över oceanen.

Kristinas och Karl Oskars kärlek

Kristinas första framträdande i musikalen är i scen 2 *Duvemåla Hage*.⁵⁶ Det är en naturskildring av vägen som Karl Oskar brukade gå för att komma till sin käraste Kristina. Hon beskriver vägen från Korpamoen, över Bökevara och Bidalites, till Åkerby, Åleberg, förbi Kråkesjön, till Sju Bönders grind och slutligen Duvemåla. Denna vägbeskrivning är inte en del av romanen *Utvandrarna*. Den omfattande skildringen tillhör romanen *Sista brevet till Sverige* och är ett av Karl Oskars minnen från hans gemensamma tid med Kristina innan de gifte sig. När detta avsnitt beskrivs i *Sista brevet till Sverige*, är Kristina redan död och Karl Oskar är en gammal man som ligger med sin skadade rygg i sängen och vandrar med sitt finger och sina tankar över en gammal karta av sin hemsocken Ljuder.

---

⁵⁶ Bilaga Scen 2 Duvemåla Hage.

Så gick han vägen in i grannsocknen, över Bökevara och Bidalite. Vid Bidalite vägskäl tog han av till höger, och sedan var han strax framme vid Kalvamo. Efter en halv fjärdingsväg skulle han ta av igen, denna gång till vänster. Han gick förbi kvarnen vid Sutarekulla, där Lyckebyåns vatten brusade, och från kvarnen hade han raka vägen att gå över Humlebäck och Getasjö. Nästa by var Duvemåla.

Innan han kom till Duvemåla ägor gick han igenom en grind, som kallades Sjubonnale. Det var sju bönders ägor, som möttes på det stället; det var Sju bönders grind. (Moberg 1959, s. 349)

Mobergs text i slutet av *Sista brevet till Sverige* är nästan identisk med musikalens libretto i första och sista strofen:

*Sedan han lämnat Korpamoen
tar han stigen mot Bökevara
Bidalites vägskäl ser han snart,
en halv fjärdingsväg är det bara
[...]
Snart är han vid Sju Bönders grind
[...]
går jag i Duvemåla hage⁵⁷*

Början av andra strofen ur *Duvemåla Hage* är tagen ur kapitlet *Brevet till Sverige* ur romanen *Sista brevet till Sverige*.

Det var Åkerby vägskäl, där pojkar och flickor om lördagskvällarna höll lekstuga under bar himmel, där dansande fötter rörde sig på häradsvägens grus, och där de som ännu icke var män och kvinnor famlande och barnablygt sökte varandra. (Moberg 1959, s. 330)

*Åkerby har han bakom sej,
där ska dansas på lördagsnatten⁵⁸*

Men den andra delen av andra strofen ”När han passerat Åleberg/ ser han Kråkesjöns dunkla vatten”⁵⁹ är ett tillägg av librettoförfattaren Ulvaeus. Här fortsätter texten i musikalen med vägbeskrivningen, men under mina undersökningar kunde jag inte hitta ordet Åleberg i romanerna. Kråkesjön förekommer flera gånger i *Utvandrarna*, *Nybyggarna* och *Sista brevet till Sverige*. När Moberg använder sig av Kråkesjön står det inte i sammanhanget med naturskildringen, oftast handlar det om säterierna Kråkesjö (Moberg 1949, s. 9). Namnet Kråkesjö uppträder i förbindelse med olika personer flera gånger i romanerna.⁶⁰ Till exempel är Arvids far Petter dräng på Kråkesjö herrgård (Moberg 1956, s. 347). Namnet från herrgården Kråkesjö är säkert taget från sjön med namnet Kråkesjön, men Moberg själv skriver inte om sjön Kråkesjön som har ”dunkla vatten”. Därmed kan man se den andra

---

⁵⁷ Bilaga Scen 2 Duvemåla Hage.

⁵⁸ Bilaga Scen 2 Duvemåla Hage.

⁵⁹ Bilaga Scen 2 Duvemåla Hage.

⁶⁰ T.ex. Moberg 1949, s. 11, 54, 159, 263, Moberg 1956, s. 319, Moberg 1959, s. 282.

passagen av andra strofen med Åleberg och Kråkesjön som ett tillägg till Mobergs originaltext. Själv skulle jag bedöma det som en icke störande förändring av texten. Det blir snarare en förbättring på grund av ”dunkla vatten” som är en bra metafor för naturskildringen. Tidigare i sångtexten är det en uppräkningslista av alla ställen som Karl Oskar går förbi, men ingen skildring som förmedlar till lyssnaren av sången en detaljerad bild av naturen. Med hjälp av ”Åleberg” och ”Kråkesjöns dunkla vatten” får man ett bättre intryck av socknen.

Ett annat tillägg är tredje strofen respektive *Duvmåla Hages* refräng. I musikalen har denna tredje strof en annorlunda melodi än första, andra och fjärde strofen. I en längre version av *Duvmåla Hage* blir detta avsnitt repeterat och kan därmed ses som refräng. Musiken i refrängen är lätt och livlig, när man jämför med strofer som är mera bärande och berättande. Därmed uttrycker musiken samma känslor som man får av sångtexten.

*Över grind och stätta
har han svingat sej, nu är han nära
Fötterna är lätta
för han vandrar vägen till sin kära*⁶¹

Texten är en tolkning av Mobergs beskrivning av hur Karl Oskar går sin väg till Kristina. Den beskriver Kristinas längtan efter Karl Oskar och är mer känslös än resten av sången på grund av sitt bildspråk. Precis som ”dunkla vatten” kan man se refrängen som en bättre variant för att förmedla en känsla till publiken. Med första, andra och delar av fjärde strofen förstår man hur lång vägen till Duvmåla är. Men förmedlingen av romansen mellan de två huvudkaraktärerna får man genom refrängen och en del av fjärde strofen.

*Jag kan skymta hans vita krage
Snart med hans axel mot min kind*⁶²

I enlighet med Franz Schmitt-von Mühlenfels teori om anpassning av texten, kan man i *Duvmåla Hage* se hur Mobergs omfattande vägbeskrivning blir förkortad och hur huvudkaraktärerna blir framhävda genom att deras längtan till varandra framhävs.

Intressant är att texten i musikalen tillhör andra scenen och i romansviten sista delen av fjärde boken. Musikalen visar här en tydligare kronologisk följd än boken. En grund till detta är möjligtvis att det blir svårt att göra ett sceniskt framträdande av ett minne. Enligt Linda Hutcheon brukar musikalen som varje sceniskt framträdande spelas i realtid.⁶³ Hade denna scen framställts vid samma tidpunkt som i romanerna hade också slutet av musikalen ändrats

---

⁶¹ Bilaga Scen 2 Duvmåla Hage.

⁶² Bilaga Scen 2 Duvmåla Hage.

⁶³ Hutcheon 2006, s. 13.

radikalt. Att denna detaljerade beskrivning av den unga kärleken fick plats först i *Sista brevet till Sverige* som en tillbakablick i tiden, beror kanske på att de första tre böckerna ur romansviten visar upp en tydlig nutidsskildring. Bara i *Nybyggarna* när Moberg genom Roberts drömmar beskriver hans tid som guldletare, finns skildringen av en förfluten tid med. Moberg använder sig medvetet av dessa minnen hos huvudkaraktären för att driva sin historia framåt. Han befäster den starka kärleken mellan Kristina och Karl Oskar genom att avsluta sista boken ur serien med beskrivningen av deras hemsocken Ljuder och tiden när de var nyförälskade i varandra. Han bildar en inramning genom att avsluta serien så som den har börjat. Ulvaeus överförde denna kärleksbeskrivning till hemsocknen och hos det nyförälskade paret till texten i *Duvemåla Hage*.

Efter beskrivningen av längtan till varandra följer i musikalen deras första möte. Det sker i scen 3 med den kärleksfulla sången *Min lust till dej*.⁶⁴ Sångtexten sammanfattar händelserna i början av romanen *Utvandrarna* och i slutet av *Sista brevet till Sverige*. Karl Oskar fick sin fars gård och vill nu börja ett nytt liv tillsammans med Kristina på Korpamoen. I romanen *Utvandrarna* är beskrivningen av den unga kärleken mellan Karl Oskar och Kristina mera en ledtråd för att driva fram händelserna i berättelsen än en djup analys av deras kärlek. Kärleken blir beskriven på ett mer pragmatiskt sätt. Man fick veta att de lärde känna varandra genom Berta i Idemo, att de blev kära i varandra och Karl Oskar friade men Kristina tyckte att de var för unga och utan hem och pengar (Moberg 1949, s. 24–27). Sedan träffades de ”på Klintakrogens marknad tre gånger, två vårar och en höst” (Moberg 1949, s. 26). Vad som hände mellan de här åren blir ett tema först i slutet av *Sista brevet till Sverige* (Moberg 1959, s. 351f). Karl Oskar gick var sjätte dag hem till Kristina och stannade över natten. ”De låg och kysste sig trötta och andtrutna. Men de visste hur långt deras smek fick gå, längre skulle de inte gå” (Moberg 1959, s. 351). Detta är även en del av scen 5 *Brudtacket*. I sången ”Min lust till dej” tar Ulvaeus upp Kristinas och Karl Oskars kroppsliga längtan till varandra med versen: ”Min kropp, min själ har lust till dej”.⁶⁵ Mobergs skildringar av den genom alla fyra romaner pågående kärleken når i *Sista brevet till Sverige* sin höjdpunkt med Karl Oskar som vandrar tillbaka i tiden. Stämmingsfull och romantisk påminner han sig om deras tid som ogift par. Ulvaeus använder sig i flera sånger av denna stämning i sista boken. Sammanlagt förekommer i fyra scener i musikalen en repetition av samma melodi och delvis även en repetition av samma text.

---

⁶⁴ Bilaga Scen 3 Min lust till dej.

⁶⁵ Bilaga Scen 3 Min lust till dej.

Benny Andersson komponerade för scen 3, scen 5, scen 6 och scen 65 ett musikaliskt tema som alltid framträder när Kristina och Karl Oskar sjunger om sin kärlek till varandra.

Scen 3 *Min lust till dej:*

KRISTINA

Min man...

Du blir min man till slut

som jag så länge viskat för mitt inre

Vi ska va' tillsammans när dag läggs till dag

för dit du går, går också jag

Min själ, min kropp har lust till dej

Din andedräkt som hettar i mitt öra

rymmer samma längtan som värker i mig

Min kropp, min själ har lust till dej⁶⁶

Scen 5 *Brudtacket:*

BÅDA

Min själ, min kropp har lust till dej

Din andedräkt som hettar i mitt öra

rymmer samma längtan som värker i mej

Min kropp, min själ har lust till dej⁶⁷

Scen 6 *Kung i stenriket:*

KARL OSKAR

Du vill att vi ska säga nej

till kärleksglädjen alla våra dagar

Släpper jag dej nu så förnekar jag mej

Min kropp, min själ, min lust till dej

BÅDA

Jag hör ditt hjärtas jämna slag

Mitt huvud mot ditt bröst i nattens timmar

Vi ska va' tillsammans när dag läggs till dag

För dit du går, går också jag⁶⁸

Scen 65 *Här har du mig igen:*

KRISTINA

Du vill att vi ska säga nej

till kärleksglädjen alla våra dagar

Släpper jag dej nu så förnekar jag mej

Min kropp, min själ, min lust till dej

BÅDA

Jag hör ditt hjärtas jämna slag

Mitt huvud mot ditt bröst i nattens timmar

Vi ska va' tillsammans när dag läggs till dag

För dit du går, går också jag⁶⁹

---

⁶⁶ Bilaga Scen 3 *Min lust till dej.*

⁶⁷ Bilaga Scen 5 *Brudtacket.*

⁶⁸ Bilaga Scen 6 *Kung i stenriket.*

⁶⁹ Bilaga Scen 65 *Här har du mig igen.*

I sista strofen av scen 3 *Min lust till dej* sjunger Kristina ensam om sin kärlek till Karl Oskar före bröllopet. Efter bröllopet upprepas samma text och melodi i scen 5 *Brudtacket*, men paret sjunger nu tillsammans. I scen 6 *Kung i stenriket* är det Karl Oskar som påminner Kristina om deras kärlek och deras kroppsliga längtan till varandra, tills de tillsammans sjunger igen. Samma text som i scen 6 upprepas i slutet av musikalen i scen 65 *Här har du mig igen*. Positionen har bytts ut. Nu är det Kristina som kommer till Karl Oskar och beskriver deras starka önskan att vara tillsammans och slutligen övertalade hon Karl Oskar och de sjunger båda den sista strofen. En mening blir repeterad i var och en av de fyra scenerna ”Min kropp, min själ, min lust till dej.” I romansviten kunde jag inte hitta exakt samma formulering, men Moberg skriver flera gånger om hur mycket Kristina och Karl Oskar tycker om varandra och gillar sitt samliv. ”Och denna kroppsliga lust kändes så övermäktig både hos Karl Oskar och henne själv, att de väl knappast kunde vara ifrån varandra någon längre tid” (Moberg 1956, s. 145). Starkast kommer denna lust till uttryck i *Sista brevet till Sverige*, där paret vet om att nästa barnsäng kan bli Kristinas död, men de ändå älskar varandra så mycket att de inte kan hålla sig ifrån varandra. Det tar sig uttryck i denna händelse i musikalen, scen 65 *Här har du mig igen*.

De hade alltid haft det gott ihop, han och hon. Att få komma sin hustru nära, det var väl den största härlighet han kände i livet. Under dagen gick han i förväntans glädje när han tänkte på kvällen och deras stund samman. Så hade det varit för honom ända sedan de i ungdom blev glada i varandra. Och han visste att hon kände detsamma. [...] Hon hade också sin lust av samvaron. Hon hade sagt honom det månger gånger: Han skulle inte tro annat än att hon också ville det. (Moberg 1959, s. 113f)

Deras kärleksglädje yttrar Moberg mera i de senare verken, ändå tar Ulvaeus upp denna lust för varandra redan i början av musikalen genom texten i scen 3, 5 och 6.

Utom i scen 5 finns i varje scen versen ”Vi ska va’ tillsammans när dag läggs till dag/ för dit du går, går också jag” med.⁷⁰ Denna text finns inte heller exakt i boken, men det finns en annan person i berättelsen som säger: ”Dit du går, dit vill jag ock gå; där du dör, där dör jag ock; där vill jag ock begravnen varda” (Moberg 1949, s. 258, 353). Det är Danjel Andreassons hustru Inga-Lena som svarade som ”Ruth i bibeln” efter att Danjel berättade för henne om att han vill flytta till Amerika. Texten är tagen ur Bibeln och passar därmed även bra till Kristina som har en stark tro på gud, men i romansviten är det Inga-Lena som förklarar med dessa ord sin stora kärlek till sin man. Därmed kan texten som repeteras i fyra scener i musikalen betraktas som innehållsmässigt liknande romanerna, men inte som exakt tagen ur böckerna. Däremot förändrar det inte berättelsen och är därför en verkningsfull anpassning av

---

⁷⁰ Bilaga Scen 3 *Min lust till dej*, Scen 6 *Kung i stenriket*, Scen 65 *Här har du mig igen*.

romansviten för musikalen. I adaptationsprocessen är det en vanlig metod enligt Hutcheon.⁷¹

Repetition är en musikalisk och lyrisk metod för att förstärka saker, som ofta förekommer i musikalen.⁷² Benny Andersson valde samma melodi i fyra sånger och gjorde det därmed lättare för publiken att komma ihåg melodin. Det fungerar som en refräng; det blir inte repeterat flera gånger i en och samma låt utan samma tonföljder och text upprepas i hela musikalen. Eftersom antalet repetitioner är högst i början hos musikalen är identifikationen hos lyssnaren med Karl Oskar och Kristinas kärlek sammanbunden med denna melodi och text. Därför kan det ses som ett musikaliskt tema kring parets kärlek. Det är möjligtvis en anledning till att temat upprepas i slutet av musikalen i scen 65 *Här har du mig igen*. Påminnelsen genom text och musik gör att publiken känner sig bekant med ämnet och snabbare förstår vad det handlar om. Därmed kan upprepningen i slutet av musikalen även tolkas som en ram som omfamnar hela stycket och förevigar Karl Oskars och Kristinas kärlek. Det kan även ses som samma ram som Vilhelm Moberg använder sig av genom sina fyra romaner. Så som allt började, med den djupa kärleken, slutade det även. Till skillnad från Moberg ligger betydelsen av kärleken snarare i början av musikalen än i slutet. Beskrivningen i *Utvandrarna* är inte så detaljerad, medan den är intensivare i *Sista brevet till Sverige*. Däremot är det viktigt att säga, att kärlekstemat upprepas flera gånger löpande i böckerna och musikalen.

Som i sången *Du vemåla Hage* hittar man även i *Min lust till dej* många paralleller mellan texten och romanen *Sista brevet till Sverige* och *Utvandrarna*. Till exempel så är sångtexten i Karl Oskars andra strof en förkortning av den ursprungliga texten: ”Jag får ta över gården, vi har ett hem/ vi kan skaffa oss kläder och föda”⁷³ sjunger Karl Oskar. Moberg skriver i *Utvandrarna*: ”Att stunden nu var kommen för dem att gifta sig när han var myndig och gammal nog och han fick överta föräldragården; de hade hus och hem, och de kunde skaffa sig kläder och föda” (Moberg 1949, s. 26). Att göra texten i en adaptation kortare och därmed pregnantare är en vanlig anpassningsmetod, enligt Hutcheon.⁷⁴

Skillnaden ligger i hur Kristina och Karl Oskar tilltalar varandra i sången och i romanen. I romanen har de ett indirekt tilltal och i musikalen pratar de direkt med varandra. Ett direkt tilltal är ofta mera konkret och rättframt än den indirekta varianten. Som läsare av romanen har man möjlighet att få veta vad huvudkaraktärerna funderar över, tvivlar på och inte pratar

---

⁷¹ Hutcheon 2006, s. 45.

⁷² Hutcheon 2006, s. 45.

⁷³ Bilaga Scen 3 *Min lust till dej*.

⁷⁴ Hutcheon 2006, s. 44.

om. Denna möjlighet ger inte en musikal, som är begränsad på grund av sitt sceniska framträdande. Därmed måste språkvalet i musikalen vara enklare och kortare än i boken, enligt Hutcheon.⁷⁵ *Min lust till dej* är ett bra exempel på detta. I *Utvandrarna* skriver Moberg ganska direkt om kärleksparets känslor: ”Karl Oskar tyckte” och ”Kristina tyckte” (Moberg 1949, s. 26). Deras tankar omvandlas i musikalen till ett samtal med varandra.

I musikalen har Kristina inga tvivel om att hon ska gifta sig med Karl Oskar. Hon längtar till att de äntligen ska förenas. Detta är en skillnad i jämförelse med boken, där hon inte är fullkomligt säker på att de ska gifta sig. Redan när Karl Oskar frågar henne för första gången om hon vill gifta sig med honom är hon tveksam.

Då frågade han om hon ville gifta sig med honom. Hon svarade att de båda var för unga och att han åtminstone borde bli myndig först. Han svarade, att han kunde skriva till kungen och be om giftaslov. Då sade hon att de ingenstans hade att bo och att hon inte heller visste hur de skulle föda och kläda sig. (Moberg 1949, s. 26)

När Karl Oskar kommer tillbaka myndig och som innehavare av en gård är Kristina fortfarande osäker.

Kristina tyckte:

Att de hade råkats bara ett halvtjog gånger ännu, så att de knappast hade hunnit lära känna varandras sätt och sinne. Att hon vid sina nitton år ännu var för ung att bli bondmora. Att han måste fråga hennes föräldrar, om de ville ha honom till måg. (Moberg 1949, s. 27, kurs. i original)

Till slut gifter de sig som bekant och de är oändligt kära i varandra, men första intrycket man får av Kristina i *Utvandrarna* är att hon är en osäker, försiktig och till och med barnslig ung kvinna. ”Kristina var ännu lite barnslig i sinnet och hade lekluften kvar i kroppen” tyckte hennes svärmor, eftersom Kristina gillar att gunga, vilket ”passade inte en gift kvinna” (Moberg 1949, s. 29). Hon känner sig med sina nitton år för ung för att gifta sig, även om det var ganska vanligt att gifta sig ung vid den tiden. Vilhelm Moberg beskriver i över fyra böcker Kristinas förvandling från en ung tveksam flicka till en modig och stark kvinna. Däremot är hon också efter flera år i Amerika osäker ibland, till exempel på grund av sin bristande språkkunnighet i engelska. Men som mor och fru är Kristina en säker och duktig kvinna som vet vad hon vill. Denna Kristina lär man känna redan i början av musikalen. I första och andra scenen presenteras en självsäker och ganska kvinnlig Kristina. Inte som i *Utvandrarna* där hon ifrågasätter frieri och betar sig osäkert. I Kristinas andra strof i *Min lust*

---

⁷⁵ Hutcheon 2006, s. 39ff.

till dej saknas tvivel totalt: ”Att jag vill ha dej, det vet du/ jag tänker ju knappast på nåt annat.”⁷⁶ Därmed beskrivs det inte samma utveckling av huvudkaraktären Kristina i de första tre scenerna, som återfinns i Mobergs skildringar. En möjlig anledning är romansvitens omfång. Från början planerade Moberg att det skulle bli en trilogi, men till slut hade han fortfarande så mycket material att det blev en bok till. I den sista romanen skildrar han noggrant det unga paret och att Kristina är kär i Karl Oskar, hon kan inte släppa honom och väntar med stor längtan på hans ankomst i Korpamoen (Moberg 1959, s. 350ff). Det är denna Kristina som vi lär känna i början av musikalen. En förtjust ung kvinna som har träffat kärleken i sitt liv. *Utvandrarna* och *Sista brevet till Sverige* skiljer sig därmed i karaktäriseringen av den unga Kristina. För att framhäva denna kärlek tydligare valdes för musikalen raderna ur boken som inte innehåller tvivel. Däremot är en av de viktigaste scenerna i musikalen Kristinas tvivel på gud i scen 63 *Som om Gud inte funnes*, nära slutet av andra akten. Denna scen kommer jag att analysera senare i uppsatsen. Möjligtvis förändras Kristina under musikalen, men i en annan riktning än i romansviten.

En annan viktig detalj finns i början av *Min lust till dej* när Karl Oskar sjunger: ”Tre år har jag kommit/ hit till dig, Kristina”.⁷⁷ Det är en tidsbeskrivning som ska förmedla till lyssnaren att paret sedan flera år känner varandra och inte har träffats nyligen. Moberg skriver ingenting om exakt tre år i romansviten. I *Utvandrarna* står det bara att de träffas tre gånger på marknaden (Moberg 1949, s. 26). ”Här gick häradsvägen genom Åkerby och Hvida byar till grannsocknen Algutsboda. Den hade han vandrat en vår och en sommar, då han friade till Kristina Johansdotter i Duvemåla” (Moberg 1959, s. 349). Det är tidsbeskrivningen som finns i *Sista brevet till Sverige* men i romanerna har Moberg inte direkt skrivit om hur många år det tar innan de gifter sig. Att göra en musikal av fyra böcker som berättar en fortgående historia innebär en stark tidsförkortning. Ändå finns det flera tillfällen i *Min lust till dej*, där tiden spelar en viktig roll. Det sker ofta för att förklara för lyssnaren om ett hopp i tiden som sceniskt inte är så lätt att visa, eftersom det t.ex. är samma skådespelare. På så sätt är det enklare att visa i en film att karaktärerna åldras.

Scen 4 *Bröllopet* börjar med att Bröllopgästerna sjunger: ”Året det är 1844/ och Oscar I är kung.”⁷⁸ Hittills har lyssnaren inte haft någon information om tiden som musikalen utspelar sig i. Det förändras med det exakta omnämmandet av året 1844. Så precis

---

⁷⁶ Bilaga Scen 3 *Min lust till dej*.

⁷⁷ Bilaga Scen 3 *Min lust till dej*.

⁷⁸ Bilaga Scen 4 *Bröllopet*.

är inte ens Moberg när han skriver i *Utvandrarna*: ”Samma år som Oscar I uppsteg på Sveriges och Norges kungatron tillträdde Karl Oskar ett sextondedels mantal Korpamoen” (Moberg 1949, s. 27). Året 1844 är korrekt historiskt och ger i romanen och musikalen en känsla av att berättelsen skulle kunna vara sann.

Sången *Bröllopet* är det första sceniska framträdandet av en grupp, i detta fall bröllopgästerna som beskriver paret utifrån och därför har större överensstämmelse med romanen. Men det finns en skillnad i presentation och innehåll av texten. Som jag skrev tidigare är det Karl Oskars mor Märta som ser Kristina gunga och tycker att hon beter sig barnsligt. I *Bröllopet* är det gästerna som sjunger om brudkvinnans beteende.

*Men än vill hon leka, än vill hon gunga
Ännu är barnet nära i hennes sinne
Ja, än vill hon dansa, än vill hon sjunga
Ännu är barnet ifrån förr kvar därinne*⁷⁹

Här förändras Mobergs ord från den första romanen. Moberg skriver att ingen visste att Kristina fortfarande gungade även efter att hon ramlade från gungan, skadade sitt knä och efter att hon gifte sig med Karl Oskar. ”Men ingen utomstående hade nu sett henne gunga på logen, och det kom inte ut några rykten i bygden om det, som lyckligt var” (Moberg 1949, s. 29). Min bedömning är att det i *Utvandrarna* inte går att hitta information om att Kristina tyckte om att dansa och sjunga. Men i scen 4 *Bröllopet* vet alla om att Kristina gillar att gunga, dansa och sjunga. Förändringarna är därmed stora, men det förfalskar inte berättelsen. Stycket är ett tillägg som musikalen använder sig av, för att ge lyssnaren en mer levande bild av Kristina som en glad ung kvinna. Som är en vanlig anpassningsmetod i adaptionsprocessen.

Att det inte passar en gift kvinna att bete sig barnsligt, det får man bara veta i Mobergs verk. I musikalen får lyssnaren ingen information om det. Genom Märta's reaktion i romanen blir Kristina indirekt kritiserad för sitt barnsliga beteende. Denna kritik finns inte med i musikalen. En möjlig anledning till det är att det idag inte längre är barnsligt för en gift kvinna att gunga. Utan en närmare beskrivning av gamla traditioner skulle publiken inte förstå varför Kristina inte får ha roligt. Det skulle kunna vara för mycket och möjligtvis även störande i berättelsens förlopp att förklara denna detalj.

Å andra sidan är scenen i musikalen där Kristina gungar ett fantastiskt stilmedel för att förklara hennes glädje och lycka. Även om beskrivningen av Kristina i musikalen skiljer sig från *Utvandrarna*, är den inte störande och förfalskar inte heller berättelsen på något sätt.

---

⁷⁹ Bilaga Scen 4 Bröllopet.

Det blev mer anpassat efter tiden och kan därmed betraktas som en modern version av denna episod ur romansviten. Intressant är också, att även om hennes barnslighet tas upp visar hon fortfarande en starkare och säkrare närvaro i musikalen än i romanen.

Kärleken mellan Kristina och Karl Oskar står i centrum under de första episoderna i musikalen. Scen 2 *Duvemåla Hage*, scen 3 *Min lust till dej*, scen 4 *Bröllopet* och scen 5 *Brudtäcket* behandlar alla deras djupa kärlek till varandra. Mest känslösamma är beskrivningarna som är tagna ur *Sista brevet till Sverige*. Även om det i romanen är Karl Oskars tankar om sin första tid tillsammans med Kristina, är det ändå i musikalen Kristina som berättar ur sin synvinkel om kärleken till Karl Oskar. Karl Oskar beskrivs på ett mer pragmatisk sätt ”Han har egen gård och är sin egen herre”.⁸⁰ Kristina å andra sidan visar sig från sin mjuka, förälskade och glada sida ”Men än vill hon leka, än vill hon gunga/ Ännu är barnet nära i hennes sinne”.⁸¹ Redan i de första scenerna kan man se, att förhållandet mellan Kristina och Karl Oskar inte är jämnt. Kristina dominerar på scenen och Karl Oskar står lite hjälplös bredvid.

Musikalen ligger hittills mycket nära romansviten, samtidigt som det finns intressanta ändringar. Som jag förstår det från romanen så tvivlade Kristina på om hon skulle gifta sig med Karl Oskar. I musikalen får man däremot ingen känsla av att Kristina tvivlar på deras stora kärlek, det är mer anpassat till en musikal. I *Kristina från Duvemåla* framställs det som en heroisk kärlek mellan de två viktigaste aktörerna på scenen, som måste sluta med att en eller båda dör. Nästan som hos Shakespeares *Romeo och Julia*. I romanen finns möjligheten att skriva detaljerat om möjliga tvivel och osäkerheter, men det kan inte överföras till musikalen som är tidsbegränsad och som annars skulle sakna den viktiga teatraliska framställningen av den stora kärleken som övervinner alla hinder.

Kristina framställs i musikalen som en mycket ung och glad kvinna som ändå har hittat sin plats hos sin make och som vet vad hon vill. Hon är stark och fri.

Äppelträdet Astrakan

Åren efter bröllopet blir livet i Sverige sämre för varje år för Kristina och Karl Oskar på grund av missväxt, hunger och kyrkans inflytande. Musikalen håller sig här ganska nära originaltexten i *Utvandrarna* och har adapterat de viktigaste scenerna ur boken, som t.ex missväxten, Kristinas och Karl Oskars rädsla för att de skulle få flera barn, deras tro på gud,

---

⁸⁰ Bilaga Scen 4 Bröllopet.

⁸¹ Bilaga Scen 4 Bröllopet.

kärleken till deras förstfödda dotter Anna och branden i ängahuset (scen 9 *Missväxten*, scen 10 *Hädelsen*, scen 11 *Branden*).⁸² Ett tillägg av manusförfattarna är scen 14 *Äppelträdet*, i den sjunger Kristina om sin älskade Astrakan, om sina drömmar och kärleken till Karl Oskar och barnen: ”Dom är mitt allt/ Barnen och han.”⁸³ Äppelträdet Astrakanen har en viktig betydelse i romansviten och så även i musikalen. På grund av Kristinas hemlängtan ber Karl Oskar Kristinas föräldrar att skicka kärnor från detta träd till Amerika. Det sista Kristina gör innan hon dör är att prova det första äpplet från Astrakanen. Trädet har en nyckelfunktion i historien och är metaforisk mest betydelsefull för Kristinas hemlängtan. I musikalen framställs en annan bild av trädet, eftersom det dyker upp redan så tidigt i berättelsen och inte som i böckerna först i slutet av *Invandrarna*. Så skriver Karl Oskar efter ett år i Amerika i ett brev till sina föräldrar:

Jag unnrar om I wille be Kristinas förällrar skecka oss tjärnor från Astrakanapeln i Dufwemåla, wi wille planta en ny Astrakanapel här i Minnesota så wi feck samma sorts Äplen, hemma war di så freska att äta som wi wäl minnes. (Moberg 1952, s. 568f)

Det är intressant att författaren till manuset valde att skriva om äppelträdet så tidigt och att hela scenen är extra tillagd. Vad jag kunnat hitta finns det ingen direkt koppling mellan sångtexten i scenen 14 *Äppelträdet* och romansviten. Möjligtvis har själva äppelträdet i musikalen inte samma betydelse som i romanerna och för att förtydliga hur viktiga äpplena är har denna extra scen lagts till. Om astrakanäpplena först i slutscenen skulle spela en avgörande roll och inte ha en plats tidigare under musikalens framfart, så vore det svårt för publiken att förstå äpplenas betydelse för Kristina. Astrakanen blir nämnd i scen 48 *Modern och barnet*, scen 51 *Ljusa kvällar om våren*, scen 64 *Skördfesten*, scen 65 *Här har du mig igen* och scen 70 *I gott bevar*, som en symbol för hemlängtan.⁸⁴ Därmed förekommer äppelträdet flera gånger i musikalen, men bara i scen 14 förtydligas vikten av äpplena för Kristina. Moberg berättar om äppelträdet genom ett flertal episoder där Kristina nämner att hon saknar hemlandet och äpplena. Men tiden i musikalen är begränsad, därmed är det inte så enkelt att göra betydelsen av äpplena förståelig för publiken. En annan anledning skulle kunna vara att det finns en scenisk anledning till att det behövdes ytterligare en scen. Tilläggen är som Alfred Estermann skriver ett konstnärlig förändring av den litterära texten.⁸⁵

---

⁸² Andersson m.fl. 2012, s. 7–11.

⁸³ Bilaga Scen 14 Äppelträdet.

⁸⁴ Andersson m.fl. 2012, s. 58, 62–63, 83–86, 89–90.

⁸⁵ Estermann 1965, s. 205.

För musikalen är denna scen effektiv, eftersom den förstärker huvudkaraktären Kristina, vilket är en möjlig anledning till att skriva in ytterligare en scen. ”Nu står jag lycklig och stark/ på säkra fötter”,⁸⁶ sjunger Kristina och understryker därmed bilden som musikalen projicerar på henne. Här använder sig Ulvaeus även av ordet ”stark” för hennes karaktärisering och det skildrar, som jag beskrev tidigare en annan Kristina än den Kristina som Moberg skriver om i *Utvandrarna*. Hon beskrevs inte heller som lycklig, utan snarare som osäker i *Utvandrarna*. Hon är rädd om sin familj, om sina barn och oroar sig för att flera olyckor skulle kunna drabba dem. Karaktären Kristina som beskrivs i musikalen är däremot denna starka och säkra kvinna som hon i romanerna blir efter överfarten och en viss tid i Amerika. Ändå har hon en stor hemlängtan och är rädd för indianerna, men hon har blivit en stark och modig kvinna genom berättelsen, vilket hon inte är från början. Därför känns scen 14 *Äppelträdet* på ett sätt onödig för att berätta romansviten på nytt, men för att ställa Kristina i förgrunden och ge bilden av henne som en glad och stark kvinna så passar scenen in i musikalen.

Idén om emigrationen

Scen 15 *Nej* är en sammanfogning av olika delar ur *Utvandrarna*, samma historia berättas i denna scen i kapitlen *Med måttlig husaga* och *Om en veteåker och ett fat korngrynsgröt* (Moberg 1949, s. 129–133, 137–141, 146–154). Enligt Hans Lund är det vanligt att texten transformeras till ett nytt medium.⁸⁷ För att skapa ett (film)konstverk enligt Alfred Estermann brukar ändringar vara nödvändiga.⁸⁸

I scen 15 *Nej* är det flera saker som inte överensstämmer med Mobergs *Utvandrarna*. I musikalen kommer Robert hem till Kristina och Karl Oskar, han berättar att husbonden slår honom och han får stanna hos dem. Robert ber om att få sin arvedel utbetald för att kunna flytta till Amerika och Karl Oskar berättar om att han också tänkte på att emigrera.⁸⁹ Kristina står bredvid dem och säger bestämt ”Nej”, hon vill inte flytta.⁹⁰ I romanen är denna scen uppdelad i tre olika situationer. Det börjar i kapitlen *Med måttlig husaga* med att Robert kommer till sina föräldrar och sin bror (därmed även Kristina) och stannar hela söndagen. Han vägrar att gå tillbaka till sin husbonde Aron och visar sin sönderslagna rygg. Karl Oskar säger att Robert aldrig behöver gå tillbaka till Nybacken och han pratar med Aron (Moberg

---

⁸⁶ Bilaga Scen 14 *Äppelträdet*.

⁸⁷ Lund 2002, s. 20.

⁸⁸ Estermann 1965, s. 205.

⁸⁹ Andersson m.fl. 2012, s. 15ff.

⁹⁰ Bilaga Scen 15 *Nej*.

1949, s. 129–133). Därefter gömmer sig Robert från Länsman Lönnegren som ska ta med Robert tillbaka till Aron. Senare i samma kapitel beskrivs samtalet mellan Karl Oskar och Robert som handlar om Roberts arvslott och deras tankar på att emigrera till Amerika (Moberg 1949, s. 137–141). Först i nästa kapitel *Om en veteåker och ett fat korngrynsgröt* berättar Karl Oskar för Kristina att han tänkt på att flytta till en annan kontinent (Moberg 1949, s. 146–154). Här beskrivs i första Utvandrarromanen framförallt Kristinas och Karl Oskars egna tankar och idéer om resan till Amerika i ”Varför Karl Oskar ville utflytta” och ”Varför Kristina ville stanna i hemorten” (Moberg 1949, s. 148,150). Moberg använder sig i inte av direkt tilltal mellan Kristina och Karl Oskar, utan bara små delar är direkta, allt annat beskrivas indirekt i romanen (Moberg 1949, s. 129ff). Skillnaden på tilltalet mellan karaktärerna är möjligtvis den största, men också viktigaste olikhet i överföringen av romanen till ett nytt medium, alltså till musikalerna. Eftersom musikalerna har en sceniskt framställning blir det en nödvändigt med förändringen till flera direkta tilltal. För att presentera indirekta tilltal eller tankar hos karaktärerna ur böckerna på scen används ofta en monolog. I scen 15 *Nej* är det ett direkt tilltal mellan Robert, Karl Oskar och Kristina. När man jämför scenen med romanen är innehållet till största del detsamma, men detaljerna skiljer sig åt.

Redan i början av scen 15 finns det en skillnad jämfört med romanen. Kristina och Karl Oskar blir förskräckta när de ser Robert som kommer hem söderslagen och Kristina frågar:

*Men käre milde Gud, hur är det!?!
Du är ju blodig hela du
Hur har du kunnat slå dej så fördärvad,
vad har hänt⁹¹*

I boken är det först på söndagskvällen som Robert visar sin rygg. ”Märta ropade: – Ä du slaen, arma barn? – Vem har slaet dej? frågade brodern” (Moberg 1949, s. 130). Kristina spelar ingen roll i denna scen hos Moberg. I *Utvandrarerna* är det Roberts mor och bror som frågar ut Robert, inte Kristina. Däremot uppträder inte Märta i scen 15 i musikalerna. Roberts berättelse i musikalerna skiljer sig också med den i boken.

*Jag fick ett knytnävsslag i huvet
och det är inte första gången
Han tycker om att slå mej, husbonn,
han har gjort det förr⁹²*

”Knytnävsslaget” känner läsaren av romanen till, eftersom Robert efter detta slag alltid hörde

---

⁹¹ Bilaga Scen 15 *Nej*.

⁹² Bilaga Scen 15 *Nej*.

ett starkt susande i vänstra örat, det skedde tidigare i första romanen och i musikalen i scen 13 *Örfilen* (Moberg 1949, s. 124f). Men när Robert kommer till Korpamoen i *Utvandrarna* visar han sin rygg ”Tvärs över ryggen gick det några breda, röda ränder. Skinnet hade spruckit sönder, så att blodet sipprat fram” (Moberg 1949, s. 130). Det är i originaltexten ryggen som är sönderslagen och inte som i musikalen örat eller huvudet.

En annan liten detalj som är annorlunda är, att Robert blir beskriven i scen 15 *Nej* som sönderslagen och blodig, därmed kan man tänka sig, att Robert precis efter örfilen gick till Kristina och Karl Oskar. Men i scen 13 *Örfilen* har Robert efter Arons slag ett kort samtal med Arvid. Det handlar om att Robert hör ”ett unnerligt larm” i örat. ”De’ ä bruset från ett stort vatten, det ä bullret och larmet från havet själv. De’ ä Oceanen som ropar: Kom!”⁹³ Denna handling är identisk med händelserna i *Utvandrarna* i kapitlet *Med måttlig husaga* (Moberg 1949, s. 124f). Övergången mellan scen 13 *Örfilen* till scen 15 *Nej* blir därmed lite oklar. Tiden när Robert gå till Korpamoen är så som i romanen, men då är orsaken ryggen och inte örat, därmed stämmer det inte helt överens.

För en variant som hade legat närmare boken hade man kunnat ändra Roberts text i scen 15 *Nej* till att han säger att han fick slaget mot örat tidigare och att han nu även blivit söderslagen på ryggen. En annan möjlighet är att man tar bort samtalet mellan Robert och Arvid i scen 13 *Örfilen*, stryker scen 14 *Äppelträdet* eller placer om den och låter Robert gå till Kristina och Karl Oskar precis efter att han fick örfilen. Orsaken till denna förändring av originalutgåvan är möjligtvis också scenisk.

Efter att Robert berättat för sina föräldrar och sin bror om vad som hänt i Nybacken är det Karl Oskar som säger: ”Du ska int’ behöva gå tebaks heller. Ingen av vår släkt ska gå å ta emot prygel. Vi är lika goa som Aron” (Moberg 1949, s. 131). I musikalen är det däremot Kristina och Karl Oskar som svarar Robert: ”Till honom ska du aldrig mer behöva gå!”⁹⁴ Eftersom Kristina är med från början i scen 15, känns det i musikalen inte konstigt att de säger det båda två. Beslutet fattar paret tillsammans och Kristina kan därmed ses som jämställd med Karl Oskar i musikalen. Karl Oskar visar en stark reaktion när han svarar Robert i scen 15 *Nej*.

*Det ska det satans fega kräket få betala!
Ja, jag ska visa honom vem han vågat slå!
En femtonårig pojke!
Det är en skymf mot släkten!*⁹⁵

---

⁹³ Andersson m.fl. 2012, s. 14.

⁹⁴ Bilaga Scen 15 Nej.

⁹⁵ Bilaga Scen 15 Nej.

Karl Oskars språk är mycket aggressivt och negativt. Passande för Karl Oskars känslor är även musiken som skiljer sig mot vad Kristina och Robert sjungit tidigare. Efter att Robert berättat sin berättelse färdigt följer en dramatisk förändring av musiken. Med en gång blir volymen högre och fler instrument än tidigare används i denna scen. Finalen får detta starka, känslodrivna ögonblicket när Karl Oskar och Kristina tillsammans sjunger: ”Till honom ska du aldrig mer behöva gå!”⁹⁶ Musiken och texten är väl anpassade till varandra och uttrycker Karl Oskars styrka, hans mod och envishet.

Men enligt min bedömning har Karl Oskar i Mobergs text aldrig yttrat de här orden. Innehållet överensstämmer men i boken visas Karl Oskars ilska snarare genom sina handlingar när han konfronterar Aron, än att han säger direkt hur han känner. I *Utvandrarna* går Karl Oskar till Aron och pratar rakt med honom ”Du har slaet bror min, din fegling! Vet du att han ä femtan år? [...] Du får skaffa dej en annan dräng att prygla. Från min släkt får du aldrig näen mer” (Moberg 1949, s. 132). Sen griper Karl Oskar Arons hals och trycker den så hårt, att Aron inte kan tala utan tror att han ska dö. Karl Oskar släpper honom och går tillbaka till Korpamoen (Moberg 1949, s. 132f). Innehållet i det Karl Oskar säger i musikalen är därmed taget från *Utvandrarna*, men språket är mer aggressivt i musikalen än i boken. Eftersom musikalen är en adaptation blir här handlingarna som Karl Oskar utförde i romanen omvandlade till det han sjunger på scenen. Även musiken är anpassad till situationen och förbinds med texten. Adaptionen når därmed sitt syfte, då de ursprungliga tankar som Moberg har haft i romanen *Utvandrarna* uttrycks.

Nästan identiskt med framställningen i romanen är Roberts försvar då han inte vill gå tillbaka till sin husbonde i Nybacken. ”Om de ville skicka honom tillbaka till Nybacken igen, så fick de först binda ihop hans händer och fötter och köra i väg honom fastsnörad på en vagn som ett fäkreatur till slakt” (Moberg 1949, s. 130). De första fyra raderna i strofen liknar Roberts yttrande i *Utvandrarna*, även om det inte är samma ord. Men det skulle inte kunna vara exakt samma ord heller, eftersom det är ett indirekt tilltal i boken och i musikalen är det direkt.

*Om husbonn vill ha mej tillbaka
så får han binda mina händer
och köra bort mej på en vagn,
ett kreatur till slakt
Jag vill be om nåt, Karl Oskar*⁹⁷

---

⁹⁶ Bilaga Scen 15 Nej.

⁹⁷ Bilaga Scen 15 Nej.

Å andra sidan förekommer Roberts fråga i femte raden av strofen, där han säger ”Du ä snäll ve mej, Kal Oska. Nu vill jag be dej om nåenting” senare än i musikalen (Moberg 1949, s. 139). I romanen frågar inte Robert Karl Oskar precis efter att han kommit hem till Korpamoen. Det går några dagar emellan, innan han frågar sin bror: ”Jag ville ha ut min arvslott ur gårn. För jag ämnar mej te Nordamerika” (Moberg 1949, s. 139). Men här använder Ulvaeus i sångtexten precis samma text: ”Jag vill ha ut min arvslott ur gården/ för jag ämnar mej till Nordamerika.”⁹⁸ Bara två ord (gårn – gården och te – till) är förändrade eller mer anpassade till idag, eftersom språket som Moberg använder sig av är talspråket som var vanligt vid denna tid. Han har skrivit direkt tilltal så som folk brukade tala. I musikalen har man också använt sig av detta gamla uttal, så det är vanligt att ”mej”, ”dej” och ”sej” förekommer i sångtexterna. Däremot måste texten för lyssnaren i en scenisk framställning vara lätt att förstå. Det skulle kunna vara anledningen till att två ord byttes ut i Roberts strof. Det förekommer också ofta att Karl Oskar kallas ”Kal Oska” av de andra i romansviten, men det överförs inte till musikalen.

Musikalen fortsätter därefter med en dispyt mellan Karl Oskar, Robert och Kristina gällande Roberts idé att flytta till Amerika vilket Kristina är emot. Hos Moberg sker detta samtal först mellan Karl Oskar och Robert och efter en viss tid pratar Karl Oskar även med Kristina om emigrationen (Moberg 1949, s. 139ff). Karl Oskar försöker övertala Kristina med att de kan få fri jord, mat åt sig och sina barn, ett bättre liv, en president som blivit vald av folket och inga överheter som kan bestämma över dem (Moberg 1949, s. 148ff). Men Kristina vill stanna hemma på grund av att skeppet skulle kunna sjunka, att Karl Oskar inte vet säkert om de kommer att få land i Amerika, de kan inte språket och de kommer inte ha möjligheten att komma tillbaka till sina nära och kära (Moberg 1949, s. 150ff). Att detta samtal är en dispyt blir väl presenterat i musikalen genom de olika stämmorna huvudkaraktärerna sjunger. Man hör Kristina som sjunger i bakgrund ett långt ”Nej!” och Karl Oskar och Robert sjunger ovanpå om hur bra Amerika är. Musiken förändras också och blir mer marschaktig när männen sjunger om Amerika. I refrängen repeteras av Karl Oskar och Robert denna text:

*I Amerika tar lagen
om man blir bedragen
kvinnornas parti
I Amerika är kvinnan
alltid härskarinnan,
stark och stolt och fri
Det vore väl nåenting för dej*

---

⁹⁸ Bilaga Scen 15 Nej.

*I Amerika kan vi ha hästar, kor och hönor
I Amerika kan vi ha ris och sockerbönor
Det vore väl nånting för dej*⁹⁹

I boken använder sig Karl Oskar inte av samma ord som i musikalen för att övertala Kristina. Texten är ett tillägg som enligt min bedömning inte stämmer överens med romanen. Det enda som är lika är att Robert brukar läsa stycken ur sin bok för Kristina och Karl Oskar som alltid börjar med ”I Amerika” (Moberg 1949, s. 197). Eftersom ”Det vore väl nånting för dej!” repeteras sex gånger av männen i sången är det möjligt att även detta samtal, där Karl Oskar och Robert dominerar, även handlar om Kristina. De försöker att göra Amerika attraktivt för Kristina, med argument om kvinnors rättigheter och med djur och mat. I romanerna finns det så vitt jag vet inga tankar om kvinnors rättigheter, då handlar det snarare om att rädda familjen från hungersnöden och att skaffa ett bättre liv för sig och sina barn. Att Karl Oskar och Robert tror att Kristina skulle tycka om att få vara härskarinnan och att hon vill vara stark och stolt och fri passar till bilden som musikalen ger av huvudkaraktären Kristina. Återigen framställs hon i texten som en stark och härskande kvinna. Att hon tycker att mat och djur är bra att ha förekommer också, men det framställs i scen 15 *Nej* inte lika viktigt som i boken. I romanen är det mer existentiella motiv som driver Karl Oskar och Kristina till emigrationen, och det är snarare Robert som drömmer om ett enklare och bättre liv. I scen 15 *Nej* har denna existentiella sida en mindre betydelse och kommer inte ens riktigt fram, bara genom att räkna upp att de kan ha hästar, kor, hönor, ris och sockerbönor. Kristina står återigen i centrum och nu spelar även hennes rättigheter som kvinna en stor roll.

Kristinas egna argument emot Karl Oskar och Robert skiljer sig mellan musikalen och Mobergs roman. Till exempel sjunger hon om ”Elaka ormar och krokodiler”¹⁰⁰ som hon är rädd för. Ordet ”elaka” framhävs stark genom musiken och högre volym, därmed avbryter Kristina sin man och hans bror och uttrycker sin åsikt om Amerika. Återigen är det Kristina som dominerar samtalet. I *Utvandrarna* är det Arvid som är rädd för ormar och frågar Robert om det finns ”arga ormar” i Nordamerika (Moberg 1949, s. 83). Kristina har däremot läst i tidningen om krokodiler som ska ha ätit upp en mor med sina barn (Moberg 1949, s. 199). Det förekommer alltså sådana tankar i boken, men Moberg listar även andra anledningar till att Kristina vill stanna hemma. De förekommer också i musikalen, men inte i samma kronologiska ordning som i romanen. Men å andra sidan är Kristinas följande strof ur scen 15 *Nej* starkt inspirerad av Mobergs originaltext. I musikalen sjunger hon:

---

⁹⁹ Bilaga Scen 15 Nej.

¹⁰⁰ Bilaga Scen 15 Nej.

*Det är inte till nästa socken
och inte till nåt annat ställe i riket,
till nåt annat land i vår världsdel du vill
Nej, till en ny del utav världen!!
Det kunde va' gubben i månen,
det gör ingen skillnad
Karl Oskar, du narras april!!¹⁰¹*

Här påminner uppräknningen från socken, till stället i riket, till ett annat land och till en ny världsdel om Kristinas reaktion på Karl Oskars fråga om vad hon tycker om emigrationen i *Utvandrarna*. Ulvaeus använder sig även av ”gubben i månen” som finns med i originaltexten.

Här satt han plötsligt och sade, att han ville [...] flytta härifrån – inte till någon annan by, inte heller till någon annan socken, inte till något annat ställe i riket och inte till något annat rike i hela denna världsdel, utan till en ny världsdel! Han kunde gott ha sträckt sig ett stycke till, det skulle inte ha gjord så stor skillnad för henne, om han hade sagt att han ville utflytta med dem alla till gubben i månen. (Moberg 1949, s. 147)

Därmed är denna adaptation ganska lik Mobergs verk, men anpassad för att kunna passa in i en musikal, som är vanlig för adaptationen enligt Hutcheon. Bara sista raden ”Karl Oskar, du narras april!!”¹⁰² är ett tillägg. I detta samtal mellan Karl Oskar och Kristina i boken finns bara hennes utrop ”Driver du spektakel mä mej?” och som jag har skrivit tidigare brukar Kristina ropa Karl Oskar i romansviten ”Kal Oska” (Moberg 1949, s. 147). Ändå passar tillägget för att förklara Kristinas oförståelse inför hans idé. Kristina har med samma text en annorlunda roll i musikalen än i romanen, på grund av musiken, som skapar en hotfull atmosfär. Denna känsla får man inte i boken, där är Kristina överraskad och hon tycker att det är en dum idé Karl Oskar har kommit med. I musikalen håller Kristina mycket starkare emot Karl Oskar. När han säger ”Nej, jag har bestämt mej, nu menar jag allvar” så svarar hon ”Du må ha bestämt dej! Jag säger nej!”¹⁰³ Hon förstärker sina yttranden ännu mer med en nästan likadan text som tidigare: ”Nej! Det är väl ingenting för mej!/ Jag har ett svar och det är: Nej!”¹⁰⁴ Å andra sidan hörs Kristinas strof tydligare på grund av Karl Oskars och Roberts strofer. Alla tre sjungs samtidigt, vilket ger ett starkt musikaliskt intryck och visar att Kristina håller emot männen, men att alla har samma möjligheter att yttra sig. Ingen måste hålla tillbaka och ingen står mer i centrum än någon annan. Oenigheten de kämpar med förtydligas genom trestämmigheten. Det är en intressant stilistisk variation som gör det sceniska

---

¹⁰¹ Bilaga Scen 15 Nej.

¹⁰² Bilaga Scen 15 Nej.

¹⁰³ Bilaga Scen 15 Nej.

¹⁰⁴ Bilaga Scen 15 Nej.

framträdandet ännu livligare och som på många sätt liknar Mobergs beskrivning av karaktärerna.

I scen 15 *Nej* delar Kristina scenen med Karl Oskar och Robert. I jämförelse med romanen fick hon i musikalen överta Karl Oskars roll när Robert kommer hem till Korpamoen. Kristina talar mindre än Karl Oskar och Robert, men ändå står hon i centrum och männen sjunger för henne. När alla tre sjunger samtidigt, kan man betrakta det som jämnt. De två männen försöker att övertala Kristina att emigrera, med argument om kvinnorättigheter och möjligheten att härska. Återigen visas Kristina som en stark kvinna. Hon håller emot Karl Oskar och Robert, säger direkt vad hon tycker även när hennes argumentation inte är så bra som männens. Mycket intressant är det att se, att det ändå är Kristina som dominerar i scen 15 *Nej*. Scenen fick även namn efter Kristinas utsagor.

Själva episoden innehåller flera olikheter i jämförelse med romansviten, men å andra sidan känns det logiskt uppbyggt och är inte störande för berättelsens framfart. Scenen understryker ännu en gång de drag hos Kristina som skiljer sig från hur hon framställs i romanerna och passar därmed bra in i musikalen. Det enda som jag efter min bedömning anser inte är adapterat på ett adekvat sätt, är när Robert berättar om knytnävslagen.

Kristinas rädsla

Tidigare har jag skrivit om Kristinas rädsla för emigrationen, som Moberg beskriver redan vid första tillfället Karl Oskar berättar om sina planer för Kristina (Moberg 1949, s. 147). Denna scen finns med i musikalen, bara vid ett senare tillfälle. Hon är rädd för att inte kunna tala det nya språket och att aldrig få komma hem igen, samtidigt som hon tror att de möjligtvis kommer att svälta ihjäl i Korpamoen (Moberg 1949, s. 150). I scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* säger Kristina:

KRISTINA

*Där skulle aldrig jag förstå ett ord
av vad dom säger*

*Jag skulle irra kring som bortbytt,
främmande och vilse*

*Har du aldrig tänkt på hur förtvivlat
ensamt livet skulle bli¹⁰⁵*

---

¹⁰⁵ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

Intressant är att Kristina redan från början är rädd för att ”livet skulle bli ensamt”.¹⁰⁶ I musikalen får man inte samma känsla som senare i *Nybyggarna* om Kristinas ensamhet vid sjön Ki-Chi-saga. Texten i musikalen liknar Mobergs berättelse i *Utvandrarna*.

Att de skulle leva i ett land, där de inte kunde tala ett ord av det språk som nyttjades [...]. I det landet skulle de irra omkring som bortbytta, främmande och vilse. Hade han inte tänkt på att det skulle bli ett ensamt och söcknigt liv för dem? (Moberg 1949, s. 152)

På grund av att det i musikalen är ett direkt samtal mellan Kristina och Karl Oskar sker anpassningen av texten på ett naturligt sätt från indirekt till direkt tal. Till exempel blir ”Hade han inte tänkt på” i romanen till ”Har du aldrig tänkt på”¹⁰⁷ i musikalen (Moberg 1949, s. 152). I stora delar av Scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* använder sig Ulvaeus av nästan samma ord. Ofta är det viktiga ord som till exempel ”skulle irra kring som bortbytt./ främmande och vilse”¹⁰⁸ som uttrycker mycket av Kristinas känslor. Hennes rädsla och känslan av att aldrig kunna känna sig hemma i ett annat land blir tydlig redan vid första tillfället hon pratar med Karl Oskar om emigrationen i *Utvandrarna*. Kristina liknar nu i musikalen den Kristina Vilhelm Moberg beskriver i sin första roman. Hon är osäker, har massor av tvivel och har många anledningar till att hon inte tänker flytta (Moberg 1949, s. 150ff). Även i Kristinas följande strof i scen 21 är texten mycket nära originaltexten i romanen. Skillnaden finns bara i presentationen, eftersom det inte bara är Kristina som sjunger om det i musikalen, det är även föräldrarna. Som jag förstår är det Karl Oskars föräldrar Nils och Märta, eftersom de uppträder i romanerna och även finns med i musikalen.

KRISTINA OCH FÖRÄLDRARNA

*Och har du tänkt på, om man flyttar
så långt bort i världen
Då kan man aldrig komma hem igen,
då får man aldrig
se föräldrar, syskon, vänner mer
Man mister alla på en gång*¹⁰⁹

Som tidigare är det här en förändring till direkt tal, men annars har Ulvaeus hållit sig mycket nära Mobergs originaltext. Innehållet är exakt detsamma och han använder sig även av samma ord, till exempel i de sista två raderna.

---

¹⁰⁶ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

¹⁰⁷ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

¹⁰⁸ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

¹⁰⁹ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

Och om hon flyttade så långt bort i världen, så kunde hon väl aldrig komma hem igen. Hon fick inte se sina närmaste mer, aldrig råka föräldrar och syskon och vänner mer. Hon skulle på en gång mista dem alla. (Moberg 1949, s. 152)

I musikalen förekommer vid denna tidpunkt en enda mening från Karl Oskar: ”Utan ände låg veteåkern jag såg på bild”.¹¹⁰ Samtidigt fortsätter Kristina och föräldrarna med att förklara för Karl Oskar varför det inte är någon bra idé att emigrera. I hela scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* har Kristina en mycket högre andel av sångtexten än Karl Oskar. Även om Kristinas åsikter kommer fram på samma sätt som i första romanen, så får Karl Oskar ändå inte samma möjlighet att framföra sin version om emigrationstanken. Han vill gärna ge sina barn ett bättre liv och han hoppas på att om man bara arbetar tillräckligt hårt i Amerika, så kan man försörja sin familj på egen hand (Moberg 1949, s. 148ff). Men hans åsikt framstår som mindre värd. Intrycket är att Karl Oskars åsikter inte förklaras tillräckligt mycket i musikalen. Det är återigen Kristina som står i centrum, vilket varit syftet hos musikal författarna med adaptationen.

En strof repeteras i scen 21 och kan därmed ses som refräng. Med denna strof som Kristina och föräldrarna sjunger tillsammans slutar också scenen. Innehållet liknar Kristinas tankar i romanen *Utvandrarna*: ”Hitintills hade de haft födan för dagen, och om de nu som det tedde sig fick svälta litet i vinter, så fick de äta igen det nästa vinter” (Moberg 1949, s. 152). I musikalen har Ulvaeus lagt till några ord, men jag tycker att det passar mycket bra och är inte störande.

KRISTINA OCH FÖRÄLDRARNA

*Visst kan det hända vi får svälta
lite nu i vinter
Men nästa år blir säkert bättre,
vi får äta upp oss då
och under tiden ska vi säkert
klara oss på något sätt*¹¹¹

Scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* kan ses som ett bra exempel på en scen där Kristina framställs exakt som i boken, men eftersom hon är den enda som berättar om sin oro dominerar hon även denna scen. Hon har en mycket större andel text i jämförelse med Karl Oskar som fick två meningar i denna sång. Innan sången börjar har Karl Oskar fyra rader där han berättar hur mycket bättre jorden är i den Nya världen och att det finns tillräckligt med

---

¹¹⁰ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

¹¹¹ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

bröd för alla människor.¹¹² Liksom som i scen 15 *Nej* har Karl Oskar i sången en annan stämma än Kristina och han hörs i bakgrunden, samtidigt som Kristina och föräldrarna sjunger refrängen. Musiken är väl anpassad till textens innehåll, eftersom man genom musiken får en känsla av deras oro, men även deras dåliga situation under vintern. Bilden som musiken och sångtexten förmedlar stämmer enligt min bedömning mer överens med Mobergs Kristina i *Utvandrarna* än med musikalens starka Kristina. Här ser man hennes existentiella sorger, nu handlar det inte om ormar och krokodiler utan det handlar om hur viktig familjen är och att vara på ett ställe där man känner sig hemma. Kristina beskrivs exakt som i första romanen. Möjligtvis får man genom scen 21 ett annat perspektiv på den starka, lyckliga och modiga Kristina som musikalen beskriver. Hon är ledsen, rädd och genom föräldrarna som sjunger med får hon även en bekräftelse av dem att hennes känslor är berättigade. Den starka Kristina får kraft av Karl Oskars föräldrar. Även om Kristina dominerar scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* så framställs hon som en mer sårbar karaktär. Hon blir ännu mer levande och lättare att identifiera sig med i musikalen.

När man betraktar endast texten ser man hur Kristina försöker övertyga sin make. Skulle man inte veta hur musikalen fortsätter, så skulle man kunna tro att hon har vunnit argumentationen mot Karl Oskar, och att de kommer att stanna. I *Utvandrarna* finns det ett jämnt intresse för paret att emigrera respektive att stanna i Sverige. Detta perspektiv framställs inte i musikalen. Däremot får Karl Oskars föräldrar en viktig roll för att understryka Kristinas tankar. I romanen frågar hon: ”Vem har lovat honom någon åkerjord i Förenta Staterna?” (Moberg 1949, s. 150). I musikalen är det Karl Oskars far Nils som frågar honom det.

NILS

*Och vem har lovat dej
att du får åkerjord därborta?*¹¹³

Annas begravning

Scen 21 handlar inte endast om Kristinas rädsla inför emigrationen. Så som titeln antyder handlar denna scen snarare *Om ett fat korngrynsgröt*. Denna gröt som Kristina lagade till dopfesten för hennes nyfödda son, är orsaken till Kristinas och Karl Oskars förstfödda dotter Annas död och makarnas beslut att flytta till Amerika (Moberg 1949, s. 157ff). Dottern Anna har redan under scen 10 *Hädelsen* sitt första framträdande i musikalen, vilket liknar kapitlet

---

¹¹² Andersson m.fl. 2012, s. 23.

¹¹³ Bilaga Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt.

Karl Oskar och Kristina i *Utvandrarna*, där Anna hittar en död harunge och frågar sin far ”om de alla skulle dö” (Moberg 1949, s. 95). Scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* och den följande scenen 22 *Begravningen* är nyckelscener i romansviten liksom i musikalen eftersom de beskriver hur dotterns död förändrar Kristinas inställning. Därför kommer segmenten ur samtalen i scen 21 och scen 22 vara del av min analys. Vanligtvis framställs de viktigaste avsnitten ur romansviten genom sång i musikalen. I detta exempel är det annorlunda och samtalet är inte i form av en låt. I början av scen 21 lagar Kristina gröten och pratar med Anna. ”Anna: Mor, ska han heta Anders Harald?/ Kristina: Ja.”¹¹⁴ I romanen är det inte Anna som frågar Kristina, då är det en del av Mobergs berättelse ”Den nyfödde skulle heta Anders Harald och kallas Harald” (Moberg 1949, s. 157). Manusförfattarna använder sig av samma ord här och som tidigare transformeras texten bara från ett indirekt till ett direkt tal, som är en vanlig anpassning. Därefter ändras scenen något. I romanen är det till exempel Kristina som går till källaren med gröten, medan i musikalen ber Kristina sin dotter Anna att ta med gröten.

Kristina kokade kristningsgröt av en liten påse korngryn, som hon hade gömt undan till den här dagen, och lite smör och socker kunde hon också sätta till gröten och lägga i grytan. Alla tre barnen kom omkring henne, när hon öste upp den. Det var längesen de små hade sett sådan mat i huset, mat som doftade så gott. Kristina [...] ställde undan fatet till svalning ute i källarstukan. (Moberg 1949, s. 159)

Anna: Det var längesen vi hade sån mat i huset!

Kristina: Jag hade gömt undan en liten påse korngryn till dopkalaset./ Och lite smör och socker.

Anna: Det doftar så gott.

Kristina: Ställ gröten till svalningen i källaren./ Inte smaka ännu!/(Till Karl Oskar) Anna har blivit så mager.¹¹⁵

Det blir tydligt, att musikalmanuset verkligen är nära romanen, till exempel när det handlar om en liten påse korngryn, lite smör och socker och maten som doftar gott. Samtalet sker som tidigare direkt mellan Kristina och Anna. Även Kristinas sista mening finns som en del av berättelsen i *Utvandrarna*: ”Hon såg att Anna, den äldsta, hade fallit av och magrat mycket på sista tiden” (Moberg 1949, s. 157). En möjlig anledning till att manusförfattarna valde att Anna skulle gå med gröten till källaren kan vara för att bättre visa sceniskt hur Anna äter gröten. Å andra sidan blir Kristinas skuld känslor för Annas död ännu större, eftersom det är hon i musikalen som skickar dottern med gröten till källaren. I följande scen 22 *Begravningen* säger Kristina även: ”Mitt barn åt av korngrynsgröten./ Grynen svällde i hennes mage./ Varför

---

¹¹⁴ Andersson m.fl. 2012, s. 22.

¹¹⁵ Andersson m.fl. 2012, s. 22.

lät jag det ske?”¹¹⁶ Hon frågar sig hur hon kunde låta det hända. Vilhelm Moberg skrev i kapitlet *Om en veteåker och ett fat korngrynsgröt* inte så mycket om Kristinas känslor efter Annas död, då är det snarare en annan person som står i centrum (Moberg 1949, s. 160ff).

Tusen gånger anklagade hon sig och frågade: Varför ställde jag icke undan fatet med kristningsgröten, så att ingen såg det? Eller varför lät jag inte barnen smaka, innan jag ställde ut det? Om jag hade gjort, så hade Anna levat. (Moberg 1949, s. 165)

Men Moberg tar också, så som musikalen, upp Kristinas skuld-känslor och tankarna att allt är hennes fel. Kristina anklagar sig och lider av Annas död. Hur mycket hon lider av det blir inte tydligt vid detta ställe i romansviten, men senare under berättelsen betraktar Moberg Kristinas skuld-känslor djupare och därmed även hennes beslut att emigrera. Ändå gör det skillnad att Kristina ber Anna att bära gröten till källaren. Man kan säga att det var en olycka att Anna åt gröten, men när Kristina ger Anna gröten är risken högre att olyckan skulle ske och därmed blir det ännu mer Kristinas fel att dottern avled. Å andra sidan finns det, som jag har förklarat tidigare en mycket större skillnad i och med förändringen av fokuset som i romanen helt klart ligger på Karl Oskar, men i denna scen är det Kristina som tar all plats. I scen 22 *Begravningen* har Karl Oskar en enda mening och Kristina fem meningar, som beskriver även hennes känslor. Begravningsgästerna sjunger en mörk och dramatisk sång i denna scen, som speglar och förstärker sorgsenheten kring den fyraåriga flickans död. Efter Annas död står, i Mobergs berättelse, Karl Oskar i centrum (Moberg 1949, s. 160ff). Redan i kapitlet *Karl Oskar och Kristina* i *Utvandrarna* beskriver Moberg det djupa bandet som Karl Oskar har till sin förstfödda dotter.

Hon [Anna] följde Karl Oskar åt i hans arbete utomhus och var med överallt; om han gick eller åkte så skulle flickan vara med. Han kallade henne sin stora piga. Han menade att hon var lika klok som en åttaåring. (Moberg 1949, s. 94)

Hur mycket Karl Oskar älskade sin dotter visar sig när han inte kan svara sin far eller Kristina, för att hans tankar är fast hos hans döda dotter och hennes sista rop om hjälp: ”Far är så stor och stark, far kan väl hjälpa mig, så att inte Gud kommer och tar mig” (Moberg 1949, s. 163). Han gör en likkista åt henne och är helt instängd i sin egen värld. Över flera sidor beskriver Moberg hur mycket Karl Oskar lider och Kristina får som sagt ett ganska kort avsnitt (Moberg 1949, s. 162ff). Att Karl Oskar var viktigare för Anna än Kristina bevisas med till exempel denna mening: ”När plågorna kom ropade hon på sin far om hjälp” (Moberg

---

¹¹⁶ Andersson m.fl. 2012, s. 24. Strykningar återfinns i musikalen.

1949, s. 162). Ett barn som har starka smärtor vill helst vara med den person som hon älskar mest och det är i *Utvandrarna* inte Kristina, det är Karl Oskar. Därmed vill jag inte säga att Kristina inte lider och att Anna inte älskade henne. Men det Moberg beskriver är detta speciella band Anna och Karl Oskar hade med varandra och det saknas i musikalen. Förbindelsen framgår inte riktigt, när de pratar med varandra om döden i scen 10 *Hädelsen* och inte heller i scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* eller scen 22 *Begravningen*. Eftersom Kristina är mittpunkten i musikalen är det inte konstigt, att hon även vid Annas död och begravning står i centrum. Å andra sidan utelämnas en viktig del av Mobergs text. Moberg skriver om Karl Oskar som en stor och stark man som ändå inte kan hjälpa sin älskade dotter, som ber honom så innerligt om hjälp (Moberg 1949, s. 163). Vilken besvikelse måste det vara för en förälder att se barnet be om hjälp och ändå inte ha någon möjlighet att hjälpa? Kontrasten mellan en stor, stark och modig man som kan krossa alla stenar på åkern och är *Kung i stenriket*, men ändå inte kan rädda sitt barn är mycket berörande och känslostarkt. Vilhelm Moberg beskriver därmed ett helt annat sammanhang än vad musikalen presenterar. Även om Kristina är den drivande huvudkaraktären i musikalen, så förändras med strykningen av ett sådant viktigt tema hela berättelsen. Karl Oskar säger i scen 22 inte ett enda ord om Annas död.

Å andra sidan måste man även se, att Kristina inte heller har mycket text. Scenen är ganska kortfattad och det som framför allt framträder är begravningssången. I betraktelsen av scen 21 så ser man först samtalet mellan Kristina och Anna och sen följer Kristinas, Karl Oskars och föräldrarnas sång om emigrationens nackdelar. Låten får mer plats än samtalet mellan mamman och dottern. I *Utvandrarna* förekommer sångens innehåll tidigare och inte i samband med episoden om gröten (Moberg 1949, s. 150ff). Möjligtvis valde manusförfattarna att flytta sången om Kristinas rädsla dit, för att det då blir lättare att visa sceniskt hur Anna äter gröten och hur de vuxna sedan letar efter henne. Därmed ligger fokuset i scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* snarare på Kristinas känslor och inte på olyckan som precis sker. Som sagt kan orsaken vara scenisk, eller så tyckte manusförfattarna inte att scenen med Annas död är så viktig för hela historien. Men att Annas död är viktig vet vi eftersom Kristina efter den är beredd att följa sin make till Amerika. Därmed kan Annas bortgång betraktas som en vändpunkt i berättelsen och därför behöver den vara en del av musikalen.

Musiken spelar en betydelsefull roll i musikalen och egentligen är det begravningssången som berättar händelserna i scen 22 *Begravningen*. Genom musiken uttrycks Kristinas och Karl Oskars sorg efter förlusten ännu djupare än vad texten gör. Tystnaden är även den ett lika starkt vapen som ett högt utrop. Att välja att låta kören och musiken ta ledningen i scen

22 medan Kristina och Karl Oskar är huvudsakligen tysta visar ytterligare hur bedrövade föräldrarna är. Musiken bidrar med sin del genom en mycket dramatisk och mörk sång som därmed ännu bättre presenterar hur förtvivlad situationen är. Texten i sången är inte så lätt att förstå på grund av körorster och olika stämmor som ligger på varandra, men vissa textdelar och melodier repeteras och sången är en fantastisk presentation av hur tryckt stämningen är i denna scen. Man får känslan av att begravningsgästerna kommer närmare och närmare genom av en svag volym i början som höjs och plötslig får en stark ökning som är mycket känslösam och dramatisk. Sången i scen 21 *Om ett fat korngrynsgrött* har också en mera sorgsam karaktär och är som ett förspel till finalen med sången i scen 22. Sammanfattande kan man se scenen som en lyckad adaptation på grund av att det här är musiken som övertar dramat. Linda Hutcheon säger om musiken i musikalen: ”the music is of obvious importance to the success of the adaptation.”¹¹⁷

Kristina har den sista meningen i scen 22 *Begravningen*: ”Om Gud på fasta land vill lägga våra små i graven/ då är det säkert lika trygga på det vilda havet.”¹¹⁸ Så här enkelt fattar Kristina beslutet i musikalen att ändra sig och sina åsikter om Amerika, på grund av Annas bortgång. I Vilhelm Mobergs romaner behöver Kristina en hel månad för att prata med Karl Oskar om emigrationen. Innehållet i Kristinas korta text och Mobergs omfattande beskrivning av Kristinas argumentation är dock detsamma.

Det hade gått en månad efter Annas begravning, när Kristina en kväll sade till Karl Oskar: Efter vad som nu hade hänt så hade hon ändrat sig. Hon var inte längre emot deras utflyttning till Nordamerika. Förut hade hon tyckt att hon skulle vara en ovårdsam mor, om hon vågade sina barns liv på Oceanen. Nu hade hon erfarit att Gud även på fasta land kunde lägga hennes små i graven när han ville, hur väl hon än omhuldade dem. [...] Därtill kom att hon hädanefter nog aldrig skulle känna samma trivsel här i gården som förr. Därför – om han trodde att det för dem själva och barnen skulle bli lyckligast att utflytta, så ville hon foga sig efter honom. Vad det än var, som de därmed gav sig in uti – det visste de båda så litet om – så skulle hon vara med om det: Hon skulle följa honom. [...]

Så var beslutet fattat, det beslut som avgjorde livets fortsättning för dem båda, som bestämde deras barns öden, som sträckte sin verkan genom kommande tider, fram till ofödda släkten – det beslut, som avgjorde var deras barnbarn och barnbarnsbarn en gång skulle födas. (Moberg 1949, s. 166)

Intressant är Kristinas tankar om att aldrig kunna känna sig trygg i Korpamoen. Senare i historien längtar Kristina hem, men nu efter Annas död känner hon sig inte längre hemma i sitt eget hus. Med detta beslut börjar ett nytt kapitel för paret och deras barn.

Scen 21 *Om ett fat korngrynsgrött* är därmed den första scenen där Kristina i musikalen är väldigt lik Mobergs Kristina, mer än tidigare under berättelsen. Viktigt att se är även vilka

---

¹¹⁷ Hutcheon 2006, s. 81.

¹¹⁸ Andersson m.fl. 2012, s. 25.

delar som valdes bort i musikalen. Det förändrar scenen på ett speciellt sett. Till exempel att bandet mellan Karl Oskar och Anna inte blir tydligt på scenen, förstärker Kristina i sin centrala position. Publiken får ingen information om kärleken mellan fadern och barnet och därmed blir föräldrarna jämna i relationen till Anna. Å andra sidan blir Kristinas ”skuld” för Annas död ännu större i musikalen, eftersom Anna fick gröten av henne. Kristina dominerar av flera anledningar även denna scen, vilket är typiskt för musikalen att sätta fokus på henne och att andra episoder som inte berör hennes karaktär har valts bort. Därmed framställs Kristina även i scen 21 *Om ett fat korngrynsgrött* som en stark och stolt kvinna.

Resan börjar

Lika plötsligt som beslutet fattades av Kristina, lika plötsligt är alla utvandrarerna redan på väg till skeppet i scen 23 i musikalen. I romanen *Utvandrarna* tar det lite längre tid. ”Makarna var överens. De skulle söka sig en skeppslägenhet till våren nästa år” (Moberg 1949, s. 166). I romanen skriver Moberg ganska omfattande om deras sista tid i Sverige. Flera kapitel som *Med Guds hjälp och genom kronobetjäningens försorg, Amerika-kistan, En bonde bockar för sista gången, En utvandrare som får färdas fritt* och *De första utvandrarerna* ligger emellan, innan deras resa börjar i kapitel *Alla grindar öppnas på Amerika-vägen* (Moberg 1949, s. 165–259). Att hoppa över så mycket text i romanen är en anpassningsmetod för att i musikalen fokusera på de viktigaste händelserna.¹¹⁹ Som lyssnare i publiken känns det ändå konstigt att resan börjar så abrupt. Möjligtvis gör omvandlingen på scen mellan scen 22 och scen 23 att det inte känns som ett snabbt uppbrott till Amerika. Men eftersom jag inte ska betrakta det sceniska framträdandet är det bara en hypotes. En annan möjlighet är även att publiken redan vet vad som kommer att ske i *Kristina från Duvemåla* på grund av Utvandrarserien och därmed är förberedda till viss del. När man räknar med att familjen ska emigrera med skeppet, väntar man på att det ska ske på scenen och då är det ingen överraskning och det känns heller inte lika abrupt när de ger sig i väg. Man får inte glömma bort att musikalen har en begränsad tidsram; därmed är det logiskt att inte alla delar ur romansviten kan få plats. I början av musikalen är händelseförloppet till största del identiskt med romanen, men efter scen 22 förändras det. Då tas verkligen bara de viktigaste händelserna från alla fyra romanerna upp och många avsnitt ur böckerna förekommer inte i musikalen.

---

¹¹⁹ Hutcheon 2006, s. 44.

Scen 23 *Vi öppnar alla grindar* har en mycket gripande titel och även sången är verkligen passande till uppbrottet från den gamla världen till den nya. Hos Moberg heter kapitlet *Alla grindar öppnas på Amerika-vägen* och det viktigaste som båda titlarna antyder är att alla grindar öppnas. Det är en fantastisk metafor som Moberg använder sig av och som Ulvaeus överför till musikalen. Grindarna symboliserar de många saker som utvandarna måste klara av innan de kan emigrera. De många hemska händelser som drabbat dem, som de lämnar kvar i Sverige, stängt bakom grindarna. I romanen hänger grindarna ihop med Robert. Hans tankar kretsar ganska länge kring emigrationen och han ser grindarna som någonting han måste övervinna för att kunna komma till Amerika. ”En grind, som för Robert hade tätt sig som öppen, slog igen mitt för hans näsa. Och det stod många stängande grindar på Amerikavägen” (Moberg 1949, s. 122). Grindarna är en nyckelsymbol som Moberg skapade och de förekommer bara i romanen *Utvandrarna*. Å ena sidan öppnar sig med varje grind mer och mer vägen till ett förhoppningsvis bättre liv i Amerika. Men å andra sidan lämnar de familjen, vännerna och sitt välbekanta hem med varje grind de stänger bakom sig. För Kristina känns det inte alls lätt att lämna familjen, medveten som hon är om att hon aldrig kommer att se den igen. Andra medresande som Ulrika är tacksamma att de äntligen få lämna denna socken. ”Jag vill komma bort/ ifrån bukpräst och horbock,/ ja, bort ifrån Sverige, från detta djävlanäste”.¹²⁰ Grindarna har därmed en viktig funktion i första romanen och därmed även i musikalen. När utvandarna äntligen begav sig på väg var det också Robert som öppnade alla grindar.

Varje gång de kom till en grind hoppade Robert av och öppnade. Innan de kom fram till Åkerby vägsäl hade han redan öppnat fem stycken grindar. Han räknade dem noga, han skulle vara grindpojke hela vägen, han skulle räkna alla grindarna på vägen till Amerika. (Moberg 1949, s. 263)

Att Robert öppnar alla grindar är även det en viktig metafor, eftersom han är den huvudkaraktär som har mest kunskap om Amerika, som han meddelar till de andra. Han läser om överfarten, naturen, djur och språket i Amerika och han bygger därmed sin egen drömvärld, om ett land där ingen husbonde kan bestämma över honom. När Robert öppnar alla grindar, öppnar han även vägen för de andra till sitt drömland. Han har därmed en nyckelfunktion som dörröppnare till ett nytt och bättre liv.

Björn Ulvaeus överför ”vi öppnar alla grindar”¹²¹ till musikalen och sammanlagt förekommer de fyra orden sex gånger i scen 23. Skillnaden i jämförelse med Moberg är

---

¹²⁰ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

¹²¹ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

förändringen från Robert till vi. Nu omfattar det alla utvandrarerna och inte bara en enda person. Det är passande för musikalen, eftersom alla ger sig iväg. Att bara ha Robert som dörröppnare är inte längre ett motiv, men eftersom grindarna inte heller förekommer tidigare i musikalen, känns det inte nödvändigt att använda dem i scen 23. Det finns ett annat ord som också förekommer som nyckelord i romanen och även i musikalen. Ordet ”kom” förekommer sammanlagt 19 gånger i scen 23 *Vi öppnar alla grindar* och lär därför inte glömmas snabbt av publiken. Ursprungligen hänger ”kom” ihop med Robert och hans smärta i örat som jag beskrev tidigare, som även förekommer i scen 13 *Örfilen*.

Och susningen för örat blev ett ord, ett ord som han alltid hörde, som genom natt och dag följde honom: Kom! Ännu kunde han inte komma. Alla grindarna på landbacken var fortfarande kvar. (Moberg 1949, s. 129)

Den Ocean som ropar efter Robert är en mycket stark metafor som Moberg använder sig av och som alltså spelar en mycket viktig roll även i musikalen. Fokuset ligger i musikalen precis som med grindarna inte längre endast på Robert, den ligger nu på alla utvandrarerna. I sången i scen 23 få alla fyra huvudkaraktärer och Danjel sin egen strof och sången ger alla en möjlighet att uttrycka sina tankar och anledningar till att de vill emigrera. På samma sätt gjorde Vilhelm Moberg en sammanfattning i kapitlet *De första utvandrarerna* (Moberg 1949, s. 258). Att lägga fokus på alla är passande och orden ”vi öppnar alla grindar”¹²² och ”kom” har fortfarande kvar sin symboliska betydelse. De förekommer i refrängen som sjöngs av utvandrarerna i scen 23. Så sjunger kören ”Kom (till mig alla)”¹²³ och även i scen 22 *Begravningen* sjunger begravningsgästerna samma text ”Kom till mig alla”¹²⁴ fyra gånger under låten. Skillnaden är bara avsändaren. Det kan vara i båda scenerna samma avsändare, eller så skiljer de sig åt. I scen 22 kan det vara kyrkan och därmed gud, som ropar ”kom”, men det kan även vara Oceanen:

*Från andra sidan Oceanen
sändes en maning:
Vi har jorden som ni saknar
och ni har mänskorna vi behöver
Här finns en fristad åt alla
Kom till mig alla*¹²⁵

---

¹²² Bilaga Scen 23 *Vi öppnar alla grindar*.

¹²³ Bilaga Scen 23 *Vi öppnar alla grindar*.

¹²⁴ Bilaga Scen 22 *Begravningen*.

¹²⁵ Bilaga Scen 22 *Begravningen*.

I musikalen låter det öppet, vem som ropar ”kom” i scen 22. I följande scen 23 *Vi öppnar alla grindar* är det inte heller bestämt vem som ropar efter utvandrar, om det är Oceanen, Amerika eller friheten som t.ex. den religiösa frihet Danjel längtar efter. Men det kan även vara gud som säger ”kom”. Att samma text förekommer i båda låtarna där den ena är så tragisk och den andra så positiv är intressant, och på visst sätt hänger låtarna ihop. Ett kyrkligt sammanhang finns i båda. I scen 23 är det prosten Brusander, kyrkvärden Per Persson och Länsman Lönnegren som försöker övertala utvandrar att stanna i Sverige, med berättelsen om det farliga landet Amerika. Hela låten är uppbyggd som ett samtal mellan Brusander, Persson, Länsman och utvandrar och deras försvar för emigrationen. Till de olika stroforna som sjungs av olika personer kommer refrängen tre gånger. Vissa delar av texten i varje refräng är likadan, andra delar förändras. Alltid lika är 1a till 5e raden som även är identiska med 8e till 12e raden.

*Så kom
Vi öppnar alla grindar
Kom
Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)
[...]
Så kom
Vi öppnar alla grindar
Kom
Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)*¹²⁶

I första refrängen står i 6e, 7e och 13e, 14e raden ”Nu rör det sig i gråa stugor,/det är bråda dagar [...] I bondebygd som lydde/ oföränderliga lagar”.¹²⁷ I andra refrängen är texten vid samma rad ”De första skeppen rullar redan/ i Atlantens dyning [...] En rörelse har börjat,/ den har bara sett sin gryning”.¹²⁸ I sista refrängen sjunger utvandrar i rad sex, sju, 13 och 14 ”Och världen ska förändras/ av det märkliga som händer [...] Vårt äventyr ska leva kvar/ i sagor och legender”.¹²⁹ När man betraktar texterna ur refrängernas rader sex, sju, 13 och 14 blir det tydligt, att en genomgående historia berättas i sången. Denna historia är en sammanfattning av det som hände i *Utvandrarerna*. Som till exempel samtalet mellan prosten Brusander och Karl Oskar som ligger till grund för den låt, där Brusander försöker att övertala Karl Oskar att stanna i hemorten (Moberg 1949, s. 235ff). I Mobergs text håller Brusander bara predikan för Karl Oskar, i musikalen tillkommer även Robert, Kristina, Ulrika, Danjel

¹²⁶ Bilaga Scen 23 *Vi öppnar alla grindar*.

¹²⁷ Bilaga Scen 23 *Vi öppnar alla grindar*.

¹²⁸ Bilaga Scen 23 *Vi öppnar alla grindar*.

¹²⁹ Bilaga Scen 23 *Vi öppnar alla grindar*.

och de andra medresande. Texten i musikalen är en bra sammanfattning av Brusanders ord i romanen, flera ord togs även över från *Utvandrarna* till scen 23 *Vi öppnar alla grindar*. Så säger Brusander hos Moberg:

Till Förenta Staterna rymde mördare från stupstocken, tjuvar från häktat, bedragare från sina offer, oärliga skuldsatta personer från sin gäld, horkarlar från förförda, havande kvinnor, alla som hade något att frukta för sitt fosterland, alla de människor som vantrivdes med ordningen i ett sunt och gudaktig samhälle. (Moberg 1949, s. 237f)

I musikalen varnar han Karl Oskar, Robert och även Kristina för bedragare, mördare och falska profeter. Texten är verkligen passande för en präst som försöker skapa rädsla hos sina lyssnare, för att försöka övertyga dem att stanna kvar i hemorten.

*Ni vet väl ni båda, att landet ni far till
är fullt av bedragare, mördar
och falska profeter
Vet du det, Kristina, de lever i otukt
och ägnar sej ständigt åt ogudaktigheter*¹³⁰

Hur nära musikalens text ligger originaltexten ser man mycket bra i nästa exempel, där Brusander, Länsman och Persson varnar utvandrarerna för detta förfärliga land som de ska bege sig till. Denna text blir även repeterad en gång i scen 23 *Vi öppnar alla grindar* och blir därmed ännu mer förstärkt.

BRUSANDER
*Inom femtio år är det lande
raderat från vår jord*
LÄNSMÄN OCH PERSSON
*Då finns Nordamerikas Förenta Stater
ej mer i vår värld*
BRUSANDER
*Inom femtio år, ja, och sanna mina ord*¹³¹

Ulvaeus valde här ord som verkligen ligger nära Mobergs *Utvandrarna* också när Brusander senare under sången talar med Danjel och Ulrika.

Innan femtio år var förgångna skulle dessa Förenta Stater icke finnas mer. Inom femtio år skulle de vara utplånade från jord [...] – Inom femtio år! Sanna mina ord! Sanna mina ord! [...] Nordamerika var ett land för falska profeter, sådana som Danjel Andreasson. (Moberg 1949, s. 239)

---

¹³⁰ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

¹³¹ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

I romanen skriver Vilhelm Moberg i kapitlen *De Första Utvandrarerna* om motiven som varje utvandrare har att flytta till Amerika (Moberg 1949, s. 257f). Inte alla kommentarer liknar originalen, men de är ändå en bra sammanfattning av utvandrarernas tankar. Så här skrev Moberg om Kristina: ”Jag åtföljer min make, men jag gör det med obeslutsamt och halvt ångrande sinne” (Moberg 1949, s. 258). I musikalen har texten förändrats, innehållet är ganska likt, men det blir tydligare i romanen hur Kristina tvivlar på emigrationen.

*Hjärtat mitt är tungt,
men jag följer min make
Jag tror att det kanske
blir bättre så för barnen*¹³²

Det enda som visar att Kristina är osäker är orden ”kanske” och ”hjärtat mitt är tungt”.¹³³ Att hon tänker på sina barn är en verkningsfull association, även om Moberg inte direkt skriver om det. Med Karl Oskar, Robert och Ulrika är det lite annorlunda. Deras strof i musikalen är nästan identisk med de tankar karaktärerna uttrycker i Mobergs romaner. Karl Oskar säger: ”Jag söker ett land, där jag med arbete kan hjälpa mig och de mina” (Moberg 1949, s. 258). I musikalen har bara slutet förändrats, men innehållet är detsamma: ”Ett land där mitt arbete ger mej säd/ att sända till kvarnen”.¹³⁴ Om Robert skriver Moberg: ”Jag vill inte ha några husbönder över mig” (Moberg 1949, s. 258). Björn Ulvaeus använder här samma innehåll och är verkligen nära Mobergs text: ”Jag vill till ett ställe där husbönder saknas”.¹³⁵ De mest kontroversiella ställena i romanen är när Ulrika använder sig av ett mycket direkt och nedvärderande språk, så som hennes svar till ”Varför de utvandrade: Sverige, detta djävlanäste...!” (Moberg 1949, s. 258). Textförfattaren i musikalen använder sig av precis samma ord som Ulrika säger i romanen: ”Jag vill komma bort/ ifrån bukpräst och horbock, ja, bort ifrån Sverige, från detta djävlanäste”¹³⁶ när Danjel håller predikan i sitt hus och blir störd av prästen Brusander, kronolänsman Lönnegren, kyrkvärden Per Persson och adjunkten Krusell (Moberg 1949, s. 180). Denna händelse är även del av musikalen och förekommer i scen 19 *Med Guds hjälp och genom kronobetjäningens försorg*. Här bråkar Ulrika med prästen och Persson och i grälet säger hon orden ”bukpräst” och ”horbock” (Moberg 1949, s. 186). Det är samma ord som Ulvaeus begagnar i Ulrikas sångtext i scen 23 *Vi öppnar alla grindar*. I romanen och musikalen säger Ulrika exakt samma sak när överheten stör

---

¹³² Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

¹³³ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

¹³⁴ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

¹³⁵ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

¹³⁶ Bilaga Scen 23 Vi öppnar alla grindar.

predikan.”Dä törs jag för dej, din djävla bukpräst! [...] Hora? För dej Per Persson? Ä jag en hora, så ä du en lika stor horbock!”¹³⁷ (Moberg 1949, s. 186).

Som jag kunnat visa är scen 23 en blandning mellan olika kapitel i romanen. Ulvaeus försöker hålla sig så nära originaltexten som möjligt. I musikalen är huvudkaraktären Kristina beskriven som en kvinna som tänker mindre på sig själv och mer på sina barn och sin make. Hon visar inte upp tvivel eller osäkerhet som i romanen. Det är en vanligt förekommande adaptation i *Kristina från Duvemåla* som förändrar bilden av Kristina i jämförelse med Kristina i Mobergs Utvandrarserie.

Kristinas död

De följande scenerna i musikalen beskriver överfarten med skeppet till Amerika, resan till det nya hemmet och deras liv som invandrarna vid sjön. Musikalen ligger ganska nära Mobergs originaltext, men kronologin är inte alltid detsamma. På grund av uppsatsens begränsning kommer jag att hoppa över flera episoder, för att avsluta analysen av Kristina med hennes död och därmed även med slutet av musikalen. I den följande analysen av de tre andra huvudkaraktärerna kommer jag att resonera även kring scener som ligger emellan scen 23 *Vi öppnar alla grindar* och Kristinas död i scen 70 *I gott bevar*.

Kristinas död byggs upp genom flera olika scener fram till slutet av musikalen. Det första tecknet på att Kristina inte mår bra får man i scen 62 *Missfallet*¹³⁸ (Moberg 1949, s. 186). I följande scen 63 *Som om Gud inte funnes* får publiken ett intryck av hennes sorg, rädsla och hennes gudstro.¹³⁹ Scen 65 *Här har du mig igen* handlar om hennes kärlek till Karl Oskar och Kristina som utmanar sitt öde.¹⁴⁰ I scen 66 *Människan är icke ägare till jorden* och scen 67 *En nybyggarhustrus aftonbön* försöker Kristina att hantera Karl Oskars rädsla för att hon är med barn igen¹⁴¹ (Moberg 1949, s. 186). Musikalen avslutas med scen 69 *Det första äpplet från Kristinas apel*, där Karl Oskar sitter vid Kristinas säng och Kristina talar om för honom hur dåligt hon mår, och scen 70 *I gott bevar*, där de två sjunger tillsammans för sista gången fram till att Kristina dör¹⁴² (Moberg 1949, s. 186). Det blir tydligt att Kristinas lidande får stor plats i slutet av musikalen. De andra scenerna däremellan handlar om indianernas krig. Det flesta episoderna tillhör Mobergs roman *Sista brevet till Sverige*. Även i romansviten tar Kristinas

---

¹³⁷ Andersson m.fl. 2012, s. 20f.

¹³⁸ Andersson m.fl. 2012, s. 80f.

¹³⁹ Bilaga Scen 63 Som om Gud inte funnes.

¹⁴⁰ Bilaga Scen 65 Här har du mig igen.

¹⁴¹ Andersson m.fl. 2012, s. 86f.

¹⁴² Bilaga Scen 70 I gott bevar. Andersson m.fl. 2012, s. 88f.

sjukdom mycket plats och berörs i flera böcker.

Kristina föder på elva år åtta barn (Anna, Johan, Märta, Harald, Dan, Ulrika, Frank) och förutom Anna och Märta tvillingsbror överlever alla (Moberg 1956, s. 556). Tre av dem föder hon i Sverige och Dan, Ulrika och Frank föder hon i sitt nya hem i Amerika. Sista barnet Frank föds 1856 (Moberg 1956, s. 508). Tre år senare blir hon gravid igen och hon är rädd för att inte överleva nästa barnsäng (Moberg 1956, s. 590ff). Eftersom hon tidigare bett till Gud om att hon inte ska bli gravid igen, börjar hon nu tvivla på Gud (Moberg 1956, s. 596ff). Kristina får ett missfall och behöver några dagar för att blir kry igen (Moberg 1956, s. 604ff). Hennes tillstånd är fortfarande inte bra, men hon börjar tro på Gud igen och ber honom om förlåtelse (Moberg 1956, s. 610f). Flera år senare under vintern 1861 till 1862 kämpar Kristina med stark värk i underlivet (Moberg 1959, s. 89). Hon blöder återigen ur underlivet och Ulrika övertalar Kristina att gå till en doktor (Moberg 1959, s. 90ff). Efter besöket hos Dr. Farnley varnar Ulrika Karl Oskar: ”Nästa barnsäng blir döen för Krestina!” (Moberg 1959, s. 108). Det går tre månader utan gemensamt sänglag, sen söker Kristina Karl Oskars närhet igen och lägger sin framtid i guds händer (Moberg 1959, s. 148ff). Hon är med barn igen och efter en viss tid börjar hon blöda och har starka smärtor (Moberg 1959, s. 184f). Hennes tillstånd blir inte bättre och på grund av det pågående indiankriget kan ingen doktor hjälpa henne (Moberg 1959, s. 185ff). Karl Oskar vaktar vid hennes säng, hon blir yr och innan hon avlider smakar hon på en bit från hennes älskade astrakanäpplen (Moberg 1959, s. 208ff).

Vilhelm Moberg beskriver Kristinas sjukdom mycket detaljerat och utspritt över *Nybyggarna* och *Sista brevet till Sverige*. Romansviten behandlar berättelsen mer utförligt än musikalen *Kristina från Duvemåla*. Där saknas några scener, som gör det svårare att förstå att Kristina inte mådde bra på flera år och att hennes död inte skedde en kort tid efter hennes missfall. Å andra sidan är det generellt på grund av musikalens naturliga tidsbegränsning inte möjligt att på ett enkelt sätt förklara att flera år har passerat, eftersom musikalen spelas i realtid enligt Hutcheon.¹⁴³ En tidshopp är därmed inte möjligt. Det finns i texten några tecken på att flera år har gått, men det handlar i dessa fall om Kristinas äppelträd och inte om hennes tillstånd¹⁴⁴ (Moberg 1949, s. 186).

De viktigaste episoderna som missfallet, läkarens råd, hennes tro på gud, äppelprovet och döden är del av musikalen. Det sker dock inte i samma kronologiska ordning som i romansviten. I romansviten är hon gravid, tvivlar på gud, har missfall, blir kry igen, några år

---

¹⁴³ Hutcheon 2006, s. 13.

¹⁴⁴ Andersson m.fl. 2012, s. 83f.

senare blöder hon ur underlivet, går till läkaren, får beskedet, blir gravid igen och dör. I jämförelse med musikalen är ordningen lite annorlunda, eftersom Kristina i musikalen först får missfall, går till Dr. Farnley och får beskedet, sen tvivlar hon på Gud, har samlag med Karl Oskar, blir gravid igen och dör. Båda varianterna är logiska och det känns inte störrande att publiken får en mindre detaljerad version. Det blir även för en välinformerad läsare av romansviten svårt att komma ihåg den kronologiska ordningsföljden. Det är även bra att manusförfattarna valde att ha med bara de viktigaste episoderna i sammanhanget med Kristinas död, annars skulle det lätt kunna bli för mycket information och publiken skulle ha svårt att följa händelserna på scenen. Mobergs berättelse om Kristinas bortgång är nästan fullständig i musikalen, det finns bara en sak som är starkt förändrad genom att episodernas ordning ändrats. I *Nybyggarna* tvivlar Kristina inte längre på gud efter hon haft missfall. I musikalen däremot får hon först missfall och förlorar sedan sin tillit till gud. Även om Kristina i scen 65 *Här har du mig igen* säger: ”Gud har alltid hjälpt mej förr/ Han ska hjälpa mig igen”,¹⁴⁵ kommer det inte riktigt fram att hon fått sin tro på Gud tillbaka. Att tron är mycket viktig för Kristina visar sig vid ett flertal tillfällen i romansviten. Sången i scen 63 *Som om Gud inte finnes* är mycket stark och man får en känsla av hur mycket Kristina tvivlar, ändå finns det efteråt ingen orsak för henne att börja tro på gud igen. Denna orsak är i romanen missfallet. Även om ordningsföljden är förändrad är berättelsen i musikalen ändå logisk, det är bara en friare interpretation av Mobergs originaltext. Alfred Estermann skriver om det som en möjlig variant i adaptionen, där den litterära förlagan tolkas ganska fritt och originaltexten finns som röd tråd med i överföringen.¹⁴⁶

Den mest kända och möjligtvis viktigaste sången i hela musikalen är *Som om Gud inte finnes*, Kristinas solosång ur scen 63. Sången är mycket dramatisk och känslösam. Kristina uttrycker sin rädsla, sorg och oro. Textens innehåll är en mycket bra anpassning av originaltexten ur *Nybyggarna*. Det finns bara en enda ändring i jämförelse med romanen i andra strofen. Eftersom Kristina i musikalen redan i en tidigare scen haft sitt missfall, är texten anpassad efter det.

*Men Du tog mitt barn
och Du tar mej från min man
Jag kan inte längre sen en mening
Vad är det Du vill, vad ska jag tro...*¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ Bilaga Scen 65 Här har du mig igen.

¹⁴⁶ Estermann 1965, s. 205.

¹⁴⁷ Bilaga Scen 63 Som om Gud inte finnes.

Hon undrar, varför Gud kräver att hon måste hålla sig ifrån sin man. Det är en tanke som är ett tillägg i musikalen och som passar in bra, eftersom det är en förståelig undran som hon har efter att hon fått beskedet om att nästa barnsäng blir hennes död. I kapitlet *Som om Gud inte funnes* finns det enligt min bedömning ingen tanke hos Kristina som handlar om hennes döda dotter Anna (Moberg 1956, s. 588ff). Å andra sidan är det en viktig del av Kristinas liv som är förståelig, att hon även tvivlar på varför Gud lät Anna dö. Eller så handlar det möjligtvis om barnet som föddes död. Den första och andra strofen är tillägg till Kristinas oroliga tankar i kapitlet *Som om Gud inte funnes*, men de är mycket passande och är därmed även en bra sammanfattning av allt lidande Kristina upplever.¹⁴⁸ Tredje strofen är mycket metaforisk och höjer dramatiken i musikalen. Den ligger utanför originaltexten, men den ger publiken en detaljerad bild av Kristinas känslor.

*Tanken är svindlande,
framför mej gapar en avgrund
Hela mitt väsen gör uppror och vill säga nej
Frågan är väckt
och nu darrar min själ inför svaret
att Du inte finns till fast jag trodde på Dej¹⁴⁹*

Kristina står inte framför en avgrund, men det är så hon upplever det och tillägget i hela strof tre är mycket bra gjort. Hennes rädsla för att det möjligtvis inte finns en Gud. Att allt hon har bett för inte blev hört av Gud. Det är första gången Kristina har så mycket tvivel.

Om Gud fanns...! För första gången i sitt liv ertappade sig Kristina med att i tanken sätta ordet *om* före Gud. [...] Det hade inte varit tänkbart för henne någon gång förut. Det hade aldrig fallit henne in. Det hade varit orimligt, någonting som icke ens kunde förmodas. (Moberg 1956, s. 596f, kurs. i original)

Mobergs text blir enligt min bedömning bra adapterad till *Kristina från Duvemåla*, eftersom innehållet stämmer överens, men de valda orden av Björn Ulvaeus är inte desamma som i *Nybyggarna*. I början av strof fem är orden i jämförelse med Mobergs ord mera bildligt skrivna, som i en typisk sångtext.

*Aldrig förut har jag haft det i tal eller tanke
Det lilla ordet som skrämmer och plågar mej så
Ordet är "Om", om jag bett alla böner förgäves
Om du inte finns, Gud, vad ska jag göra då?¹⁵⁰*

---

¹⁴⁸ Bilaga Scen 63 Som om Gud inte funnes.

¹⁴⁹ Bilaga Scen 63 Som om Gud inte funnes.

¹⁵⁰ Bilaga Scen 63 Som om Gud inte funnes.

Hur viktigt ordet ”Om” är får man veta även i scen 63. Det är ett starkt uttryck för Kristinas tvivel på Gud. Strof fem visar också hur rädd hon är för sina egna tankar, eftersom det är första gången hon tvivlar på om det finns en Gud och strofen ger uttryck för hur hjälplös hon känner sig utan sin tro. Vem är hon utan sin tro? Hela sången och kapitlen i romanen handlar om Kristinas hjälplöshet i hennes nästan utsiktslösa situation. Som sagt är hon i romanen gravid igen och tror inte att hon kan överleva ytterligare en barnsäng och i musikalen får hon missfall och har just fått beskedet om att nästa barnsäng blir hennes död. Hjälplösheten hos Kristina skiljs åt mellan musikalen och romanen. Det finns hjälplöshet hos Kristina i båda fallen, men hon är hjälplös av olika skäl.

Vad skulle hon tag sig till, om Gud inte fanns? Vem skulle han förtrösta på? Vem skulle hjälpa henne? Vem skulle bevara henne i alla faror? Vem skulle i fortsättningen ge henne krafter att sköta deras hushåll och ta hand om deras barn? Vem skulle hjälpa henne uthärda livet i inflyttningslandet, som alltid förblev borta för henne och aldrig hemma? Och vem skulle slutligen ta emot henne efter döde?

Om Gud inte funnes...? (Moberg 1956, s. 598)

Mycket intressant är hur Ulvaeus överför de flesta och viktigaste av Kristinas frågor till Gud ur *Nybyggarna* till sången i scen 63 *Som om Gud inte funnes*. Texten är anpassad till musikalen, men innehållet är detsamma som i romansviten.

*Vem skulle hjälpa mej uthärda livet här ute?
Vem skulle ge mej den kraften som jag måste få?
Vem skulle trösta mej, jag är så liten på jorden
Om Du inte fanns till
Ja, vad gjorde jag då?
[...]
Vem skulle känna min ånger och sedan förlåta?
Friden i själen, ja vem skulle skänka mej den?
Vem skulle så ta emot mej till slut efter döden?
Om du inte fanns till,
Vem tog hand om mej sen?¹⁵¹*

Frågorna som innehåller ”vem skulle” är en fantastisk reflektion över Kristinas liv. Att de blir repeterade i romanen så som i musikalen ger en mycket starkare bild av hennes tvivel och rädslan om en ickeexisterande Gud. Det är även intressant, att sången innehåller så många frågor, det blir tydlig att sången är skriven till ett sceniskt framträdande.

Den viktigaste delen är refrängen som blir repeterad tre gånger och har en minnesvärd text och melodi. Texten är däremellan mycket mer metaforisk för att passa som en bra musikalsång. Som jag förstår det är dessa detaljer i mitten av sången inte Mobergs ord. I hela scen 63 *Som om Gud inte funnes* är refrängen melodiskt den mest optimistiska, uttrycksfulla

---

¹⁵¹ Bilaga Scen 63 Som om Gud inte funnes.

och dramatiska. Alla strofer är uppbyggda för att nå sin final i refrängen. Endast genom denna positiva känsla får man intryck av, att Kristina även i musikalen hittade tillbaka till sin tro. Det är musiken som visar hur Kristina tror på Gud igen.

*Nej, Du måste finnas, Du måste!
Jag lever mitt liv genom Dej
Utan Dej är jag en spillra
på ett mörkt och stormejt hav
Du måste finnas, Du måste!
Hur kan Du då överge mej?
Jag vore ingenstans
Jag vore ingenting om Du inte fanns¹⁵²*

I *Nybyggarna* ber Kristina igen och i sin hjälplöshet hittar hon lösningen att det måste finnas en Gud. Att inget annat är möjligt. Hon är så rädd att det inte finns någon gud, att hon skriker ur orden om så bara för att ge sig mod. För att utan tron på sin Gud kan hon inte längre leva, då skulle det saknas mening med allt hon upplevt.

Gud, Du måste finnas! Hör på mig, Du måste! Har Du inte skapat mig? Då får Du inte överge mig! Utan Dig vore jag, arma varelse, förskjuten och allena i världen!

Kristina vände sig med sin bön till höstnattens svarta ödslighet, hon ropade den ut i mörkret, högt och genomträngande, hennes bön blev ett anskri: Du är tvungen att finnas, Gud! Jag kan inte uthärda min levnads lott förutan Dig! (Moberg 1956, s. 599)

Kristina framställs liknande i scen 63 *Som om Gud inte finnes* i romanen och musikalen, även om att hon upplevs som mer rädd i romansviten än i musikalen. Det kan bero på musikalens karaktär, eftersom textens innehåll är ganska likt och bara genom musiken får man snarare intrycket av att hon är en kämpe och är mer positivt aggressiv i musikalen. Sången i musikalen är berättande musikalisk och textmässigt den viktigaste och vackraste sången i berättelsen.

Musikalen *Kristina från Duvemåla* avslutas med scen 70 *I gott bevar* och därmed med Kristinas död. Att välja att låta huvudkaraktären dö är vanligt förekommande för ett sceniskt teaterframträdande. Även om det är ett dramatiskt slut – och möjligtvis kommer det också ganska plötsligt för publiken – passar det bra in för att avsluta musikalen. Hela musikalen har byggts upp kring Kristina, och hennes död är det bästa möjliga slutet. Å andra sidan är det för Mobergs Utvandrarserie bra att han avslutar med Karl Oskars död i sista romanen, eftersom den starka och modiga bonden snarare står i fokus i romanerna. Att Moberg och manusförfattarna valde olika karaktärer som huvudkaraktärer blir tydligare i den följande

---

¹⁵² Bilaga Scen 63 Som om Gud inte finnes.

analysen. På så sätt kan man se att manusförfattarna och Vilhelm Moberg genom att låta varsin huvudkaraktär dö valde samma typ av slut för sina berättelser.

I *Sista brevet till Sverige* handlar kapitlet *Astrakanäpplena är mogna* till stor del om Kristinas och Karl Oskars kärlek till varandra (Moberg 1959, s. 216ff). När alla flyr från indianerna vill Karl Oskar inte lämna sitt hus utan stannar hos sin döende fru. I romanen får man veta, att det tar några dagar innan Kristina avlider. Hela tiden vakar Karl Oskar bredvid hennes säng. Emellanåt mår hon så dåligt att hon inte ens känner igen honom (Moberg 1959, s. 214). Kort innan hon avlider smakar hon på det första äpplet från hennes träd. Astrakanäppelträdet var utan frukt under flera år och nu var första äpplena äntligen mogna. Karl Oskar hämtar ett äpple och Kristina har tagit en bit.

– Jag känner igen’at. Då smakar som våre äppel. Våra äppel där hemma!

Återigen förde hon äpplet mot munnen. Men hennes tänder bet inte i det igen, det var bara munnen som öppnade sig, det var bara läpparna som skiljdes åt.

Plötsligt stelnade munnen till, och underkäken stannade i en påbörjad rörelse. Det ryckte i ögonlocken och vitan förstorades. Hennes andetag förlängdes medan stämman sjönk ner och blev än svagare:

– Jag känner igen’at. Våra astrakanäppel ä mogna...

Så kom det bara som ett sakta sus från andedräkten ur hennes mun:

– Äpplena ä mogna hos oss. Jag är hemma ...

Hennes armar skälvde till, men blev därefter stilla och handens grepp om frukten lossnade. Det stora äpplet rullade långsamt utför täckets sluttning och föll med en duns ner på golvet invid sängen. (Moberg 1959, s. 223)

Det är Kristinas sista ord i romansviten och hela episoden är mycket känslösam. Det sista hon känner, är att hon äntligen är hemma. Hur mycket hon i så fall måste ha saknat Sverige, eftersom hon har en så stark hemlängtan, att hon önskar att hon vore hemma. Hon är salig i döden.

Situationen är lite annorlunda beskriven i musikalen än i romanen. Även i musikalen får publiken veta, att Kristina är sjuk och att hon yrar i scen 69 *Det första äpplet från Kristinas apel*. Men hennes sista ord skiljer sig lite åt. Man kan betrakta dem som ett mer teatraliskt slut, kanske för att avsluta musikalen på ett bra sätt sceniskt. I romanen är det, som man vet, inte slutet på berättelsen när Kristinas dör.

KARL OSKAR

Du är febrig, du yrar än!

Se, jag har plockat ett äpple till dej

Den ger frukt första gången, din astrakan

KRISTINA

Minns du Duvemåla hage

där jag väntade på dej

Invid grinden ska jag stå och vänta

tills du åter är hos mej

Och tiden ska stå still

KARL OSKAR
För alltid om du vill

KRISTINA
I natt ska en stjärna tändas,
den ska skina klar
Den lyser dej väg, en gång ska vi mötas åter
Beskyddet av en ängel som står vakt,
det vet du att jag har
Jag vill att du ska minnas vad jag sagt
Jag är i gott bevar¹⁵³

Det är Kristinas och Karl Oskars sista ord i scen 70 *I gott bevar*. Som hos Vilhelm Moberg har astrakanäpplena även i musikalen en mycket viktig nyckelfunktion, som påminner Kristina om hemlandet. I musikalen är ordvalet typiskt för en sångtext med många metaforer som förtydligar att de ska ses igen efter döden och för att göra det mer bildligt för publiken. Kristinas sista ord är tagna från Mobergs roman *Sista brevet till Sverige*. När hon tidigare berättat för Karl Oskar att hon är med barn igen försöker hon också att hantera Karl Oskars rädsla för att hon skulle komma att dö. För Kristina är inte längre rädd för att dö.

Allt ska säkert gå lyckligt och väl när tiden är inne för mig. Åtta gånger förr har jag med livet gått igenom det. Vem har hjälpt mig igenom de gångerna, tror du? Han som ska hjälpa mig också denna gången! Du ska alltid veta det: Jag är i gott bevar. (Moberg 1959, s. 159)

Det är första gången som hon säger det till Karl Oskar. Andra gången är en del av scen 70 ”Du ska int va ängsli, sade Kristina. Du minns va jag har sagt dej. – Jag minns. Jag vet” (Moberg 1959, s. 194). Ordvalet är nästan detsamma, bara anpassat med enklare ord för att göra det lättare att förstå vad hon sjunger. Innehållet är taget från romansviten, men det finns även textdelar som är ett tillägg för att förstärka känslorna hos Kristina och Karl Oskar i denna stund. Själva texten är, trots att Kristina dör, mycket positivt skriven. Karl Oskar och Kristina ser optimistiskt på framtiden, eftersom de kommer att ses igen. I *Sista brevet till Sverige* i kapitlet *Kartan från Ljuder* får man denna tanke beskriven.

Det var en natt när de hade haft det gott tillsammans; då sade hon till honom: Jag vill int va ensam i eviheten. Men jag vet att vi ska få träffas efteråt. Vi ska mötas sen. När vi int kan dör mer. (Moberg 1959, s. 343)

---

¹⁵³ Bilaga Scen 70 *I gott bevar*.

Därför skriver Karl Oskar på korset på Kristinas grav WI MÖTAS ÅTAR (Moberg 1959, s. 343). Denna idé om ett förenat par i döden finns både hos Moberg och i *Kristina från Duvemåla*. Båda berättelserna avslutas med att lämna denna tanke hos läsaren och publiken.

Scen 70 *I gott bevar* är därför inte så tragisk som Kristinas död beskrivs i sista romanen. Slutet skildras än mer positivt, när Kristinas och Karl Oskars kärleksmelodi plötsligt spelas efter Kristinas sista ord. Samma melodi som är med i scen 3, scen 5, scen 6 och scen 63. Publiken blir påmind genom denna glada melodi om den stora kärleken och därmed får musikalen ett positivt slut. Kärleken segrar och publiken får ett bra sceniskt avslut på historien och känner mindre sorg över Kristinas död, än om slutet skulle ha varit mer dramatiskt och negativt vinklat. Därmed blir det igen tydligt hur stort inflytande musiken har på musikalens berättelse.¹⁵⁴

Kristina blir även i slutet av musikalen annorlunda presenterad än i romansviten. Hon är genomgående stark och modig i musikalen. Även om hon är rädd att det inte finns en gud, så argumenterar hon samtidigt för att hon tror att det finns det. I romanen är hon så rädd att hon måste tvinga sig att tro igen, för att hon annars inte ser någon anledning att leva. Som läsare får man även veta att Kristina inte är sig själv de sista dagarna. Kristina är svag och Karl Oskar ger henne styrka. Det är annorlunda framställt i musikalen. Där förtydligar scen 70 *I gott bevar* hur positiv Kristina är och hur mycket kraft hon har att ge Karl Oskar. Möjligtvis är det annorlunda i romanen eftersom man som läsare får ett mer omfattande intryck av Kristinas och Karl Oskars känslor och att man där får veta, att Karl Oskar tvivlar på Kristinas tro (Moberg 1956, s. 194). För det har han alltid gjort. Karl Oskar litar mer på sina egna händer än på en Gud som skulle hjälpa honom. Kristina är lycklig till slut. I romanen för att hon känner sig hemma och i musikalen för att hon tror på att hon kommer att återförenas igen med Karl Oskar. Vilhelm Moberg beskriver en stark Kristina som inte längre är rädd för att dö, och inte heller för mörkret. Hon är inte längre rädd, eftersom hon har en så stark tro på gud och utan hennes tro kan hon inte leva. I romanen är hon stark genom tron på Gud. I musikalen är Kristina stark av sig själv. Hennes karaktär är stark och riskerar mer samtidigt som hon är mycket glad och positivt inställd. Som läsare av romanen får man veta mer om Kristinas lidande och hur trött och svag hon är. Därmed är det möjligt att bilden förändras genom adaptationen till musikalen på grund av brist på information. Musikalen har kortare episoder med och lägger ett annorlunda fokus på karaktärerna än Moberg gör i *Utvandrareposet*. Samspelet mellan båda dessa saker gör att Kristina framställs som en annan

---

¹⁵⁴ Weisstein 2002, s. 92.

kvinnan i musikalen än i romansviten. Både musikalen och romanen är spegelbilder av sin tid. Romansviten är från 50-talet och musikalen från 90-talet. Med tiden har fokus skiftat från en självständig bonde till en stark kvinna som klarar sig själv.

Karl Oskar Nilsson från Korpamoen

Karl Oskar är efter Kristina den viktigaste karaktären i musikalen *Kristina från Duvemåla*. Han spelar en viktig roll i de flesta scenerna. Även om han bara har en solosång så sjunger han många låtar tillsammans med Kristina eller Robert. Karl Oskar står alltid bakom Kristina i musikalen, han är hennes hjälpare och stöttar henne. Därmed är det Kristina som står i centrum och Karl Oskar får en roll vid hennes sida, som även ger honom lite prestige.

I romansviten ligger fokus mycket mer på Karl Oskar än på Kristina. Moberg beskriver Karl Oskar som en stor, stark och envis bonde, som vill klara sig själv och få ett bra liv för sig och sin familj. Därför är han beredd att arbeta hårt och att bryta upp sten och fälla träd. Här är det Karl Oskar som leder familjen, som bygger upp ett nytt liv åt dem i Amerika, med flera nya hus, en egen åker och djur som han kan försörja familjen med. Flera viktiga scener där Karl Oskar har en huvudroll i Utvandrarserien finns inte med i musikalen. Säkert fick de inte plats eftersom musikalens fokus inte är detsamma som i romanerna. Musikalen är begränsad genom tid och rum och ett logiskt och underhållande sceniskt framträdande. Viktiga delar i romanen måste strykas för ge tid de verkligt viktiga avsnitten ur romanen. Som jag tidigare argumenterat för är det Kristina som får en ny position i musikalen och eftersom större fokus ligger på henne, kommer Karl Oskar även i min analys få en mindre andel än Kristina. Däremot analyserade jag Karl Oskar tidigare i flera scener där han uppträder tillsammans med Kristina i musikalen.

Musikalen börjar exakt som romanen med Karl Oskar och hans föräldrar Märta och Nils i scen 1 *Korpamoen* där Karl Oskar vill köpa gården Korpamoen av sina föräldrar.¹⁵⁵ Kristina uppträder senare under berättelsen i både musikalen och i romanen. Moberg skriver om Karl Oskar som ung bonde i Korpamoen i kapitlet *Kung i Stenriket* i romanen *Utvandrarna* (Moberg 1949, s. 19ff). De första två åren 1845 och 1846 sammanfattar Moberg mycket kort, som bra år för Karl Oskar och Kristina för att sen fortsätta att berätta historien vidare och om tredje året 1847, där flera svårigheter uppstår som försämrar livet i Korpamoen (Moberg 1949, s. 32f). Karl Oskar har inte tillräckligt med pengar för att betala hypoteksräntan,

---

¹⁵⁵ Andersson m.fl. 2012, s. 1.

skörden är dålig och han är tvungen att sälja en ko (Moberg 1949, s. 33). För att kunna få större skörd försöker han bryta upp mer jord sitt första år, men på grund av jordens beskaffenhet, kan han inte utöka sitt land (Moberg 1949, s. 31f).

Han kom underfund med, att han måste bryta upp mera jord. [...] Han gick genom hage och äng, i skog och mo, och det klingade mot järnstaken: sten, sten, sten. Det var en enformig sång, en sorgesam sång, för den som ville bryta mer åker: sten! [...] Eftersom den unge bonden inte kunde fortsätta skapandet, där Gud hade slutat, så fick han åtnöja sig med sina sju tunnland åker. Och med all den sten, som han såg omkring sig vart han än blickade på sina ägor: sten i skärv, sten i rösen, sten i murar, sten över jorden, sten under jorden, sten, sten, sten. Kung Oscar hade just tillrätt rikena Sverige och Norge. Karl Oskar Nilsson hade blivit kung i ett stenrike. (Moberg 1949, s. 31f)

I *Kristina från Duvemåla* heter scen 6 *Kung i stenriket* och behandlar därmed samma tema som Moberg har skrivit om i romanen. I musikalen fick Karl Oskars försök att få mer land bara en enda strof i början av scen 6. Som jag skrev tidigare om denna scen 6 *Kung i stenriket* behandlar alla andra strofer i sången Kristinas och Karl Oskars kärlek. Texten i Karl Oskars strof är anpassad efter romanen och även om den är kort, så sammanfattar strofen Karl Oskars situation bra. Första strofen börjar som i scen 4 *Bröllopet* med en tidsspecifikation där man får veta att tre år har gått sedan Karl Oskar tog över Korpamoen.¹⁵⁶ Bara två scener tidigare börjar strofen med ”Året det är 1844”.¹⁵⁷ En tidsperiod av tre år passerar i musikalen på bara tre scener och är inte närmare beskriven. Som publik får man veta att tre år har gått på grund av första versen i scen 6 *Kung i stenriket*. Å andra sidan är det inte ovanligt att tiden blir sammandragen, eftersom även Moberg beskriver de två åren mycket kort i romanen *Utvandrarna* för att sedan berätta detaljerat om 1847 (Moberg 1949, s. 32f). Enligt Linda Hutcheon är det en vanlig metod i adaption att stryka delar för att fokusera på de viktiga detaljerna i berättelsen.¹⁵⁸

*Sedan tre år nu, är kung Oscar på sin tron
Han har tillrätt Sveriges och Norges land,
jag råder över Korpamoen
Jag är också krönt, kung i Stenrike är jag
Här är mina undersåtar, mina trogna
Sten i skärvor, sten i rösen, sten i murar*¹⁵⁹

Texten mellan 2a och 6e raden i scen 6 *Kung i stenriket* har samma innehåll som Moberg skriver om i första romanen (Moberg 1949, s. 31f). Skillnaden i jämförelse med originaltexten

¹⁵⁶ Bilaga Scen 6 *Kung i stenriket*.

¹⁵⁷ Bilaga Scen 4 *Bröllopet*.

¹⁵⁸ Hutcheon 2006, s. 44.

¹⁵⁹ Bilaga Scen 6 *Kung i stenriket*.

är bara, att Karl Oskar har upplevelsen med den steniga jorden redan i början av hans tid som egen bonde och inte först tre år senare som det beskrivs i musikalen. Därmed stämmer första raden inte kronologiskt överens med romanen.

Å andra sidan är Karl Oskar säkert även efter tre år *Kung över stenriket*. Anpassningen är nödvändig vid denna episod och det passar in bra i sammanhanget.

Att jämföra Karl Oskar med Sveriges Kung Oscar är en bra metafor som Moberg använder sig av i romanen och som Ulvaeus tar över till musikalen. Redan när Vilhelm Moberg för första gången skriver om Karl Oskar i *Utvandrarna* förklarar han förbindelsen mellan kungen och Karl Oskar från Korpamoen.

Sveriges och Norges nye konung, Karl Johan, hade uppstigit på tronen några år innan Nils och Märta gifte sig, och de hade döpt sin förstfödde efter honom. Samtidigt passade de på att ge honom ett andra namn efter den nye kronprinsen, Oskar. Det skulle vara lyckosamt för barn att bli uppkallade efter de höga i världen, kungar och prinsar, drottningar och prinsessor. (Moberg 1949, s. 21)

Hjälten Karl Oskar

På ett sätt är Karl Oskar kungen av hela romansviten. Han räddar sin familj från hungersnöden, skapar ett säkert ställe för dem och försörjer dem. Utvandrarserien börjar och slutar med Karl Oskar, till skillnad från musikalen, där det är Kristina som avslutar musikalen genom sin död. Karl Oskar kan ses metaforiskt som en kung, eftersom han är en hjältekaraktär som kämpar sig genom alla fyra böcker. Men det framställs inte riktigt så i musikalen. Flera nyckelscener ur romansviten, där Karl Oskar kämpar mot döden förekommer inte i *Kristina från Duvemåla*. Ett exempel återfinns i kapitlet *Far bloar* i *Invandrarna*, där Karl Oskar försöker köpa mjölk i det nya landet av en landsman och en amerikan och är nära att blir överfallen av dem (Moberg 1952, s. 176ff). ”Men de höll Karl Oskar för dummare än han var. Så visste han nu säkert besked: Han åkte här på skjutsen med två rövare” (Moberg 1952, s. 185). Tack vare sin uppmärksamhet och sitt misstroende reagerar han snabbare än våldsmännen, han lyckas rädda sig men skadar sitt vänstra ben så svårt att han sedan dess alltid drar benet lite efter sig (Moberg 1952, s. 184ff).

En annan mycket känslös händelse beskriver Vilhelm Moberg i kapitlet *Mor ska baka brö* i *Invandrarna* (Moberg 1952, s. 474ff). Karl Oskar ger sig iväg till Stillwater för att köpa mjöl åt sin familj, så att Kristina kan baka bröd, men på vägen hem blir det mörkt och han irrar omkring i skogen mitt i vintern (Moberg 1952, s. 474ff). ”Han vandrade på måfå, han visste inte längre var han befann sig – han hade gått vilse” (Moberg 1952, s. 486). Karl Oskar ramlar och blir liggande i snön, där han somnar och drömmer om sin familj och sina föräldrar

i Sverige (Moberg 1952, s. 491ff). Men han vaknar upp igen och hittar sin väg hem till Ki-Chi-Saga där Kristina väntar på honom (Moberg 1952, s. 497ff).

Han satt där en lång stund tyst och tänkte: Det var nära att de hade kommit ett brev med en nyhet till Ljuders socken – Danjel eller Jonas Petter skulle väl ha skrivit det: Karl Oskar Nilsson från Korpamoen hade frusit ihjäl ute i skogen blott ett litet stycke från sitt hus en kall natt under sistlidne februari månad. Hans lik hittades liggande på en säck rågmjöl, som han hade burit på ryggen från handelsboden längre än ett par svensk mil. Den utmattade mannen hade icke orkat fram, utan hade lagt sig ner att vila i den stränga kölden; han hade råkat somna in och vaknade inte mer. (Moberg 1952, s. 501)

Moberg beskriver denna händelse mycket detaljerat och känslösamt. Som läsare lider man med denna starka man som är nära att frysa ihjäl i vinternatten. Karl Oskar är så stark att han klarade att rädda sig själv ur denna desperata situation, precis som han gjort tidigare då han träffade rövaren och även gör senare när han räddar sin son Johan. Vilhelm Moberg skriver här om en man som i de mest förtvivalade lägen hittar en väg för att rädda sig själv och sin familj. Karl Oskar beskrivs som en hjälte i romansviten. Ytterligare ett exempel är, när han tar med sig Johan på färden till kvarnen och blir överraskad på vägen hem av en snöstorm (Moberg 1956, s. 148ff). Johan är nära att dö på grund av kölden och vägen till Danjel är avstängd på grund av en stor gran som har fallit framför Karl Oskars oxvagn (Moberg 1956, s. 154ff). Kristina sitter hemma och är orolig för sin man och sitt barn, men hon litar på Karl Oskar.

Förbi...? Nej, han skulle inte överge sig. Han hade inte gjort det förr. Människan skulle nyttja sitt förstånd och sina krafter så länge det ännu rann en enda droppe blod i en åder. [...] Alltid försöka och försöka och pröva på igen. [...] Och det här var inte första gången det gällt livet för honom. Han hade inte övergett sig förr. Varför skulle han göra det nu? (Moberg 1956, s. 163)

Hon hade rätt om Karl Oskars envishet och styrka. Han slaktar sin ox och tar ut alla organen för att kunna lägga in Johan så att den döda djurkroppen värmer upp honom, tills Karl Oskar har hämtat hjälp (Moberg 1956, s. 165ff).

Han drog fram den påbyltade Johan under vagnen, bar honom bort till slaktet och lade honom inne i oxens skrov. Pojkens kropp var inte större än att den gott och väl fickplats inne i den tomma bukhålan. Det rykte och ångade ur skrovet, värmen innte i det här rummet skulle tina upp den lilles lemmar. (Moberg 1956, s. 167)

De klarar sig båda mycket bra och utan att förfrysa (Moberg 1956, s. 170ff). Karl Oskar bevisar ännu en gång hur modig, smart, stark och hänsynsfull han är i Utvandrarserien. Denna starka sida visar han inte i *Kristina från Duvemåla*. De tre avsnitten ur *Invandrarna* och

Nybyggarna som jag menar är mycket betydelsefulla är inte med i musikalen. Därmed saknas en beskrivning av viktiga karaktärsdrag hos Karl Oskar. Å andra sidan har jag redan kunnat visa att musikalen har Kristina i fokus och inte som Moberg har Karl Oskar. Därmed är det inte konstigt, att viktiga delar i romanerna som handlar om Karl Oskar inte fick plats i det sceniska framträdandet. Det skulle även kunna bli svårt med omsättningen av de tre nämnda utdragen på scenen. I *Kristina från Duvemåla* är det den första romanen som får det största utrymmet i manuskriptet, medan de tre följande böckerna får en förhållandevis liten andel i den sceniska berättelsen. Fram till scen 34 *Brevet* handlar det till största delen om händelser ur *Utvandrarna*. De följande 36 scenerna är uppdelade mellan romanerna *Invandrarna*, *Nybyggarna* och *Sista brevet till Sverige*. Därmed väljs fler viktiga scener ur de tre sista böckerna bort än ur den första romanen. Möjligtvis är det också en anledning till att hjältescenerna med Karl Oskar i *Invandrarna* och *Nybyggarna* inte är med i *Kristina från Duvemåla*.

I scen 6 *Kung i stenriket* och i scen 53 *Vildgräs* i musikalen beskrivs Karl Oskar som en stark man som är kung över sitt land, även om det är ett land med dålig skörd. Beskrivningen av honom är ändå kort. Han uppträder mer i kärleksscener tillsammans med Kristina. Även hans enda solosång i scen 32 *Stanna* sjunger han till Kristina när hon är väldigt sjuk på skeppet på väg över oceanen. Det bevisar ännu en gång att Kristina är huvudkaraktären som står i centrum av musikalens berättelse och därför är det inte konstigt, att Kristina passivt är med i Karl Oskars solosång om deras kärlek. Scen 31 "*Så att vågen slog utöwer skeppet*" och scen 32 *Stanna* handlar om Kristinas sjukdom och scenen stämmer väl överens med innehållet i kapitlet *Mor bloar* i *Utvandrarna*¹⁶⁰ (Moberg 1949, s. 484ff). Efter att Karl Oskar upptäcker att Kristina blöder ur näsan hämtar han Skeppskapten Lorentz som följer med för att hjälpa Kristina. Karl Oskar vaktar hela natten över sin fru och när det är morgon blöder Kristina inte längre (Moberg 1949, s. 484ff). Om Karl Oskars rädsla för att förlora sin älskade Kristina skriver Moberg detaljerat i romanen (Moberg 1949, s. 497ff). Han är inte bara rädd, han ger sig själv skulden eftersom han övertalade henne att följa med på denna farliga resa.

Ska jag komma fram ensam – ensam de de tre små? Och det fjärde tar hon med sig – det följer henne. De tre andra följer mig – de tre som inte har någon mor. [...] Jag tar ansvaret. Hon var motvillig hela tiden, och hon var emot det från början. Men jag övertalade henne. Hon följde med, men jag tror att hon ångrade sig hela tiden. (Moberg 1949, s. 498)

---

¹⁶⁰ Andersson m.fl. 2012, s. 38ff.

Sången *Stanna* i scen 32 beskriver däremot en helt annan rädsla hos Karl Oskar. Sången beskriver med ett större djup hur livet skulle vara för Karl Oskar om Kristina dog.¹⁶¹

*Sången skulle tystna utan dej, Kristina
Livet skulle krympa, sakta förtvina
Ögonen som glittrar när de möter mina
[...]
En ofattbar meningslös ensamhet gläntar
på dörren, jag ser vad som väntar*¹⁶²

I romanen använder sig inte Moberg av dessa ord. Sångtexten är en interpretation av Karl Oskars känslor i situationen vid Kristinas säng, men Moberg beskriver Karl Oskars känslor annorlunda. Att han tycker att det är hans fel, att han är rädd att hon kommer att dö och att det var hans idé att emigrera – inget av det blir nämnt i musikalen. Vid Kristinas säng ångrar han sig i romanen, medan han i musikalen tänker på hur livet skulle bli utan henne.¹⁶³

*Ja, jag skulle vakna
var morgon och sakna
det enkla, det sanna
Jag kan se hur livet skulle bli utan dej
Du måste stanna*¹⁶⁴

Detta avsnitt repeteras i varje strof, som uttrycker Karl Oskars önskan att Kristina inte får lämna honom ännu. Som jag sagt tidigare använder Ulvaeus inte samma text som Moberg. Inte ens i direkt tilltal i *Utvandrarna* kan Karl Oskar säga så starka ord till Kristina:

Visst ska du få sova! Bara du int'... bara du int'... int'... Hans tunga stannade till i munnen, han kunde inte få fram flera ord nu – ha kunde inte få fram: *Bara du inte dör ifrån mig!* (Moberg 1949, s. 497, kurs. i original)

Texten i musikalen är en inkännande tolkning av berättelsen i originalromanen. I en exakt jämförelse av de båda texterna kunde jag inte hitta någon överensstämmelse mellan själva ordvalen. Däremot är texten en bra och typiskt lätttext, eftersom den rimmar flera gånger i slutet av raden och texten så som när musikdelar repeteras. För en musikal är det en bra sångtext, även om den inte ligger så nära originaltexten.

Vanligtvis får scenerna i musikalen sina namn efter kapitlen i romansviten. Scen 32 *Stanna* finns däremot inte som kapitelnamn. Ordet ”stanna” är den enda överensstämmelsen mellan

---

¹⁶¹ Bilaga Scen 32 Stanna.

¹⁶² Bilaga Scen 32 Stanna.

¹⁶³ Bilaga Scen 32 Stanna.

¹⁶⁴ Bilaga Scen 32 Stanna.

sången och romanerna. Dessa uttrycksfulla ord kan räknas till de viktigaste i låten och är tagna ur *Sista brevet till Sverige*. I scen 32 sjunger Karl Oskar: ”Du måste stanna” och ”Stanna kvar hos mej”.¹⁶⁵ Han är rädd att förlora Kristina och han vill inte vara ensam. Karl Oskar ber inte Kristina att stanna i *Utvandrarna*, han säger dessa ord i kapitlet *Astrakanäpplena är mogna* i sista boken, när Kristina är nära att dö och Karl Oskar vaktar vid hennes säng (Moberg 1959, s. 220ff).

Det var något mycket angeläget, som han ville säga sin hustru, något som han ville be henne om. Under hela sin vakas tid hade han haft orden på sin tunga, han hade yttrat dem i sin tanke otaliga gånger, han hade mumlat dem ohörbart, viskat dem, stammat fram dem: Dö inte ifrån mig! Stanna hos mig än! (Moberg 1959, s. 220)

Till slut avlider Kristina och Karl Oskar vågar äntligen säga det han inte kunnat säga tidigare: ”Krestina! Han ropade till: *Stanna...!*” (Moberg 1959, s. 224, kurs. i original). Kristinas död är ett mycket känslolöst avsnitt i romansviten och Karl Oskars reaktion visar hur mycket han älskar sin fru. Att han ber henne att stanna, för att han inte vill leva utan henne är dramatiskt och gripande, och det blir även en del av musikalerna som i scen 32 *Stanna*. Skillnaden är bara, att Karl Oskar sjunger det i musikalerna när han sitter vid Kristinas säng på skeppet och hon blöder ur näsan och inte som i romansviten när hon verkligen dör i *Sista brevet till Sverige* (Moberg 1949, s. 484ff, Moberg 1959, s. 224). En möjlig anledning till det är att Kristina skulle få de sista orden i musikalerna, eftersom den handlar om henne. Skulle Karl Oskar efter hennes död säga eller sjunga den här meningen, så skulle det vara han som stod i centrum i sista scenen och inte Kristina. När man betraktar sången *Stanna*, där Karl Oskar är så förtvivlad och rädd om sin älskade fru, så skulle det även passa in i slutet av musikalerna innan Kristina dör. I Mobergs text har Karl Oskar andra tankar på skeppet än de som han har i musikalerna i samma episod när Kristina är sjuk (Moberg 1949, s. 497ff).¹⁶⁶ Å andra sidan passar sångtextens innehåll mycket bra även till denna scen i musikalerna, eftersom Karl Oskar även här är rädd att Kristina kan dö. Idén till sångtexten är därmed tagen ur ett annat avsnitt i *Utvandrarserien*, men den varken stör eller förändrar berättelsen på ett negativt sett.

I den tidigare scenen 25 *Ett skepp lastat med drömmar* räknas det som resenärerna oroar sig för upp i ett samtal mellan flera karaktärer. Det är en sammanfattning av ett kapitel som har samma namn i *Utvandrarna* (Moberg 1949, s. 335ff). Så säger Kristina: ”Jag borde inte ha samtyckt./ Jag borde ha avstyrt det./ Någonting har sagt mej det hela tiden: Det här kan inte

---

¹⁶⁵ Bilaga Scen 32 *Stanna*.

¹⁶⁶ Bilaga Scen 32 *Stanna*.

gå väl för oss.”¹⁶⁷ (Moberg 1949, s. 339). Vid denna scen blir det tydligt hur mycket Kristina tvivlar på överfarten och hur rädd hon är. Hennes oro och rädsla blir trots det inte lika tydlig i musikalen som i romanen, även om hon berättar om det i flera scener (till exempel i scen 15 *Nej*, scen 21 *Om ett fat korngrynsgröt* och scen 25 *Ett skepp lastat med drömmar*). Också Karl Oskars tankar om att han skulle ge sig själv skulden om någonting skulle hända familjen som Moberg skriver om i kapitlen *Ett skepp lastat med drömmar* och *Mor bloar* ingår bara delvis i musikalen (Moberg, 1949, s. 335ff, 496ff). Karl Oskars text i scen 25 innehåller samma ord som Moberg använder sig av i kapitlet *Ett skepp lastat med drömmar*, där han säger (Moberg, 1949, s. 335ff):

Vi är på färden och det må gå oss illa eller väl.
Jag skall inte ångra mej.
Jag genomdrev utflyttningen, går det oss illa så har jag bara mej själv att skylla.¹⁶⁸

Karl Oskars tankar blir därmed nämnda, men de får inte mycket plats. När man jämför med Kristinas tankar om överfarten så får de i jämförelse med romanen ändå inget stort utrymme, men det nämns fler gånger än Karl Oskars tankar. Eftersom Kristina står i centrum av musikalen är det inte ovanligt.

Karl Oskars död

En intressant förändring som gjordes genom adaptationen till musikalen är ändringen av berättelsens slut. Som jag har skrivit tidigare är det Kristina som avslutar musikalen genom sin död. I romanen är det Karl Oskar som avlider vid 67 års ålder och därmed 28 år efter Kristinas död (Moberg 1959, s. 359). Hela sitt liv var Karl Oskar en arbetsam bonde som bröt upp jorden för att kunna försörja sin familj i Sverige och i Amerika.

I över tjugo år hade Karl Oskar Nilsson bräckt upp vildland i Amerika, röjt och plöjt, hackat och huggit. Nu hade han påbörjat det sista stycket. Han närmade sig slutet. När ekedungen låg röjd och odlad var han färdig med sitt nybygge. (Moberg 1959, s. 300)

När Karl Oskar försöker fälla det sista trädet med sina söner, faller det på honom och skadar hans rygg. Sedan dess hade han alltid starka smärtor, tillbringar mycket tid i sängen och kan inte längre utföra sitt arbete som bonde (Moberg 1959, s. 303ff).

---

¹⁶⁷ Andersson m.fl. 2012, s. 29.

¹⁶⁸ Andersson m.fl. 2012, s. 29.

Den sista eken i dungen var fälld, men under den låg odlaren själv. Det mäktiga trädet hade stått här och väntat på honom medan åren gått förbi, det hade inväntat den här novemberkvällen, då de skulle falla tillsammans. (Moberg 1959, s. 303)

Moberg skriver även om att Karl Oskar förändras och tillbringar mycket tid ensam i sitt hus framför fönstret där han tittar på sin åker (Moberg 1959, s. 317). Han skriver om en man som inte längre är lycklig med sitt liv och som drömmer sig mycket tillbaka till den tid, där han lärde känna Kristina (Moberg 1959, s. 336ff). Å andra sidan handlar det även om Karl Oskars och Kristinas barn och vilket bra liv de nu har i Amerika (Moberg 1959, s. 318ff). Man märker att Karl Oskar efter att han skadade sin rygg börjar förlora sin livsvilja. En stark man är svag till slut. Alla dessa år han jobbade hårt med att bryta sten och jord var nu förbi.

Han hade levat och arbetat en dag i sänder, och så hade dagarna flytt undan och samlat sig till en stor tung hög: Ålderdomen. Den tryckte ner människan till jorden. Det kom en dag då människa inte längre dög till någonting, då hon levde kvar till ingens nytta och till ingens glädje, då hon bara gick och skräpade här på jorden, till sin egen grämselse.

När strävans goda dagar tog slut för honom blev han snopen och häpen och villrådlig, stod där fumlig och hjälplöst tafatt som han hade tappat någonting utan att han hade märkt när han tappade det. Han var utestängd från det närvarande livet och han hade ingenting att vänta sig av det kommande.

Det kom plötsligt till honom en dag, då livet var förbi. (Moberg 1959, s. 318)

Sista brevet till Sverige avslutar hela berättelsen med vemod, melankoli och sorgsenhet. Plötsligt är Karl Oskar inte längre någon hjälte. Mellan 1845 och fram till sin död krossade han sten, var modig och hjälpsam och gav aldrig upp (Moberg 1949, s. 32). Med trädet som ramlade på hans rygg förlorades hans styrka. Alltid stod han bredvid Kristinas sida och stöttade henne. Han byggde flera hus i Amerika åt sin familj och han orkade så många år. Det sista trädet på hans land tog även hans kraft. Genomgående har Karl Oskar i romansviten en framträdande roll som stark och modig man, som skyddar sin familj och räddar dem från hungersnöden i Sverige. Å andra sidan beskriver Vilhem Moberg honom även som en älskande man och far som även kan visa sina känslor för Kristina. Under den sista stunden innan Kristina dör är det hon som ger honom denna styrka och förtroende (Moberg 1959, s. 193ff). Ändå skyller han på sig själv för hennes död, eftersom han visste, att nästa barnsäng kunde bli hennes död (Moberg 1959, s. 244). Denna roll har Karl Oskar inte i musikalen. Där visar sig visserligen hans styrka, men ännu mer visar sig hans kärleksfulla sida. Troligtvis för att musikalen handlar mest om Kristina och därmed även mycket om hennes stora kärlek Karl Oskar. Som sagt har han däremot inte den genomgående hjältekaraktären som bonden som försörjer sin familj på egen hand. I musikalen är Kristina hjälte, men inte Karl Oskar.

Sammanfattningsvis blir det tydligt, att Karl Oskar har en oerhört viktig roll i musikalen och i romansviten. Även om inte alla episoder övertogs till musikalen, har han fortfarande en viktig position. Han står bredvid Kristina och skyddar henne så mycket han kan. Karl Oskar förlorar lite av sin styrka och sin inflytande i musikalen. Hans roll är mjukare och känsligare än hos Moberg. Det kan bero på att viktiga scener där han framträder som hjälte i romanerna inte fick utrymme i musikalen.

Axel Robert Nilsson från Korpamoen

Karl Oskars yngre bror Robert är ytterligare en av de fyra huvudkaraktärerna i musikalen och i Utvandrarserien. I *Kristina från Duvemåla* uppträder han i jämförelse med Kristina bara i hälften så många scener som hon gör. Däremot har han två solosånger, i scen 8 *Ut mot ett hav* och i scen 57 *Ut mot ett hav*.¹⁶⁹ Mest känd är Roberts karaktär från scen 55 *Guldet blev till sand*. I denna scen framträder även Kristina och hennes dotter Lill-Märta. Inte alla avsnitt med Robert från romansviten finns med i musikalen. Eftersom Robert inte spelar någon stor roll i *Kristina från Duvemåla*, kommer även min analys av hans karaktär vara ganska kortfattad.

Robert beskrivs i romansviten och även i musikalen som en drömmare, som inte har någon riktig lust att arbeta och som drömmer om en bättre värld i Amerika¹⁷⁰ (Moberg 1949, s. 45ff). Men även i Amerika måste han jobba hårt och blir bedragen (Moberg 1956, s. 278). Till slut avlider han ensam och olycklig (Moberg 1956, s. 488ff). Karl Oskar tycker om sin yngre bror, men Robert är inte så duktig i jämförelse med sin storebror (Moberg 1952, s. 512).

Redan som liten pys brukade han springa bort, och föräldrarna hängde en koskälla kring hans hals för att de skulle kunna leta rätt på den förrymde. När han skulle tillträda sin första drängtjänst, försökte han avvika och ge sig i väg från hemorten, och längre fram rymde han ur tjänsten. Robert var den evige rymmaren. Om han kom till himlen en gång skulle han rymma därifrån också, trodde Karl Oskar. (Moberg 1956, s. 203)

Roberts första framträdande i musikalen sker i scen 7 *Drängen på Nybacken*, där han får veta av sina föräldrar, att han ska bli dräng hos Aron i Nybacken.¹⁷¹ I *Utvandrarna* är det kapitlet *Drängen som drunknade i Kvarnabäcken*, där Vilhelm Moberg berättar utförligt om Robert och hans tid som dräng (Moberg 1949, s. 42). Under fortsättningen av musikalen stämmer händelserna ur romansviten med Roberts framträdande i musikalen överens kronologiskt.

---

¹⁶⁹ I originalet: Utt mot ett hav.

¹⁷⁰ Andersson m.fl. 2012, s. 12ff.

¹⁷¹ Andersson m.fl. 2012, s. 6f.

Som jag tidigare skrivit till exempel om scen 15 *Nej* är det ändå några små förändringar som gjorts, men de stör inte berättelsens förlopp. En stor kronologisk förändring sker i musikalen i scen 43 *Ett nytt land långt borta*, där Robert planerar med Arvid att de vill gräva efter guld och berättar det för Karl Oskar.¹⁷² När det sker i musikalen har nybyggarna precis kommit till Stillwater och där träffat Pastor Jackson. De har vid denna tid inte bosatt sig, det sker först i scen 46 *Hem till en främmande skog*. I romanen sker det hela i en annan ordning. Karl Oskar har redan byggt sitt andra hus åt familjen vid Ki-Chi-Saga och Kristina har fött Dan, sitt första barn i Amerika (Moberg 1952, s. 372ff). Dessa ögonblick är också med i musikalen och beskrivs senare i scen 46 *Hem till en främmande skog* och scen 48 *Modern och barnet*. I *Invandrarna* kapitel *Indianen i trädtoppen* träffas Robert och Arvid vid Ki-Chi-Saga, efter att stockhuset är byggt och innan deras första vinter i Amerika börjar, och då berättar Robert om sin plan att gräva guld i Kalifornien (Moberg 1952, s. 426ff).

Men Robert var från början förvissad om att han kunde övertala kamraten: De skulle följas åt till Kalifornien.
– Knysta int’ett ord åt näen än! Kal Oska får int’veta nåenting förran dan innan jag far!
(Moberg 1952, s. 431)

I kapitlet *Brevet från Sverige* i *Invandrarna* närmar vintern sig slutet och det blir vår. Robert väntar till den bästa tidpunkten för att kunna påbörja sin resa. ”Isen hade brutit upp på St. Croixfloden, och den första ångbåten väntades till Stillwater.” (Moberg 1952, s. 511). I romanen bor Robert därmed en hel vinter hos Karl Oskar och Kristina. Sen ger han sig iväg.

På söndagen gick Robert till Danjels nybygge och talade med Arvid. De var redo, de hade länge varit redo, de hade bara väntat. Och när Robert kom hem på kvällen underrättade han Karl Oskar:
– I morgon bitti vannrar vi te Stellwater, Arvid och jag. Vi ska passa stimbåten.
– Stimbåten...? Ska I fara bort?
– Vi far te gullfälten i Kalifornien.
– Va pratar du för slag? Va ska I göra därborte?
– Gräva gull, förstås.
– Gräva gull..?
Karl Oskar trodde först att Rober hade diktat opp någonting igen, som han ville narra honom med.
– Vi gjorde opp’at allaredan i höstas. Men vi väntade på att isen skulle smälta på rivern.
(Moberg 1952, s. 511)

Robert kommer hem

Vilhelm Moberg skriver ingenting om Robert förrän han kommer tillbaka till Kristina och Karl Oskar i *Nybyggarna* i kapitlet *En yngling som inte är ung* (Moberg 1956, s. 252).

Samma sak sker i musikalen. Efter scen 43 *Ett nytt land långt borta* säger eller sjunger Robert

---

¹⁷² Andersson m.fl. 2012, s. 50ff.

ingenting fram till scen 54 *En yngling som inte är ung*. I manuset har han inget framträdande. Möjligtvis är det annorlunda på scenen. Men i manuset får man känslan att han redan i scen 43 *Ett nytt land långt borta* lämnar Karl Oskar och Kristina och ger sig iväg till Kalifornien. En anledning till det är att det finns en scen efter scen 43 där Robert säger ”Hej då” till sin familj och åker iväg med Arvid. Även om scen 43 *Ett nytt land långt borta* avslutas med Robert som säger: ”Till våren åker vi, jag och Arvid”, vilket liknar Mobergs berättelse, finns det i själva manuskriptet inga bevis för att Robert är kvar hos Karl Oskar och Kristina.¹⁷³ I musikalen lämnar Robert invandrarna innan de har sett sin boplats och i romanen ger han sig iväg i början av våren. Tidsmässigt hände samtalet mellan Robert, Arvid och Karl Oskar vid totalt olika tillfällen, med en skillnad av nästan ett halvt år. Det är till och med en förändring av Mobergs historia att Robert inte berättar för Karl Oskar om sina planer en kväll innan han åker, på våren, utan när de precis har kommit till Stillwater och inte ens bosatt sig vid sjön. Händelsen sker som sagt mycket tidigare i musikalen än i romanen.

Vilhelm Moberg använder sig av ett viktigt stilmedel när han beskriver Roberts tid när han reser i Amerika. Det är tillbakablickar som Robert har när han inte kan sova, som informerar läsaren om vad som hände de fyra år Robert var borta. Över flera kapitel i *Nybyggarna* får man veta Roberts historia: *Men guldsökaren sover icke, Första natten – Roberts öra berättar, Andra natten – Roberts öra berättar, Tredje natten – Roberts öra berättar, Fjärde natten – Roberts öra berättar, Femte natten – Roberts öra berättar* (Moberg 1956, s. 278ff). Emellan de kapitlen fortsätter de vanliga händelserna hemma hos Karl Oskar och Kristina. Det är även så att Robert inte berättar vad som hände efter att han lämnade dem. Endast läsaren får en djup beskrivning av hans tid på väg till Kalifornien. I musikalen är det lite annorlunda. I scen 55 *Guldet blev till sand* visas ett samtal mellan Robert och Kristina och sen sjunger Robert ensam och där berättar han vad som hände med Arvid och vad som hände på väg till Kalifornien.¹⁷⁴ Därmed får Kristina reda på mer från Robert i musikalen än i romanen. Det kan bero på att scen 54 *En yngling som inte är ung* och scen 55 *Guldet blev till sand* är en blandning av olika avsnitt ur tredje romanen. Scen 55 innehåller till exempel episoderna där Robert har kommit till Karl Oskar och Kristina och Lill-Märta sjunger en låt för honom (Moberg 1956, s. 302f), Roberts tankar mitt i natten om Arvids död (Moberg 1956, s. 355ff), hans samtal med Karl Oskar och Kristina om Arvids klocka (Moberg 1956, s. 379ff) och samtalet med Kristina om sitt öde (Moberg 1956, s. 423ff). Scen 54 *En yngling som inte är*

---

¹⁷³ Andersson m.fl. 2012, s. 52.

¹⁷⁴ Bilaga Scen 55 Guldet blev till sand.

ung handlar om Roberts återkomst. Skillnaden i jämförelse med romanen är, att det i musikalen är Kristina, som ser Robert och hälsar på honom först.¹⁷⁵ I *Nybyggarna* hälsar bröderna först på varandra (Moberg 1956, s. 253). Scen 54 innehåller deras första möte efter fyra år och är innehållsmässigt likt kapitlet *En yngling som inte är ung* (Moberg 1956, s. 252ff). Följande scen 55 *Guldet blev till sand* i musikalen beskriver Roberts sista dagar hos Kristina och Karl Oskar innan han avlider.

När Kristina försöker att muntra upp honom, genom att Märta sjunger en sång för honom blir Robert skrämnd och rycker till när han hör sista raden, ”som om flickan hade gjort honom något illa” (Moberg 1956, s. 302f).

”Till Skolan nu gå vi,
Nu uppställda stå vi
Med händer så fina och ansigte rent;
Ack, låt oss nu höra
Med uppmärksamt öra
Allt, hvad man oss lär, det blir annars för sent.

Om håglöst vi hänga
Och tanklöst kringslänga,
Då går det oss illa, och det blir vår skuld!
Ack, syndom att lära
och kunskap begära,
Ty han är långt bättre än silfver och guld!”
(Moberg 1956, s. 302f)

Sångtexten har anpassats till musikalen. Den är nu kortare, men innehåller fortfarande samma betydelse.

*Glada nu till skolan gå vi
Läsa, skriva, räkna få vi
under våra lärotimmar
Ack, så låt oss nu då höra
Lyssna med uppmärksamt öra
Kunskap är en bättre gåva
än allt guld som glimmar*¹⁷⁶

I romansviten förekommer inte så många sånger. Märta skolsång är en av dem, en annan är *Timmermans Visa* som Jonas Petter sjunger när han bygger på Karl Oskars första riktiga hus tillsammans med Karl Oskar (Moberg 1952, s. 367). *Timmermans Visa* finns inte med i musikalen, de avsnitt ur romansviten när Karl Oskar bygger hus åt sin familj saknas totalt i *Kristina från Duvemåla*. Det är intressant att Moberg använder sig av sånger i Utvandrarserien, men att de endast delvis ingår i musikalen. En möjlig anledning kan vara att

¹⁷⁵ Andersson m.fl. 2012, s. 71.

¹⁷⁶ Bilaga Scen 55 Guldet blev till sand.

de inte var tillräckligt viktiga för att visa sceniskt eller att melodin skulle ha varit olämplig för musikalen.

I scen 55 *Guldet blev till sand* har Karl Oskar inget framträdande. Huvudkaraktären Kristina får överta hans roll i musikalen. Det är hon som frågar Robert efter Arvids klocka ”Är det Arvids klocka...” och i romanen är det Karl Oskar: ”Varför har du Arvids klocka?”¹⁷⁷ (Moberg 1956, s. 379). I romanen är det en mycket längre händelsekedja. Kristina hittar först Arvids klocka under Roberts kudde, sen visar hon klockan för Karl Oskar och därefter pratar de tillsammans med Robert (Moberg 1956, s. 343ff). I musikalen är det annorlunda framställt, där tar Robert fram Arvids klocka och putsar den, så att Kristina ser klockan.¹⁷⁸ Denna händelse är inbäddad i sången *Guldet blev till sand*. De sju första stroforna sjunger Robert om sitt öde och döden, först efter han tar fram klockan i 8e strofen sjunger han även om Arvid.¹⁷⁹ På grund av det sceniska framträdandet är det en enkel lösning för att framställa händelserna kring Arvids klocka i musikalen. Att framställa scenen exakt som i boken skulle ta längre tid och möjligtvis inte vara lika effektivt, eftersom det enda som är viktigt är faktumet att Arvid är död och sättet han gick bort på. Detta faktum framkommer i musikalen lika så som i romanen. En viktig förändring sker ändå eftersom Robert berättar för Kristina om Arvids död, vilket han inte gör i romanen.

*Ur en stinkande källa drack han vatten
Han blev sjuk
och gick bort från mej den natten
När hans blick hade slocknat
då gled klockan ur hans hand
och, Kristina, guldet blev till sand
Åh Kristina, guldet blev till sand¹⁸⁰*

I *Nybyggarna* är Arvids tragiska död en del av kapitel *Tredje natten – Roberts öra berättar* och exakt som det framställs i romanen blir sångtexten sammanfattad i scen 55 *Guldet blev till sand*¹⁸¹ (Moberg 1956, s. 357ff). Ordvalet är inte detsamma, men innehållet stämmer överens. Den sista strofen i scen 55 är en kort sammanfattning av 12 sidor i romanen (Moberg 1956, s. 359–370). Den enda skillnaden är, att det i romanen tillhör Roberts tillbakablickar som han inte berättar om för Kristina eller Karl Oskar. I romanen pratar Robert i gåtor och ingen fick veta vad som hände ute i öken.

---

¹⁷⁷ Andersson m.fl. 2012, s. 73.

¹⁷⁸ Andersson m.fl. 2012, s. 73.

¹⁷⁹ Andersson m.fl. 2012, s. 72f.

¹⁸⁰ Bilaga Scen 55 Guldet blev till sand.

¹⁸¹ Bilaga Scen 55 Guldet blev till sand.

– Varför gömmer du unnan klockan? Varför törs du int säja sanningen för oss? Varför törs du int säja att Arved ä dö?

De var tre frågor på en gång. Men Robert svarade bara:

– Du kan spörja, Kal Oska! Det kan du göra!

Han avbröts av ett anfall från sin ihåligt skrällande hosta.

– Förste kvälln sa du att Arved stannat kvar på gullfälten.

– Yes. Han ble kvar därborte, sa jag. Han ble left.

Robert hade hostat färdigt för denna gång.

– Men du sa int att han va dö. Att han satt te livet.

– Vem sätter int te livet därborte, tror du? Dä gör di alla på trailen. Den ena eller den annra vägen.

– Du pratar bara i gåtor! Sä j sanningen rent ut nåen gång!

(Moberg 1956, s. 379f)

Även det kan betraktas som en nödvändig anpassning, eftersom tillbakablicken är svår att realisera på scenen och skulle vara mycket mer omfattande i så fall. Som tidigare sagt spelas musikalen även i realtid. Lösningen att Robert berättar för Kristina om Arvids död är enklare att visa sceniskt. Å andra sidan förändras därmed romansvitens berättelse, där bara Robert och läsaren känner till detaljerna kring Arvids död. Men förändringen är logisk och icke störande för framträdandet eller publiken, när man tänker på att musikalens fokus ligger på Kristina och att sammanfattningen är nödvändig. Kristina står även med på scen när Robert sjunger *Guldet blev till sand*, hon ersätter Karl Oskar och får därmed också uppmärksamhet.

En anledning till att manusförfattarna valde att ha Kristina med i denna scen är att hon har ett betydelsefullt samtal med Robert i kapitlet *Den Oåtkomlige* som hon aldrig kommer att glömma och som scen 55 börjar med (Moberg 1956, s. 423ff). En annan orsak skulle kunna vara att det är mera praktiskt att Robert inte har en monolog på scenen, att han istället berättar för en person om förflutna händelserna. Att det är Kristina är en typisk adaption till musikalen, som är passande på grund av deras viktiga samtal i *Nybyggarna*, där Robert förklarar för Kristina varför han inte längre är rädd för att dö (Moberg 1956, s. 423ff). Musikalen tar upp samtalet, genom att sammanfatta det innehållsmässigt.

*Jag har försonats med mitt öde,
den lilla människan som är jag
Det var det svåraste och bittraste
jag nånsin gjort*

*Och vad ska sedan kunna hända
Vad finns det kvar som hotar mej
För till mitt öde hör ju också livets slut,
jag menar döden*

KRISTINA

Robert, vad du skrämmer mej!

Men jag tror jag förstår dej nu¹⁸²

---

¹⁸² Bilaga Scen 55 Guldet blev till sand.

Orden är inte desamma vilket blir tydligt i till exempel Kristinas svar.

– Begriper du mej, Krestina? slöt han. Jag förhäver mej int! Jag ä int övermodi! Jag ödmjukar mej i stället. Jag förliker mej!

[...]

– Robert ...! framstammade hon endast. Nu begriper jag!

(Moberg 1956, s. 427)

Hela scen 55 *Guldet blev till sand* är en sammanfattning av olika episoder, ändå är ordningen inte kronologisk som i romanen. Som lyssnare i publiken blir detta dock inte så tydligt, eftersom sången i sig själv är passande. Alla händelser kring Roberts hemkomst sker ganska snabbt i musikalen. I scen 54 *En yngling som inte är ung* kommer han till Karl Oskar och Kristina och redan i scen 57 *Ut mot ett hav*¹⁸³ har han sitt sista uppträdande.¹⁸⁴ Å andra sidan stannar Robert hos sin bror endast 6 dagar innan han lämnar dem (Moberg 1956, s. 252ff). Att Roberts berättelse får så stort utrymme i *Nybyggarna* beror på att Moberg beskriver Roberts tillbakablickar, vilka som sagt inte är lätta att visa på scenen. Tiden då Robert är hemma är kort, men i romanen är tidsperioden Moberg beskriver längre än perioden läsaren behöver för att förstå episoden.

Roberts öde i *Kristina från Duvemåla* är oklart. Efter att Karl Oskar får veta att pengarna Robert gav honom var falska, bråkar de med varandra och Robert går därifrån.¹⁸⁵ Roberts sista uppträdande i musikalen slutar med hans andra solosång i scen 57 *Ut mot ett hav*.¹⁸⁶ I sången får man ingen information om vad som hände med Robert efter att han lämnade sin bror och Kristina.¹⁸⁷ Robert är därmed borta ur musikalen, men bara den som läst romanen vet, att han avlider i *Nybyggarna* kort efter han lämnat Karl Oskar och Kristina (Moberg 1956, s. 498f). Frågan är varför man inte får reda på Roberts död i musikalen. Möjligtvis är det på grund av tidsbrist och att ytterligare en begravning kunde varit för mycket för musikalen. Eller så är det ett kreativt slut att Robert även kunde få ett lyckligt liv långt bort från Karl Oskar och Kristina. Eftersom fokus i musikalen ligger på Kristina är fler scener med Robert inte nödvändigt för att driva fram hennes historia. Eller så är det sceniskt inte så lätt att framföra. Möjligtvis är det fler anledningar till att Roberts öde är ovisst i musikalen. Även Vilhelm Moberg skriver bara kort om Roberts slut och berättar innan dess mer om Roberts kärlek till naturen (Moberg 1956, s. 488ff).

---

¹⁸³ I originalet: Utt mot ett hav.

¹⁸⁴ Andersson m.fl. 2012, s. 71–76.

¹⁸⁵ Andersson m.fl. 2012, s. 74ff.

¹⁸⁶ I originalet: Utt mot ett hav.

¹⁸⁷ Andersson m.fl. 2012, s. 76.

Robert liknar i musikalen Mobergs Robert i Utvandrarserien. Till skillnad från Kristina och Karl Oskar, blir Robert beskriven exakt så som i romansviten. Det enda som har förändrats är den kronologiska ordningen, som inte överensstämmer mellan musikalen och romanerna. Flera stycken med Robert har valts bort i *Kristina från Duvemåla*, vilket inte är konstigt eftersom fokus ligger på Kristina och därmed allt som handlar om hennes historia. Ändå har manusförfattarna inte använt sig av en annan karakterisering av Robert utan beskriver, precis som Moberg, en drömmare som är lite lat och har mycket fantasier.

Ulrika i Västergöhl

Den fjärde huvudkaraktären är Ulrika i Västergöhl. Hon upplever i romansviten den största förändringen av alla. I Sverige är hon utesluten av samhället och kyrkan på grund av sitt arbete som prostituerad, men i Amerika blir hon till en attraktiv och begärd kvinna som får välja sin make och sin religion och som slutligen även är rik och har anseende.

Hennes första uppträdande i berättelsen har hon i kapitlet *Karl Oskar och Kristina i Utvandrarerna*, där Kristina funderar över vilken bra man hon har, när hon jämför Karl Oskar med andra män.

Och det fanns gifta manfolk som gick till Ulrika i Västergöhl, kallad Gladan, beryktad som den största och mest nyttjade horan i Ljuder. [...] Ulrika hade i ungdomen varit en grann kvinna och var ännu inte ful; [...]. (Moberg 1949, s. 100)

Ulrika lever längre än Kristina i romansviten. Hon blir gammal och har haft ett bra liv i Amerika. Hennes make Pastor Henry O. Jackson är död och hon är stolt över sina barn. Hon är Kristinas bästa vän i Amerika, som Kristina är beredd att kämpa för och Karl Oskar och Kristina döper sin dotter efter Ulrika (Moberg 1956, s. 207ff). Hennes sista framträdande har hon i *Sista brevet till Sverige* i kapitlet *Brudkrona med ädelstenarna* som handlar om henne (Moberg 1959, s. 280ff). I det kapitlet skickar Ulrika en dyr krona som gåva till kyrkan i Ljuder, för att uppfylla sin ungdomsdröm.

Den forna sockenskökan, i hemorten utestängd från gudstjänst och altare, blev den första svenska bruden i St. Croixdalen. Men hennes i det fördolda bevarade dröm från ungdomsåren var att stå kronbrud i sin hemsockens kyrka. [...] Varje gång en ungmö står brud framför altaret i Ljuders kyrka med hennes krona på huvudet skall hon få gottgörelse. [...] Ulrika i Västergöhl har slutligen fått sin upprättelse i Sverige. Hon skall bli den eviga kronbruden. (Moberg 1959, s. 294ff)

Det blir tydligt, att Ulrika genomgår den största förändringen av alla huvudkaraktärer i romansviten. Hon presenteras som en stark, modig och klok kvinna, och därmed har hon likheter med hur karaktären Kristina framträder i musikalen.

I *Kristina från Duvemåla* har Ulrika lika många framträdanden som Robert på scenen. Hon har en solosång i scen 20 *Aldrig* och är den enda aktören i musikalen med en monolog där bara hon talar och inte heller någon annan sjunger, som är i scen 47 *Kristina ska föda*. Intressant är att även om bara Ulrika talar i scen 47 handlar det ändå om Kristina som föder barnet Dan. Kristina står även vid Ulrikas monolog i centrum av scenen.

Första gången Ulrika är med är i musikalen är i scen 19 *Med Guds hjälp och genom kronobetjäningens försorg*, där Danjel och hans anhängare blir överraskade vid gudtjänsten av Prosten Brusander, Länsman Lönnegren och kyrkvärden Per Persson.¹⁸⁸ Denna episod är beskriven i *Utvandrarna* i kapitel *Med Guds hjälp och genom kronobetjäningens försorg* (Moberg 1949, s. 167ff). Som jag tidigare beskrivit är det scenen där Ulrika skäller på Prosten och kyrkvärden ”Dä törs jag för dej, din djävla bukpräst! [...] Akta dej! Jag kan chikanera körkvärden också!” (Moberg 1949, s. 186). Bilden man får i början av *Utvandrarna* är att Ulrika är en mycket direkt, energisk och stolt kvinna. Hennes utbrott är dramatiskt och har en negativ konnotation. Ordvalet speglar även hennes klasstillhörighet.

– Hora? För dej, Per Persson? Ä jag en hora, så ä du en lika stor horbock!

[...]

– Hora för dej, kyrkvärd? Va sa du te mej förr i världen? När du kom hem te mej mä riksdalern i ena handen och kuken i den annra!

[...]

– Va sa du de gångerna? När du ville att jag skulle lägga mej på rygg en stunn åt dej? Då va du beskedli! Då tiggde du och ba och va vänslig! Då dög jag åt dej! Då dög horan!

(Moberg 1949, s. 186f)

Att Ulrika väljer sådana ord för att försvara sig själv visar å andra sidan hur hjälplös hon står emot prosten och kyrkvärden. Hon ser ingen annan möjlighet än att slå starkare tillbaka, för att få dem att sluta att behandla henne nedsättande (Moberg 1949, s. 187). ”Nu stockade sig orden i kyrkvärdens hals och han förmådde inte svara Ulrika mer” (Moberg 1949, s. 187). Denna konversation är del av scen 19 *Med Guds hjälp och genom kronobetjäningens försorg* i musikalen. Meningar från samtalet är därför tagna ur första romanen, men alla överförs inte till musikalen. Den enda skillnaden mellan romanen och musikalen är hur samtalet mellan Ulrika och kyrkvärden slutar. I scen 19 har Ulrika inte de sista orden. Det är Per Persson som

---

¹⁸⁸ Andersson m.fl. 2012, s. 18ff.

säger: ”Tig, vanvettia varelse!” (Moberg 1949, s. 187). Därmed får hela samtalet en annan betydelse, eftersom det inte är Ulrika som får honom att tystna med sina starka ord, det är hon som tystas ner av kyrkvärden Persson i musikalen. Å andra sidan fortsätter musikalen med Ulrikas solosång i scen 20 *Aldrig*; därmed kan man se det som om samtalet fortsätter och att Ulrika även i musikalen har det sista ordet. Sången är dock inte i samma sammanhang som samtalet i scen 19. I Ulrikas solosång kunde jag inte hitta några precisa likheter till Mobergs böcker. Scen 20 *Aldrig* handlar om Ulrika och hennes rädsla gällande hennes dotter Elin uppväxt. Ulrika vill ge Elin möjligheten till ett bättre liv, där hon inte blir retad för vem hon har till mor.¹⁸⁹

*Aldrig, min dotter
ska du få lida
för att din mor är
prövad och dömd
Aldrig, ska min dotter höra skymford skrikas
bakom ryggen, tystas och förlikas,
det lovar och svär jag
Aldrig...!
Aldrig...!
Det svär Ulrika i Västergöhl¹⁹⁰*

Texten Björn Ulvaeus har skrivit till *Aldrig* är kraftfull och uttrycksstark, men det finns enligt min bedömning inga liknande tankar hos Ulrika i Mobergs beskrivning. Att Ulrika älskar sin dotter, att hon vill skydda henne och erbjuder henne ett bättre liv förmedlas i romansviten, men inte att hon är orolig för Elin på grund av skvallret i socknen om Ulrika (Moberg 1949, s. 359). Texten är skriven passande till musikalen och ska förmedla en bättre bild av Ulrika och inte detta negativa första intryck när hon bråkar med prosten och kyrkvärden. Detta eftersom tiden i musikalen är begränsad och därmed även möjligheten att visa publiken vilken bra människa Ulrika är. Musikalen föregriper berättelsens förlopp genom att visa den känslolösa och gömda sidan av Ulrika. Även om orden inte liknar originaltexten så är *Aldrig* en tänkbar tolkning av Ulrikas förhoppningar. Om idén om sångens framkomst berättar Björn Ulvaeus i *Bortom en vid ocean* (1996).

Vad ligger Ulrika närmast? Hon har blivit förödmjukad under alla år. Hon har funnit en fristad hemma hos Danjel, som innebär något slags ny framtid. Så kommer Brusander och länsman och förstör det också. Min fru Lena sa: ”Hon tänker på sin stackars dotter. Hur ska det bli för henne?” Detta gror i hennes sinne just i det ögonblicket.¹⁹¹

¹⁸⁹ Andersson m.fl. 2012, s. 21f.

¹⁹⁰ Bilaga Scen 20 *Aldrig*.

¹⁹¹ Beata Bergström, Lars Rudolfsson, Jan Mark, Joel Berg, *Bortom en vid ocean: Kristina från Duvemåla*, Lund 1996, opaginerad.

Sista framträdandet har Ulrika i scen 64 *Skördefesten*.¹⁹² Scenen är en blandning av flera olika episoder i romansviten. En av dem är samtalet Ulrika har med Karl Oskar i kapitlet *Astrakanapeln blommar* ur *Sista brevet till Sverige* (Moberg 1959, s. 145ff). Detta sker efter att Ulrika ger Karl Oskar beskedet att nästa barnsäng kunde bli Kristinas död (Moberg 1959, s. 108ff). Samtalet sker i romanen när Ulrika kommer på besök hem till Kristina och Karl Oskar (Moberg 1959, s. 145). Det är annorlunda i musikalen, där de dansar med varandra på skördefesten.¹⁹³ Bakgrunden till samtalet är inte detsamma, men orden är tagna exakt ur *Sista brevet till Sverige*.

ULRIKA

~~Du är tunnare än förr.~~ Jag tycker synd om dej, Karl Oskar.

KARL OSKAR

Det behöver du inte göra.

ULRIKA

Jo, men jag vet vad som felas dig och det finns inget annat är left för dej, du måste kära för Kristina.

~~Men du är förvisad till stutabåset.~~

KARL OSKAR

Man har väl inte sin hustru bara för sänglagets skull!¹⁹⁴

Som det blir tydligt i jämförelse med originaltexten är orden identiska, förutom att samtalet inte är lika omfattande i musikalen som i romanen. Eftersom scen 64 *Skördefesten* redan är en blandning av olika avsnitt ur romansviten är det inte konstigt att de bara talar kort med varandra på scenen. Ulrika visar återigen hur känslös hon är och även hur mycket hon bryr sig om Kristina och likaså om Karl Oskar.

– Jag vill tella dej, Kal Oska: Jag töcker möcke synn om dej!

– Då behöver du int göra! Det kom tvärhugget.

[...]

– Du får sukta änd unnvara. Inget annat ä left för dej. För du måste kära för Krestina!

– En har väl int sin hustru bara för sänglagets skull.

(Moberg 1959, s. 147)

Som det blir tydligt i exemplen har språket anpassats till musikalen. I romansviten förändrar sig invandrarnas språk mer och mer. Vilhelm Moberg visar genom en blandning av svenska och engelska ord vilket inflytande det nya språket har på modersmålet. Tydligast blir det hos

---

¹⁹² Andersson m.fl. 2012, s. 83.

¹⁹³ Andersson m.fl. 2012, s. 83.

¹⁹⁴ Andersson m.fl. 2012, s. 83. Strykningar återfinns i musikalen.

Ulrika, eftersom hon är gift med en engelsman och hon blandar in många ord från engelskan i sitt tal. I romansviten får man även känslan av att flera år har passerat på grund av ett stigande antal engelska ord i invandrarnas språk. Det är en språklig förändring i romanerna som inte presenteras i musikalen. Språket är nära originaltexten, men det innehåller inga inslag från engelskan. Med bara svenska är det lättare för publiken att följa händelserna och förstå aktörerna på scenen. Däremot saknas visualiseringen av tidsförloppet genom engelska ord i det svenska språket hos invandrarna i musikalen. Att flera år har gått blir inte lika tydligt i musikalen. Med tanke på att musikalen ändå inte kan omfatta volymen av fyra romaner, är det viktigare att publiken förstår med en gång vad skådespelarna säger eller sjunger. I musikalen får man känslan av att allt sker ganska snart efter att de anlänt till Amerika.

Ulrika och Kristina

Manusförfattarna överförde flera episoder från romansviten till musikalen som hade de två kvinnliga huvudkaraktärerna Kristina och Ulrika i centrum. På så sätt visar sig även i musikalen hur de först är fiender och sedan blir vänner. Mycket tydlig blir fiendskapen när de är på skeppet över Oceanen och bråkar om löss vilket omfattar tre scener i musikalen: scen 27 *Kristus rena lamm*, scen 28 *Löss*, scen 30 *Löss*.¹⁹⁵ Episoden handlar om att Kristina hittar löss på sig och skyller detta på Ulrika, men hon har inga löss alls. Moberg berättar om det i kapitlet *Händelser på skeppet* (Moberg 1949, s. 377ff). Händelserna i musikalen och romanen är lika. Intressant är att ämnet får så mycket utrymme i musikalen. I romanen behandlas det ganska kort på nio sidor (Moberg 1949, s. 376–384). En möjlig anledning till att episoden om lössen är så omfattande i musikalen är, att manusförfattarna använder sig av dialogen med exakt samma ord som i romansviten. Som till exempel när Kristina förnedrar Ulrika:

Dä ä du! Ingen annan än du, din gamla hora! Dä ä du som har lusat ner oss! [...] Du, ditt luder, har allti haft ditt lusbo i Västergöhl! Alla dina manfolk har spritt din ohyra över socknen! Du har lusat ner skeppet. Ska du nu fara och lusa ner hela Amerrka också...?¹⁹⁶ (Moberg 1949, s. 380)

En annan möjlighet till att scenen får så stor plats i musikalen är att den behövs för att beskriva passagerarnas dåliga situation på skeppet för publiken. I originaltexten beskriver Moberg tillståndet mycket mera omfattande, vilket på grund av musikalens naturliga begränsning inte är möjligt. Björn Ulvaeus berättar att tanken bakom denna scen är att

---

¹⁹⁵ Andersson m.fl. 2012, s. 31ff.

¹⁹⁶ Andersson m.fl. 2012, s. 32.

presentera ämnet löss humoristiskt för publiken.¹⁹⁷

Ett annat viktigt avsnitt ur romanen, där Ulrika har en betydelsefull roll, fick också ingå i musikalen. I scen 39 *Bryggan i Detroit* reser invandrarna med ångskeppet och tar en liten rast på landet i Detroit. När de kommer tillbaka till skeppet saknas Kristinas och Karl Oskars dotter Lill-Märta. De söker överallt och till slut kommer Ulrika med Märta till skeppet.¹⁹⁸ Episoden är ur *Invandrarna* kapitlet *Far bloar* (Moberg 1952, s. 145ff). Karl Oskar och Kristina är tacksamma att Ulrika hittade dottern och det kan betraktas som början på vänskapen. Ulrikas ord är ett bra exempel på hur texten togs ur romansviten, men anpassades för att förenkla språket med hjälp av enkla och moderna ord, så att publiken kan förstå dem med en gång. I romanen säger Ulrika: ”Däkan sto ve ett trä därborte, upplyste Ulrika. Hon åt på morällena” (Moberg 1952, s. 152). För musikalen byttes några ord ut, men innehållet är detsamma: ”Flickan stod vi ett körsbärsträd därborta. Hon åt av bären”.¹⁹⁹

Situationen mellan Ulrika och Kristina förändras över tiden, mest efter att Kristina delar sin matsäck med Ulrika (Moberg 1952, s. 117ff). Genom flera händelser i *Invandrarna* blir de två vänner och deras vänskap förtydligas i slutet av musikalen i scen 59 *Ogifta Ulrika i Västergöhl gråter* och 60 *Ett Herrans Underverk*.²⁰⁰ Den största delen ur samtalet mellan Ulrika och Kristina är tagen ur kapitlet *Ogifta Ulrika i Västergöhl gråter*, där Ulrika berättar för Kristina om hennes dop till baptist och hennes giftermål med Pastor Henry O. Jackson (Moberg 1952, s. 536ff).

Även om förändringen mellan Ulrika och Kristina inte får så stort utrymme i musikalen, så blir det mycket tydligt hur viktig Ulrika blir för Kristina och att det finns ett djupt förtroende dem emellan. I en betraktelse av karaktärerna, ser man likheter mellan hur de två kvinnliga huvudfigurerna adapteras till musikalen. Ulrika blir precis som Kristina presenterad annorlunda i musikalen än i romansviten. Skillnaden är att manusförfattarna valde att redan från början visa Ulrika som en stark, modig men samtidigt känslös och sårad kvinna genom hennes solosång. Det är denna Ulrika Moberg beskriver senare under berättelsens förlopp i *Invandrarna*, när Kristina och Ulrika långsamt blir vänner. Anledningen till att Ulrika från början visas som en direkt, men älskvärd karaktär i musikalen är att det inte finns tillräckligt med tid för att skildra alla händelser där Ulrika förändras i umgänget med Kristina eller Karl Oskar. Därför måste Ulrikas verkliga karaktär redan från början nå fram till

---

¹⁹⁷ Bergström, Rudolfsson, Mark, Berg 1996, opaginerad.

¹⁹⁸ Andersson m.fl. 2012, s. 47f.

¹⁹⁹ Andersson m.fl. 2012, s. 48. I originalet: Flickan stod vi ett körsbärsträd därborta0. Hon åt av bären0.

²⁰⁰ Andersson m.fl. 2012, s. 76ff.

publiken. Å andra sidan är de flesta viktiga scener med Ulrika del av musikalen och framställningen av henne ligger mycket nära Mobergs Ulrika.

4 Sammanfattning och avslutning

Syftet med uppsatsen ”Kristina och Kristina” var att göra en komparativ analys av persongestaltningen i Vilhelm Mobergs *Utvandrarepos* och musikalen *Kristina från Duvemåla*. Genom analysen har jag kommit till flera slutsatser.

Å ena sidan har jag varit tvungen att välja bort ganska mycket för att kunna vara mer detaljerad kring de viktigaste episoderna och göra en omfattande undersökning av dem. Ämnet har ett så stort omfång, att man i en annan typ av uppsats hade kunnat analysera ännu mer djupgående. Möjligtvis även ur ett genusperspektiv, eftersom det jag framför allt funnit stöd för i min analys är att gestaltningen av Kristina hos Moberg inte är densamma som gestaltningen av Kristina hos Andersson och Ulvaeus. Å andra sidan är uppsatsens omfång begränsat och därmed kan analysen inte utökas ytterligare.

Hur lika eller olika är musikalen och romanerna? Sammanfattningsvis är musikalen och romansviten till stor del lika varandra. Det är samma huvudkaraktärer, även om de i musikalen ibland har fått en något annorlunda roll än i originaltexten. Händelserna i romanen och musikalen är lika och uppbyggnaden av historien är övergripande densamma. Många scener i musikalen är tagna ur flera olika episoder ur böckerna; det är ingen konstighet, eftersom musikalen är tidsbegränsad och bara de viktigaste och mest betydelsefulla episoderna kan få plats i det sceniska framförandet. Å andra sidan förändras den kronologiska ordningen från romansviten i adaptionen till musikalen. Men det förfalskar inte berättelsen. Förändringarna är logiskt inbundna i historiens förlopp.

Är Kristina den viktigaste personen i musikalen och hur förändrar det Mobergs berättelse? Som jag kunnat visa är Kristina den viktigaste karaktären i musikalen. Hon står i fokus i nästan varje scen. Även om hon inte talar eller sjunger, så handlar episoden oftast om henne, till exempel scen 47 *Kristina ska föda*, där Ulrika har sin monolog. Hon dominerar på olika sätt, genom antalet framträdanden och genom hennes modiga och starka kvinnoroll som låter alla andra stå i bakgrunden. Musikalen bär hennes namn, med hennes död slutar musikalen och hon är den viktigare delen av musikalens kärlekspar. Att Kristina står i centrum av det sceniska framträdandet förändrar mycket av själva *Utvandrareposet*. Flera viktiga scener ur romansviten har valts bort, eftersom de inte har något med Kristina att göra, till exempel episoderna när Karl Oskar och Johan är nära att dö eller de delar i *Utvandrarna* där bandet

mellan Karl Oskar och hans första dotter Anna beskrivs. Moberg har lagt fokus på andra saker i sina romaner än musikal författarna valt att göra, därmed är det klart att musikalen blir mer endimensionell. De flesta strykningar skedde i samband med figuren Karl Oskar. För att framhäva Kristina valdes episoder där Karl Oskar står i centrum i romanerna bort i omvandlingen till musikalen. Även scener med Ulrika och Robert fick inte vara del av musikalen, men karaktärerna framställs inte på ett mycket förändrat sätt i musikalen, så som Kristina eller Karl Oskar. Den enda scen som jag kunnat hitta, som är ett tillägg till själva originalberättelsen är *scen 14 Äppelträdet*. Sångtexterna är anpassade till en musikal och innehåller många metaforer och sammanfattningar. De flesta talade texter är exakt tagna ur romansviten och innehåller bara små språkliga förändringar, för att texten ska vara nära Mobergs ord, men ändå vara lättförståelig för publiken. Även sångtexterna speglar originaltexten. En vanlig förändring är även omvandlingen från indirekt tal i romanerna till direkt tal i musikalen.²⁰¹ Musikalen innehåller sammanlagt fler scener med sångtexter än med talade repliker.

Framställs Kristina som en annorlunda person i musikalen i jämförelse med romansviten? Kristina i musikalen är inte samma Kristina som i romansviten. Hennes karaktär är modig, stark, fordrande. Hon uppträder bestämt och inte osäkert som hon gör hos Moberg. Man skulle nästan kunna föreställa sig, att om Kristina ur musikalen skulle träffa på indaner i sitt eget hus, skulle hon inte varit så rädd och brutit ihop, hon skulle kanske ha försökt få dem ut ur huset. Det finns i romansviten en enda episod, där Kristina blir riktigt arg och talar ut om vad hon tänker utan att tänka på möjliga konsekvenser. Det är i kapitlet *Öppna icke mer din dörr...!* ur *Nybyggarna* när hennes grannar försöker övertala Kristina att hon inte längre borde umgås med Ulrika, eftersom Ulrika har en annan tro (Moberg 1956, s. 206ff). Kristina försvarar Ulrika och kort därefter döper hon även sin lilla dotter efter henne. Denna berättelse blev inte en del av musikalen, möjligtvis på grund av att den i det stora sammanhanget inte är så viktig.

En viktig detalj att tänka på är tiden romansviten och musikalen är skriven i. När Moberg skrev sin historia på 50-talet lade han mycket fokus på en självständig bonde som kan försörja sig själv och sin familj. Moberg hade i flera av sina romaner idén om en självbestämmande bonde. När musikalen skrevs under 90-talet hade samhällets fokus förändrats. Kvinnorättigheter var nu ännu viktigare och att vara en självständig bonde var ingenting som man längre kämpade för. Båda verken speglar tiden de skrevs i. Kristinas karaktär har anpassats till en modern tid, där kvinnor får vara stolta, starka och fria utan att vara

---

²⁰¹ Hutcheon 2006, s. 39f.

oförskämda som till exempel huvudkaraktären Ulrika i Västergöhl är i Sverige.

Avslutningsvis kommer jag att kommentera Benny Anderssons och Björn Ulvaeus egna ord i boken *Bortom en vid ocean* ur intervjuer gällande arbetsprocessen. Benny Andersson:

Det största problemet har varit att våga göra Mobergs verk till sitt eget. Det tog två år innan jag insåg att det här aldrig kommer att gå om jag inte vågar säga: ”Nu är det här mitt och nu gör jag som jag vill!”²⁰²

Genom min analys kan jag bekräfta att musikalen blev till ett eget verk som ändå har den röda tråden ur *Utvandrareposet*. Musikaliskt är variationen möjlig i större utsträckning än textmässigt. Björn Ulvaeus:

Det handlar om atmosfären. Den är mycket, mycket viktig. Om jag ska skriva en scen spelar atmosfären och tempot stor roll. Dialogen i böckerna är så enkel. Kristina och Karl Oskar använder ungefär femtio ord, eller hundra, men jag har tänkt från början att så fort de brister ut i sång har man en frihet att avvika från det, att använda fler ord. Det är ju en kärlekshistoria av Guds nåde! När det inte finns i texten så finns det mellan raderna. Det är bara att försöka få fram det också, men då måste man vara dubbelt försiktig så man inte blir banal.²⁰³

Det är mycket intressant att få veta, hur texterna tillkommit. I min undersökning kunde jag framhäva, att det finns tillägg till texterna som inte förfalskar berättelsen och som är en interpretation av Mobergs ord.

Sammanfattande har jag funnit, att musikalen är anpassad efter scen, publik, tid och författarna, men att den innehåller många paralleller till Mobergs *Utvandrarepos*. *Kristina från Duvemåla* låter betraktaren och lyssnaren uppleva Mobergs berättelse på nytt. Genom de båda verken har minnesvärda historier berättats som kommer att hålla den svenska historien vid liv i många år till. Mycket intressant är att musikalen fortfarande är lika populär som för 20 år sedan, vilket säkerligen inte bara beror på Vilhelm Mobergs underbara berättelse, utan även på den fantastiska musiken och de oförglömliga texter som Benny Andersson och Björn Ulvaeus har skapat. Bara genom analysen upptäcker man att det finns olika karaktärdrag hos Kristina och episoder som har anpassats till ett scenframträdande, vilket bevisar att adaptationen fungerar på ett bra sätt. Musikalen *Kristina från Duvemåla* kan därmed betraktas som en lyckad adaptation som uppnått sitt konstnärliga syfte: att skapa en musikal med respekt för ursprungsverket. Musikalen är ett konstverk i sig själv!

---

²⁰² Bergström, Rudolfsson, Mark, Berg 1996, opaginerad.

²⁰³ Bergström, Rudolfsson, Mark, Berg 1996, opaginerad.

5 Sammanfattning på tyska

Kristina und Kristina ist eine vergleichende literaturwissenschaftliche Analyse der Auswandererromane Vilhelm Mobergs und dem Musical *Kristina från Duvemåla*. Bei den Werken Vilhelm Mobergs, die als Grundlage für diese Arbeit dienen, handelt es sich um *Utvandrarna – Die Auswanderer* (1949), *Invandrarna – In der neuen Welt* (1952), *Nybyggarna – Die Siedler* (1956), *Sista brevet till Sverige* (1959) – *Der letzte Brief nach Schweden*. Vergleichend dazu wird das Manuskript des Musicals *Kristina från Duvemåla* aus dem Jahr 2012 untersucht, insbesondere dessen Liedtexte, Szenendialoge sowie Monologe. Ziel dieser Arbeit ist es, mithilfe einer komparativen Analyse der vier Romane und des Musicals, mögliche Gemeinsamkeiten und Unterschiede festzustellen. Der Fokus liegt dabei auf dem Hauptcharakter Kristina, welche im Vergleich zu den anderen Hauptcharakteren Karl Oskar, Robert und Ulrika bedeutend häufiger im Musical auftritt. Für die Textanalyse werden besonders Linda Hutcheons *A Theory of Adaptation* (2006) und Hans Lunds *Intermedialitet. Ord, bild och ton i samspel* (2002) genutzt. Es werden ausgewählte Episoden aus dem Musical mit den Inhalten der vier Romane Mobergs verglichen. Auf Grund des limitierten Umfangs der Arbeit ist nur eine begrenzte Betrachtung der Primärquellen möglich. Die szenische Darstellung erhält keinen Einzug in die Analyse. Bei der musikalischen Umsetzung der Romane im Musical erfolgt eine Betrachtung an ausgewählten Beispielen.

Nach der vergleichenden Textanalyse beider Werke ist festzustellen, dass es sich um eine gelungene Adaption handelt, da nur bei genauer Betrachtung einzelner Episoden aus dem Musical Unterschiede zu den ursprünglichen Romanen deutlich werden. Zudem ist das Musical inhaltlich sehr nah an Mobergs Auswandererromanen angelegt. Notwendige Anpassungen, wie Kürzungen und Zusammenfassungen von Episoden aus den Romanen, sowie eine Fokussierung auf die wichtigsten Geschehnisse sind ebenfalls zu verzeichnen. Die These, dass Kristina im Musical anders dargestellt wird als in den Büchern Vilhelm Mobergs, kann durch die genaue Textanalyse bestätigt werden. Während die Figur Kristina in den Romanen eher eine zurückhaltende, vorsichtige und schüchterne Rolle einnimmt, wird sie im Musical als eine mutige, direkte und starke Frau dargestellt und wahrgenommen.

Bis heute erfreut sich das Musical *Kristina från Duvemåla* in Schweden größter Beliebtheit und dies nicht nur aufgrund der gelungenen Umsetzung der Auswandererromane Vilhelm Mobergs, sondern auch dank der musikalischen Inszenierung durch Benny Andersson und der stilvollen Liedtexte Björn Ulvaeus‘.

Källor och litteratur

- Andersson, Benny, Ulvaeus, Björn, Rudolfsson, Lars, Mark, Jan, *Kristina från Duvemåla*, 2012/12-13.
- Andersson, Benny, Ulvaeus, Björn, *Kristina från Duvemåla*, [Album] Mono Music AB, Stockholm, 1996.
- Beijbom, Ulf, *Swedes in Chicago. A Demographic and Social Study of the 1846–1880 Immigration*, Stockholm 1971.
- Beijbom, Ulf, *Kristina från Duvemåla och en miljon andra utvandrare. Om verkligheten bakom Vilhelm Mobergs utvandrarepos*, Göteborg 1995 [1995a].
- Beijbom, Ulf, *Mot löftets land. Den svenska utvandringen*, Stockholm 1995 [1995b].
- Beijbom, Ulf, *Uppbrott från stenriket. Utvandring från Kronoberg och kronobergare bortom haven*, Växjö 2000.
- Beijbom, Ulf, *Utvandrarkvinnor. Svenska kvinnoöden i Amerika*, Stockholm 2006.
- Bergström, Beata & Rudolfsson, Lars & Mark, Jan & Berg, Joel, *Bortom en vid ocean. Kristina från Duvemåla*, Lund 1996.
- Borup Jensen, Thorkild, *Roman og drama bli'r til film. En belysning af filmatiseringsprocessen og forholdet mellem litteratur, teater og film*, København 1975.
- Eidevall, Gunnar, *Berättaren Vilhelm Moberg*, Stockholm 1976.
- Estermann, Alfred, *Die Verfilmung literarischer Werke*, Bonn 1965.
- Hutcheon, Linda, *A Theory of Adaptation*, New York 2006.
- Lagerroth, Erland & Ulla-Britta, *Perspektiv på utvandrarromanen. Dokument och studier*, 1971.
- Lagerroth, Ulla-Britta & Lund, Hans & Hedling, Erik (edit), *Interart poetics. Essays on the Interrelations of the Arts and Media*, Amsterdam 1997.
- Lagerroth, Ulla-Britta ”Från text till teater“, *Intermedialitet. Ord, bild och ton i samspel*, (red.) Lund, Hans, Lund 2002, s. 213–219.

- Liljestrand, Jens, *Mobergland. Personligt och politiskt i Vilhelm Mobergs utvandrarserie*, Stockholm 2009.
- Lund, Hans & Olsson, Bernt & Olsson, Jan (red.), *I Musernas Sällskap. Konstater och deras relationer. En vänbok till Ulla-Britta Lagerroth 19.10.1992*, Höganäs 1992.
- Lund, Hans (red.), *Intermedialitet. Ord, bild och ton i samspel*, Lund 2002.
- McFarlane, Brian, *Novel to Film. An Introduction to the Theory of Adaptation*, Oxford 1996.
- Moberg, Vilhelm, *Utvandrarna*, Stockholm 1949.
- Moberg, Vilhelm, *Utvandrarna*, Pocketutgåva, Stockholm 2013.
- Moberg, Vilhelm, *Invandrarna*, Stockholm 1952.
- Moberg, Vilhelm, *Nybyggarna*, Stockholm 1956.
- Moberg, Vilhelm, *Sista Brevet Till Sverige*, Stockholm 1959.
- Nettervik, Ingrid & Williams, Anna (red.), *Vidare med Vilhelm Moberg. Åtta forskare om hans författarskap*, Stockholm 2009.
- Nivelle, Armand, ”Wozu vergleichende Literaturwissenschaft?“, *Vergleichende Literaturwissenschaft. Theorie und Praxis*, (red.) Schmeling, Manfred, Wiesbaden 1981, s. 175–186.
- Nünning, Ansgar (red.), *Metzler Lexikon Literatur- und Kulturtheorie. 4. aktualisierte und erweiterte Auflage*, Stuttgart 2008.
- Schmeling, Manfred (red.), *Vergleichende Literaturwissenschaft. Theorie und Praxis*, Wiesbaden 1981.
- Schmitt-von Mühlenfels, Franz, ”Literatur und andere Künste“, *Vergleichende Literaturwissenschaft. Theorie und Praxis*, (red.) Schmeling, Manfred, Wiesbaden 1981, s. 157–174.
- Weisstein, Ulrich ”Librettologi“, *Intermedialitet. Ord, bild och ton i samspel*, (red.) Lund, Hans, Lund 2002, s. 85–93.
- Williams, Anna, *Skribent i Svensk-Amerika. Jakob Bonggren, journalist och poet*, Uppsala 1991.

Elektroniska källor

Briggen Teaterproduktion, Kristina från Duvemåla. 2014.
<http://www.briggenteater.se/duvemala.aspx?pageID=16>. Hämtad 25/02-14.

Nettervik, Ingrid. *Några kvinnogestalter i Vilhelm Mobergs författarskap*. 1996.
<http://www.blekingemuseum.se/lansbibl/forfattare/mobeart2.asp>. Hämtad 10/05-15.

Sjöholm, Helen, Kristina från Duvemåla. 2014. <http://helensjoholm.nu/1992-2002/kristina-fran-duvemala/>. Hämtad 25/02-14.

Svenska Teatern, Kristina från Duvemåla. 2012. <http://www.kristina.fi/sv/forestallningen/>. Hämtad 25/02-14.

Sveriges Television, Långt bort och längesen. 1995.
<http://www.oppetarkiv.se/video/751342/langt-bort-och-langesen>. Hämtad 25/02-14.

Svenska Dagbladet, Mats Ek fångar Utvandrarerna med dans och humor. 2014.
http://www.svd.se/kultur/scen/utvandrarerna-i-mats-eks-tolkning-blandar-dans-och-humor_3505472.svd. Hämtad 10/05-15.

Bilaga Sångtexter *Kristina från Duvemåla*

Scen 2

Duvemåla Hage

KRISTINA

*Sedan han lämnat Korpamoen
tar han stigen mot Bökevara
Bidalites vägsäl ser han snart,
en halv fjärdingsväg är det bara*

*Åkerby har han bakom sej,
där ska dansas på lördagsnatten
När han passerat Åleberg
ser han Kråkesjöns dunkla vatten*

*Över grind och stätta
har han svingat sej, nu är han nära
Fötterna är lätta
för han vandrar vägen till sin kära*

*Snart är han vid Sju Bönders grind
Jag kan skymta hans vita krage
Snart med hans axel mot min kind
går jag i Duvemåla hage*

Scen 3

Min lust till dej

KARL OSKAR

*Tre år har jag kommit
hit till dej, Kristina
Aldrig med sån brådska som idag*

KRISTINA

Säg mej vad du menar!

KARL OSKAR

*Jag får ta över gården, vi har ett hem,
vi kan skaffa oss kläder och föda
Nu kan vi gifta oss...Om du vill ha mej...*

KRISTINA

*Att jag vill ha dej, det vet du,
jag tänker ju knappast på nåt annat.
Skynda dej, du måste fråga min mor
och min far om dom ger oss lov*

Min man...

Du blir min man till slut

*som jag så länge viskat för mitt inre
Vi ska va' tillsammans när dag läggs till dag
för dit du går, går också jag*

*Min själ, min kropp har lust till dej
Din andedräkt som hettar i mitt öra
rymmer samma längtan som värker i mej
Min kropp, min själ har lust till dej*

Scen 4 Bröllopet

BRÖLLOPSGÄSTERNA

*Året det är 1844
och Oscar I är kung
Friarn han är stolt
och han är stark och strävsam
och bruden är frisk och ung*

*Han har egen gård och är sin egen herre
blir aldrig nån husbondes träl
Ingen finns det som han tål så väl som henne
så nog ska det gå dem väl*

*Men än vill hon leka, än vill hon gunga
Ännu är barnet nära i hennes sinne
Ja, än vill hon dansa, än vill hon sjunga
Ännu är barnet ifrån förr kvar därinne*

NILS

*Sen du lärde dej att gylfen
ska va' öppen när man pissar*

MÄRTA

*har du aldrig bett om råd
och nu har du ställt til med bröllop
Utan att ens fråga oss!
Det går aldrig väl i längden
med ett sånt egensinne*

BRÖLLOPSGÄSTERNA

*Han har egen gård och är sin egen herre
blir aldrig nån husbondes träl
Ingen finns det som han tål så väl som henne
så nog ska det gå dem väl*

*Men än vill hon leka, än vill hon gunga
Ännu är barnet nära i hennes sinne
Ja, än vill hon dansa, än vill hon sjunga
Ännu är barnet ifrån förr kvar därinne*

*Friarn har en gård och är sin egen herre,
blir aldrig nån husbondes träl
Om än jorden som de ärvt är tung och stenig
och lotten är liten
med sju tunnland åker
så ska de nog lyckas
det ska nog gå väl*

Scen 5 **Brudtäcket**

KRISTINA
*Minns du hur jag bad dej
Gå inte! Stanna ännu en stund!*

KARL OSKAR
Men jag var tvungen att gå när det dagades...

KRISTINA
Allt för många gånger...

KARL OSKAR
Just när vi låg i ditt rum och vi kysste oss trötta...

KRISTINA
Kyssar och smek...

KARL OSKAR
Bara kyssar och smek...

KRISTINA
*Men nu är jag din hustru
och jag håller dej kvar*

BÅDA
*Min själ, min kropp har lust till dej
Din andedräkt som hettar i mitt öra
rymmer samma längtan som värker i mej
Min kropp, min själ har lust till dej*

Scen 6 **Kung i stenriket**

KARL OSKAR
*Sedan tre år nu, är kung Oscar på sin tron
Han har tillträtt Sveriges och Norges land,
jag råder över Korpamoen
Jag är också krönt, kung i Stenrike är jag
Här är mina undersåtar, mina trogna*

Sten i skärvor, sten i rösen, sten i murar

KRISTINA

*Ge oss tjänlig väderlek
och bevara jordens gröda från fördärv
Gud, välsigna oss, ge oss korn och kärna
Fräls oss från svälten, skona våra små*

Vänta lite...

*Om vi hölle oss ifrån varandra
blev vi inte fler i gårn*

KARL OSKAR

*Det är tomt och kallt
när man delat allt
och blir skilda åt*

*Det är Guds vilja, det vet du,
att makar ska vara hos varandra
Menar du allvar... för resten av livet...
Kristina, menar du det!?!*

KRISTINA

*Fler munnar att mätta...
Kan du inte förstå...*

KARL OSKAR

*Du vill att vi ska säga nej
till kärleksglädjen alla våra dagar
Släpper jag dej nu så förnekar jag mej
Min kropp, min själ, min lust till dej*

BÅDA

*Jag hör ditt hjärtas jämna slag
Mitt huvud mot ditt bröst i nattens timmar
Vi ska va' tillsammans när dag läggs till dag
För dit du går, går också jag*

Scen 14

Äppelträdet

KRISTINA

*Skogen står avog och sträng
runt Korpamoen
Mitt äppelträd är en vän
strax invid knuten*

*Tungsinta står de där tätt
Furan och granen
Löven rörs lekande lätt*

på Astrakanen

*Högt flög min dröm som blev sann
Dom är mitt allt
Barnen och han*

*Nu står jag lycklig och stark
på säkra fötter
Drömmen den liksom tog mark
vid trädets rötter*

Scen 15

Nej

KRISTINA

*Men käre milde Gud, hur är det?!?
Du är ju blodig hela du
Hur har du kunnat slå dej så fördärvad,
vad har hänt*

ROBERT

*Jag fick ett knytnävsslag i huvet
och det är inte första gången
Han tycker om att slå mej, husbonn,
han har gjort det förr*

KARL OSKAR

*Det ska det satans fega kräket få betala!
Ja, jag ska visa honom vem han vågat slå!
En femtonårig pojke!
Det är en skymf mot släkten!*

KRISTINA OCH KARL OSKAR

Till honom ska du aldrig mer behöva gå!

ROBERT

*Om husbonn vill ha mej tillbaka
så får han binda mina händer
och köra bort mej på en vagn,
ett kreatur till slakt
Jag vill be om nåt, Karl Oskar*

KARL OSKAR

Säg mej då vad jag kan göra för dej...

ROBERT

*Jag vill ha ut min arvslott ur gården
för jag ämnar mej till Nordamerika.*

Jag kan förstå att du blev häpen nu,

Karl Oskar

KARL OSKAR

*Ja, mycket kunde man väl vänta sej från dej
Men detta var nånting jag aldrig kunnat gissa
för samma planer, samma tankar
finns hos mej!*

KRISTINA

*..... nej!
Nej! Det var väl ingenting för mej*

ROBERT

*I Amerika tar lagen
om man blir bedragen
kvinnornas parti
I Amerika är kvinnan
alltid härskarinnan,
stark och stolt och fri
Det vore väl nånting för dej*

KARL OSKAR

*I Amerika kan vi ha hästar, kor och hönor
I Amerika kan vi ha ris och sockerbönor
Det vore vär nånting för dej*

KRISTINA

*Elaka ormar och krokodiler
lär där finnas! Dit vill du ta barnen!
Häromkring är det ingen som tänker flytta*

KARL OSKAR OCH ROBERT

*Någon ska gå först i alla företag i världen
Någon måste våga även om man sen blir hånad
Det är rent otroligt att vi går
med samma tankar
Aldrig förr i livet har jag blivit så förvånad*

KRISTINA

*Det är inte till nästa socken
och inte till nåt annat ställe i riket,
till nåt annat land i vår världsdel du vill
Nej, till en ny del utav världen!!
Det kunde va' gubben i månen,
det gör ingen skillnad
Karl Oskar, du narras april!!*

KARL OSKAR

Nej, jag har bestämt mej, nu menar jag allvar

KRISTINA

Du må ha bestämt dej! Jag säger nej!

KARL OSKAR

*I Amerika tar lagen
om man blir bedragen
kvinnornas parti
I Amerika är kvinnan
alltid härskarinnan,
stark och stolt och fri
Det vore väl nånting för dej
Det vore väl nånting för dej*

ROBERT

*I Amerika kan vi ha hästar, kor och häonor
I Amerika kan vi ha ris och sockerbönor
Det vore vär nånting för dej
Det vore vär nånting för dej*

KRISTINA

*Nej! Det är väl ingenting för mej!
Jag har ett svar och det är: Nej!*

Scen 20

Aldrig

ULRIKA

*Ni som gav mej gnistan,
den som tände elden
där jag tänkte smida mitt svärd
Ni ger mej kraft igen*

*Elden som ni tände
brinner i mitt hjärta
Snart är varje känsla förtärd
Er ska jag alltid tacka*

*Här, ett liv i skuggan utav mej
Här finns ingen framtid alls för dej*

*Aldrig, min dotter
ska du få lida
för att din mor är
prövad och dömd*

*Aldrig, ska min dotter få se ögon vika
från sin blick som ogifta Ulrika,
Ulrika i Västergöhl*

*Stövlarna som trampat
Knogarna som knackat*

*Minnena av dem ger mej mod
Det ger mej kraft igen*

*Ni som gav mej hatet,
det som alltid brinner
hett och underbart i mitt blod
Er ska jag alltid tacka*

*Här, ett liv i skuggan utav mej
Här finns ingen framtid alls för dej*

*Aldrig, min dotter
ska du få lida
för att din mor är
prövad och dömd
Aldrig, ska min dotter höra skymford skrikas
bakom ryggen, tystas och förlikas,
det lovar och svär jag
Aldrig...!
Aldrig...!
Det svär Ulrika i Västergöhl*

Scen 21 Om ett fat korngrynsgröt

KRISTINA
*Där skulle aldrig jag förstå ett ord
av vad dom säger
Jag skulle irra kring som bortbytt,
främmande och vilse
Har du aldrig tänkt på hur förtvivlat
ensamt livet skulle bli*

KRISTINA OCH FÖRÄLDRARNA
*Och har du tänkt på, om man flyttar
så långt bort i världen
Då kan man aldrig komma hem igen,
då får man aldrig
se föräldrar, syskon, vänner mer
Man mister alla på en gång*

KARL OSKAR
Utan ände låg veteå kern jag såg på bild

KRISTINA OCH FÖRÄLDRARNA
*Visst kan det hända vi får svälta
lite nu i vinter
Men nästa år blir säkert bättre,
vi får äta upp oss då
och under tiden ska vi säkert*

klara oss på något sätt

NILS

*Och vem har lovat dej
att du får åkerjord därborta?*

KARL OSKAR

Sädeskärvar, som havets böljor i talrikhet

KRISTINA OCH FÖRÄLDRARNA

*Visst kan det hända vi får svälta
lite nu i vinter
Men nästa år blir säkert bättre,
vi får äta upp oss då
och under tiden ska vi säkert
klara oss på något sätt*

Scen 22

Begravningen

BEGRAVNINGSGÄSTERNA

*Kom till mig alla
Alla som svälter
Alla som fryser
Kommen till mig*

*Jag skall er föda
Jag skall er kläda
Er vedervicka
Kom till mig alla*

*Från andra sidan Oceanen
sändes en maning:*

*Vi har jorden som ni saknar
och ni har mänskorna vi behöver
Här finns en fristad åt alla*

*Kom till mig alla
Alla som svälter
Alla som fryser
Kom till mig*

*Enstaka droppar
blir till strömmar
Mäktig är floden*

KRISTINA

*Mitt barn åt av korngrönsgröten.
Grynen svällde i hennes mage.*

Varför lät jag det ske?

BEGRAVNINGSGÄSTERNA

*Det förs ett bud från granne till granne
Ett bud som sprids i landskap och län
Ett frö som gror i människornas själar
och som växer där*

Scen 23

Vi öppnar alla grindar

BRUSANDER (till Karl Oskar och Robert)

*Ni vet väl ni båda, att landet ni far till
är fullt av bedragare, mördar
och falska profeter
Vet du det, Kristina, de lever i otukt
och ägnar sej ständigt åt ogudaktigheter*

ROBERT

Jag vill till ett ställe där husbönder saknas

KARL OSKAR

*Ett land där mitt arbete ger mej säd
att sända till kvarnen*

KRISTINA

*Hjärtat mitt är tungt,
men jag följer min make
Jag tror att det kanske
blir bättre så för barnen*

BRUSANDER

*Inom femtio år är det lande
raderat från vår jord*

LÄNSMÄN OCH PERSSON

*Då finns Nordamerikas Förenta Stater
ej mer i vår värld*

BRUSANDER

Inom femtio år, ja, och sanna mina ord

KRISTINA, KARL OSKAR OCH ROBERT

*Det finns inget herr prosten kan säga
som hindrar vår färd*

UTVANDRARNA

*Så kom
Vi öppnar alla grindar
Kom*

*Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)
Nu rör det sig i gråa stugor,
det är bråda dagar
Så kom
Vi öppnar alla grindar
Kom*

*Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)
I bondebygd som lydde
oföränderliga lagar*

BRUSANDER

*Det passar dej, Danjel, att landet du far till
är fullt utav söndrare,
svärmare och falska profeter
Där, Ulrika, drivs man av sinnenas lystnad
och kropparnas njutning och andra vidrigheter*

DANJEL

*Jag söker ett land där jag fritt får bekänna
apostlarnas Gud, Han som leder oss
från himmelens fäste*

ULRIKA

*Jag vill komma bort
ifrån bukpräst och horbock,
ja, bort ifrån Sverige, från detta djävlanäste*

BRUSANDER

*Inom femtio år är det landet
raderat från vår jord*

LÄNSMÄN OCH PERSSON

*Då finns Nordamerikas Förenta Stater
ej mer i vår värld*

BRUSANDER

Inom femti år, ja, och sanna mina ord

DANJEL, ULRIKA, INGA-LENA, ELIN OCH ARVID

*Det finns inget herr prosten kan säga
som hindrar vår färd*

UTVANDRARNA

*Så kom
Vi öppnar alla grindar
Kom
Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)
De första skeppen rullar redan*

*i Atlantens dyning
Så kom
Vi öppnar alla grindar
Kom
Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)
En rörelse har börjat,
den har bara sett sin gryning*

*Den är trög och trevande i början,
allt är obekant och nytt
Havet skrämmer många,
ovissheten känns så tung
Allt det främmande är farofyllt,
men hemorten den är trygg
Tvekan står mot dristighet
och gammal står mot ung*

*Men kom
Vi öppnar alla grindar
Kom
Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)
Och världen ska förändras
av det märkliga som händer
Men kom
Vi öppnar alla grindar
Kom
Ja, vi bereder väg
Kom (till mig alla)
Vårt äventyr ska leva kvar
i sagor och legender*

Scen 32

Stanna

KARL OSKAR
*Sången skulle tystna utan dej, Kristina
Livet skulle krympa, sakta förtvina
Ögonen som glittrar när de möter mina
Ja, jag skulle vakna
var morgon och sakna
det enkla, det sanna
Jag kan se hur livet skulle bli utan dej
Du måste stanna*

*Du som ger mej svaren utan att jag frågar
Du som törs ta vägar jag aldrig vågar
Ja, jag skulle vakna
Var morgon och sakna*

*Det enkla, det sanna
Jag kan se hur livet skulle bli utan dej
Du måste stanna
En ofattbar meningslös ensamhet gläntar
på dörren, jag ser vad som väntar
Jag kan se hur livet skulle bli*

*Där finns inget vi
Inget alls av dej
Stanna kvar hos mej*

Scen 55 **Guldet blev till sand**

ROBERT
*Jag har försonats med mitt öde,
den lilla människan som är jag
Det var det svåraste och bittraste
jag nånsin gjort*

*Och vad ska sedan kunna hända
Vad finns det kvar som hotar mej
För till mitt öde hör ju också livets slut,
jag menar döden*

(Robert hostar och dricker vatten. Kristina blir orolig)

KRISTINA
*Robert, vad du skrämmer mej!
Men jag tror jag förstår dej nu (till Lill-Märta)
Sjung nånting för honom, Märta!
Ta den där som du sjöng igår*

LILL-MÄRTA
*Glada nu till skolan gå vi
Läsa, skriva, räkna få vi
under våra lärotimmar
Ack, så låt oss nu då höra
Lyssna med uppmärksamt öra
Kunskap är en bättre gåva
än allt guld som glimmar*

(Robert rycker till som om Lill-Märta gjort honom något illa)

ROBERT
*Ska jag då strida mot Vår Herre
Stå som förlorare till slut
Jag vet ju säkert att han vinner,
så jag fogar mej*

*Och då kan döden inte nå mej
Då kan jag äntligen få frid
För när jag godtar döden,
ja, då ängår den mej inte mer*

*Kan du inte förstå?
Du får inte tro att jag förhäver mej
Allt är sant som jag sagt
Jag har förlikat mej till slut*

(Han tar fram Arvids klocka och putsar den sakta)

KRISTINA

Är det Arvids klocka...

ROBERT

*Han kom med mej när jag drog bort den våren...
Som en hund följde han mej tätt i spåren
Jag var glad åt hans sällskap
när jag sökte Guldets Land,
men Kristina, guldets blev till sand*

*Vi slet ont, ja allt gott fick vi försaka
Ofta grät han och bad: Ta mej tillbaka!
Men jag vägrade alltid
fast jag tvekade ibland
Åh, Kristina, guldets blev till sand*

*Han, som var min kamrat
han trodde mitt ord, fast jag redan då
såg, att längs denna väg
fanns knappast det jag ville nå*

*Över prärien kom vi till en öken
Vi gick vilse och började se spöken
Man hör vatten som porlar,
när ens huvud står i brand
Åh Kristina, guldets blev till sand*

*Jag, som var hans kamrat,
jag tog honom över land och hav
Ökenvinden har höljt
ett täcke över hans tysta grav*

*Ur en stinkande källa drack han vatten
Han blev sjuk
och gick bort från mej den natten
När hans blick hade slocknat
då gled klockan ur hans hand
och, Kristina, guldets blev till sand
Åh Kristina, guldets blev till sand*

Scen 63
Som om Gud inte finnes

KRISTINA

*Du fördrev mej, Gud,
från mitt hemland slets jag bort
Här är jag en flykting och en främling
och det ödet finner jag mej i*

*Men Du tog mitt barn
och Du tar mej från min man
Jag kan inte längre sen en mening
Vad är det Du vill, vad ska jag tro...*

*Tanken är svindlande,
framför mej gapar en avgrund
Hela mitt väsen gör uppror och vill säga nej
Frågan är väckt
och nu darrar min själ inför svaret
att Du inte finns till fast jag trodde på Dej*

*Vem skulle hjälpa mej uthärda livet här ute?
Vem skulle ge mej den kraften som jag måste få?
Vem skulle trösta mej, jag är så liten på jorden
Om Du inte fanns till
Ja, vad gjorde jag då?*

*Du måste finnas, Du måste!
Jag lever mitt liv genom Dej
Utan Dej är jag en spillra
på ett mörkt och stormejt hav
Du måste finnas, Du måste!
Hur kan du då överge mej?
Jag vore ingenstans
Jag vore ingenting om Du inte fanns*

*Aldrig förut har jag haft det i tal eller tanke
Det lilla ordet som skrämmer och plågar mej så
Ordet är "Om", om jag bett alla böner förgäves
Om du inte finns, Gud, vad ska jag göra då?
Vem skulle känna min ånger och sedan förlåta?
Friden i själen, ja vem skulle skänka mej den?
Vem skulle så ta emot mej till slut efter döden?
Om du inte fanns till,
Vem tog hand om mej sen?*

*Nej, Du måste finnas, Du måste!
Jag lever mitt liv genom Dej
Utan Dej är jag en spillra*

*på ett mörkt och stormejt hav
Du måste finnas, Du måste!
Hur kan Du då överge mej?
Jag vore ingenstans
Jag vore ingenting om Du inte fanns*

*Utan Dej är jag en spillra
på ett mörkt och stormejt hav
Du måste finnas, Du måste!
Hur kan Du då överge mej?
Jag vore ingenstans
Jag vore ingenting om Du inte fanns*

Scen 65
Här har du mig igen

KRISTINA
*Astrakanen
blommar nu för fjärde året
och till hösten ska min apel
bära frukt för första gången*

KARL OSKAR
*Stränga vintrar
ger välsignat milda vårar*

KRISTINA
*Våren väcker allt till liv
Allting börjar om på nytt
Suckar har jag hört när du legat ensam
utan din hustru men... här har du mej igen*

*Det är tomt och kallt
när man delat allt
och blir skilda åt*

BÅDA
*Det är tomt och kallt
när man delat allt
och blir skilda åt*

KARL OSKAR
*Du vet det lika bra som jag
det som du vill får aldrig hända
Snälla du, besinna dej*

BÅDA
*Vi klarar varje svårighet i livet
Så länge du och jag får ha varann*

KRISTINA

Ingenting får stå i vägen

KARL OSKAR

Tänk på det som doktorn sa

KRISTINA

*Tänk om doktorn hade fel! Sånt händer!
Här har du mej igen*

KARL OSKAR

Jag kan inte tro det...

KRISTINA

Tro på det du hör!

KARL OSKAR

Vet du vad du säger...

KRISTINA

Jag vet vad jag gör!

KARL OSKAR

*Nästa barnsäng,
nästa gång är sista gången*

KRISTINA

*Gud har alltid hjälpt mej förr
Han ska hjälpa mej igen*

KARL OSKAR

Söndrig inuti, just så sa Ulrika...

BÅDA

*Det är tomt och kallt
när man delat allt
och blir skilda åt*

KRISTINA

*Det är Guds vilja, det vet jag,
att makar ska vara hos varandra
Vad du och jag än beslutar att göra...
Han gör med oss vad Han vill*

KARL OSKAR

*Släpp mej, snälla Kristina!
Innan det är för sent!*

KRISTINA

*Du vill att vi ska säga nej
till kärleksglädjen alla våra dagar*

*Släpper jag dej nu så förnekar jag mej
Min kropp, min själ, min lust till dej*

BÅDA

*Jag hör ditt hjärtas jämna slag
Mitt huvud mot ditt bröst i nattens timmar
Vi ska va' tillsammans när dag läggs till dag
För dit du går, går också jag*

Scen 70

I gott bevar

KRISTINA

*En gång var jag rädd för mörkret
men det är jag inte mer
Dagar, nätter, det gör ingen skillnad
jag är trygg vad som än sker
Du vakar över mej*

KARL OSKAR

Min trygghet är hos dej

KRISTINA

*Om allt rämnar runt omkring oss
finns vår kärlek kvar
Den har inget slut, du och jag, vi mötas åter
och du ska alltid minnas vad jag sagt
Jag är i gott bevar*

KARL OSKAR

*Du är febrig, du yrar än!
Se, jag har plockat ett äpple till dej
Den ger frukt första gången, din astrakan*

KRISTINA

*Minns du Duvemåla hage
där jag väntade på dej
Invid grinden ska jag stå och vänta
tills du åter är hos mej
Och tiden ska stå still*

KARL OSKAR

För alltid om du vill

KRISTINA

*I natt ska en stjärna tändas,
den ska skina klar
Den lyser dej väg, en gång ska vi mötas åter
Beskyddet av en ängel som står vakt,
det vet du att jag har*

*Jag vill att du ska minnas vad jag sagt
Jag är i gott bevar*